

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Міжнародний факультет

Кафедра філософії, біоетики та іноземних мов

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Едуард Бурячківський

«1» вересня 2023р.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Факультет ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ

Курс I

Навчальна дисципліна ЛАТИНСЬКА МОВА

Затверджено

Засіданням кафедри філософії, біоетики та іноземних мов
Одеського національного медичного університету

Протокол №1 від 28.08.2023 р.

Завідувач кафедри _____

Володимир ХАНЖИ

Розробники:

Доцент: к.філол.н. Нагачевська С.А.

Ст. викладачі: Нетребчук Л.М., Пислар Т.П., Самойленко Т.О.

Викладачі: Морар Л.А.

Тема № 1: Фонетика. Вимова голосних, приголосних, буквосполучень. Наголос. Довгота та короткість голосних. Особливості наголосу у словах грецького походження

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з історією латинської мови, вивчення латинського алфавіту, виробити вміння та навички правильно вимовляти голосні та приголосні звуки, буквосполучення, дифтонги та диграфи; навчитися правильно читати, використовуючи вимоги правильної постановки наголосу, дотримуючись правил довготи та короткості складів.

Основні поняття: алфавіт, фонетика, голосні та приголосні звуки, довгота та короткість звуків.

План

1. Теоретичні питання.

- Латинський алфавіт;
- Класифікація звуків;
- Поняття про дифтонги та диграфи;
- Правила постановки наголосу;
- Довгота та короткість складів;

У латинському алфавіті 25 літер

Написання літери	Назва літери	Вимова	Приклад
Aa	а	[a] ae вимовляється як [e], але ae вимовляється як [ae]	albus [альбус] anaesthesia [анестезія] aer [аер]
Bb	бе	[б]	bulbus [бульбус]
Cc	це	[ц] – перед e, i, u, ae, oe; [к] - перед a, u, o, приголосними та в кінці слова ch вимовляється [х]	cera [цера] cito [ціто] cytologia [цітологія] caput [капут] corpus [корпус] Cucurbita [кукурбіта] Crataegus [кратегус] lac [ляк] charta [харта]
Dd	де	[д]	derma [ляк]
Ee	е	[e]	emplastrum [ляк]
Ff	еф	[ф]	farina [фаріна]
Gg	ге	[г]	gemma [гемма]
Hh	га	як українське [г] або німецьке [h]	hora [гора]
Ii	і	[і], [й]	infusum [інфузум]
Jj	йот	[й]	major [майор]
Kk	ка	[к]	Kalium [калій]
Ll	ель	[ль]	lac [ляк]
Mm	ем	[м]	magnus [магнус]
Nn	ен	[н], ngu вимовляється: [нгв] перед голосними, [нгу] перед приголосними	numerus [нумерус] unguentum [ингвентум] lingula [лінгуля]
Oo	о	[о], oe вимовляється як [e], але oe вимовляється як [oe]	oculus [окулюс] coeruleus [церулеус] Kalanchoë [калянхое]

Pp	пе	[п], ph вимовляється як [ф]	pilula [пілюля] Phosphorus [фосфорус]
Qq	ку	завжди вживається з u, qu вимовляється [кв]	quantum [квантум]
Rr	ер	[р], rh вимовляється [р]	remedium [ремедіум] Rheum [реум]
Ss	ес	[с], [з] між голосними або між голосною та m, n	sirupus [сірупус] Rosa [роза]
Tt	те	[т], th вимовляється [т], ti в ненаголошеному положенні перед голосними вимовляється [ці] (якщо немає попередніх s,t,x)	tela [теля] Theobroma [теоброма] Tilia [тілія] solutio [солюціо] combustio [комбустіо] mixtio [мікстіо]
Uu	у	[у]	usus [узус]
Vv	ве	[в]	vitrum [вітрум]
Xx	ікс	[кс]	extractum [екстрактум]
Yy	іпсілон	[і]	Hydrogenium [гідрогеніум]

Класифікація звуків

В латинській мові звуки діляться на голосні та приголосні. Голосним звукам відповідають букви: a, e, i, o, u. Приголосним звукам відповідають букви: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z.

Диграфи

Диграфом називається сполучення приголосних, що вимовляється як один звук. В латинській мові вживаються такі диграфи грецького походження:

ch – [x] Chloroformium [хлороформіум]

ph – [ф] pharmaceuta [фармацеута]

rh – [р] Rheum [реум]

th – [т] thetaria [терапія]

Дифтонги

Дифтонгом називається сполучення двох голосних букв в одному складі. Воно може вимовлятися як один звук (монофтонг), або як два звуки (дифтонг).

В латинській мові виділяють чотири дифтонга, які вимовляються таким чином:

ae – як українське [e] aether (ефір)

oe – приблизно як українське [e] pharmasoreoa (фармакопея)

eu – як українське [eu] з коротким у: Euraeus (європейський)

au – як українське [au] з коротким у: Aurum (золото)

Якщо буквосполучення ae та oe не є дифтонгами, тобто голосні в них відносяться до різних складів, то над буквою e ставляться дві крапки – ë. В таких випадках ці буквосполучення вимовляються як два звуки [ae] та [oe]: Aloë (алоє), aër (повітря).

В латинській мові склади бувають довгими та короткими.

Склад довгий, якщо в ньому є довгий голосний, і короткий, якщо голосний у ньому короткий. Довгі голосні позначаються на письмі знаком довготи (ˉ) короткі – знаком короткості (˘).

Від характеру передостаннього складу залежить наголос у слові.

1. Наголос ніколи не ставиться на останньому складі. Тому в двоскладових словах наголос завжди стоїть на першому складі:

Olla [олля] - баночка

Fructus [фруктус] - плід

Homō [гómo] – людина

2. У багатоскладових словах наголос ставиться на другому складі з кінця, якщо він довгий, або на третьому з кінця, якщо передостанній короткий.

Довгота та короткість голосних визначається такими правилами:

I. 1. Голосний буде коротким, якщо він стоїть:

а) перед іншим голосним:

Tilīa (тіліа) - липа

Folīum (фоліум) - лист

б) перед буквою **h**

extrāho (екстраго) – я виготовляю витяжку (екстракт)

в) перед диграфами **ch, ph, th, rh**

Arāchis [арахіс] – арахіс

2. Якщо він входить до складу суфіксів іменників –īd-, –ōl-, –ūl- або суфіксів прикметників –īc-, –īd-

Hydrochlōrīdum [гідрохлорідум] - гідрохлорид

Viōla [віоля] - фіалка

Pilūla [пілюля] - пілюля

Aromatīcus [ароматікус] – ароматичний

II. 1. Голосний буде довгим, якщо він стоїть:

а) перед буквами **x** і **z**:

Oryza [оріза] – рис

б) перед сполученням двох і більше приголосних, однак якщо голосний стоїть перед сполученням букв **b, c, d, g, p, t** з плавними **l, r**, то він буде коротким:

Belladōnna [беллядонна] - красавка

Amprūlla [ампулля] - ампула

але Ephēdra [ефедра] – хвойник

2. Якщо він входить до складу суфіксів іменників –ūr-, –ān-, –īn- (якщо після нього стоїть закінчення -um) і суфіксів прикметників –āt-, –ōs-, –āl-

Tinctūra [тінктура] - настоянка

Valeriāna [валеріана] - валеріана

Aspirīnum [аспірінум] - аспірин

Camphorātus [камфоратус] - камфорний

Aquōsus [аквозус] - водний

Cardiālis [кардіаліс] - серцевий

3. За своєю природою завжди довгий дифтонг:

Althāēa [альтеа] - алтей

Якщо після голосного стоїть один приголосний, то він може бути як довгим, так і коротким:

Amīcus [амікус] -друг

Medīcus [медікус]- лікар

В таких випадках слід звертатися до словника.

Наведеним правилам не завжди підпорядковуються слова іншомовного походження. У латинізованих грецьких словах, які закінчуються на *-ia*, наголошується другий склад від кінця: *therapía, pharmacia* (хоча в деяких випадках наголошується третій склад від кінця: *biología, anatómia, arachnophóbia*). Різниця у наголосі пояснюється тим, що у першого типу літера *-i* походить від довгого грецького дифтонга, який зберіг свою довготу *i* в латинській мові. У термінів на *-ia* з наголосом на третьому складі літера *-i* походить від грецької голосної *-i*.

Слова, запозичені з інших мов, зберігають свій первісний наголос: *kefír, Cacáo*.

Питання для самоконтролю:

1. Скільки літер в латинському алфавіті?
2. Що таке дифтонг, диграф? Назвіть і вимовте їх.
3. Як вимовляються приголосні, буквосполучення?
4. На якому складі ставиться наголос у латинській мові ?
5. Який буде склад, якщо він має дифтонг: довгий чи короткий?
6. Які суфікси прикметників бувають завжди довгими ?
7. Які суфікси прикметників бувають завжди короткими ?
8. Які особливості наголошення в словах грецького походження?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Прочитайте, зверніть увагу на вимову дифтонгів:

Octoestrólum, Oestradiólum, Haematogénum, paedíater, idaéus, oedéma, adhaesívus, áer, aegrótus, coerúleus, aërosólum, Eucalíptus, Crataéus, áuctor, Foenículum, Áurum, praecipítatus, cáusa.

Завдання 2. Прочитайте, зверніть увагу на вимову диграфів:

Chóle, Méntha, Phósphorus, Théa, rhizóma, Rhéum, Orthosíphon, Chlórum, Chamomílla, Phytolysínium, therapía, pharmacopoéa, Chinínium, Rhodióla, cholagógus, Thermópsis.

Завдання 3. Прочитайте, зверніть увагу на вимову букви *s*:

Scátula, redúctus, céra, cíto, sácculus, nicotínicus, coerúleum, cítricus, Cacáo, Codeínium, Cerásus, Cucúrbita, cytología, céntum, cinéreus, Convallária, crémor, decóctum, fácies, láctas, hic, óculus, nunc, officína, pancreáticus, bácca, báccae, súccus, súccis, mucilágo.

Завдання 4. Прочитайте, зверніть увагу на вимову літери *s*:

Palúster, oleósus, gargarísma, emúlsum, asépticus (a – префікс), compósitus, glycosídum, Gossípium, cápsula, narcósis, persóna, ésse, sérum, pásta, Rósa, sinapismáta, dysentería, Tussilágo fárfara, scátula, úsus, Sálvia, tússis.

Завдання 5. Прочитайте, зверніть увагу на вимову літер *x, z*:

Rádix, Zíncum, Zéa máys, Taráxacum, toxínium, extérnus, símplex, rhizóma, Oxytocínium, Norsulfazólum, máximus, Glycyrrhíza, exémplar [z], éxitus [z], córtex, axúngia, bénzoas, Bórax, Xerofórmium.

Завдання 6. Прочитайте, зверніть увагу на вимову буквосполучень *qu, ngu, ti*:

Língua, língula, unguéntum, Quércus, quántum sátis, áqua, quíntus, sánguis, singuláris, ángulus, solútio, Tília, Gentiána, míxtio, sanátio, lótio, praescriptio, combústio, sterilisátio.

Завдання 7. Прочитайте, поясніть правило постановки наголосу:

Albus, bolus, bursa, Chlorum, Cuprum, decem, dosis, durus, Ferrum, forte, gutta, hora, Iodum, Linum, massa, mollis, nitras, olla, pasta, planta, recens, semen, serum, tartras, virus.

Завдання 8. Прочитайте, поясніть правила постановки наголосу:

Signatura, officinalis, nitrosum, Schizandra, Strophanthus, pharmacopoeia, contraho, Ephedra, aspersio, capsula, compactus, gangraena, glandula, lacticus, luteus, medicus, elixir, Oryza, choledochus, inhalatio, arborescens, Aralia, anisatus, oleosus, tabuletta, Arachis.

3. Тестові завдання для самоконтролю.

1. Кількість букв у латинському алфавіті:

- а) 32 букви
- б) 27 букв
- в) 25 букв
- г) 30 букв
- д) 35 букв

2. Звук [e] передається дифтонгом:

- а) ea
- б) au
- в) oe
- г) eu
- д) ae

3. Звук [ф] може передаватися буквосполученням:

- а) th
- б) ph
- в) rh
- г) qu
- д) ch

4. Буквосполучення ti перед голосними вимовляється як:

- а) ti
- б) di
- в) ci
- г) gi
- д) si

5. Буква x позначає звук:

- а) ts
- б) x
- в) цс
- г) ps
- д) ks

6. Буквосполучення, що є диграфом:

- а) rh
- б) pr
- в) qu
- г) pt
- д) ngu

7. Суфікс, де голосний завжди довгий:
- ol-
 - id-
 - ul-
 - ic-
 - in-
8. Термін, в якому є дифтонг:
- Althaea
 - Mentha
 - Terebinthina
 - Chamomilla
 - Ephedra
9. Вкажіть правильне місце наголосу у терміні:
- phármacoroea
 - pharmácoroea
 - pharmacóroea
 - pharmacoroeá
 - pharmacoroéa
10. Голосний II складу довгий, якщо стоїть перед:
- дифтонгом
 - іншим голосним
 - диграфом
 - буквами x і z
 - буквою h

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

- Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
- Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

- Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
- Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
- Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

- Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
- Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
- Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
- Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 2: Іменник. Граматичні категорії. І відміна іменників. Грецькі іменники I-ої відміни.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з граматичними категоріями іменника, його словниковою формою, відмінюванням іменників I відміни, особливостями грецьких іменників, що належать до I відміни.

Основні поняття: граматичні категорії, відміни, закінчення, рід, число, відмінок.

План

1. Теоретичні питання.

- Граматичні категорії іменника
- Розподіл іменників за відмінами
- Відмінкові закінчення іменників
- Визначення роду іменників
- Особливості відмінювання іменників грецького походження

Іменник має граматичні категорії роду (genus), числа (numerus) та відмінка (casus).

Латинські іменники діляться на три роди:

Чоловічий – **masculinum (m)**

Жіночий – **femininum (f)**

Середній – **neutrum (n)**

Рід іменника визначається за закінченням називного відмінка однини або за значенням. Іменники, які мають закінчення **-a**, найчастіше жіночого роду (грецькі іменники на **-ma** – це іменники середнього роду). Іменники, які мають закінчення **-um** завжди середнього роду. Невідмінювані іменники також відносяться до середнього роду: *Cacao, dragee*. Необхідно пам'ятати, що іменники – назви дерев і кущів на **-us** відносяться до жіночого роду, хоча найчастіше іменники із закінченням **-us** належать до чоловічого роду.

Наприклад: *Amygdalus, i f* – мигдаль;

Pinus, i f – сосна

Іменники мають два числа: однина – singularis

множина – pluralis

Систему латинського відмінювання утворюють шість відмінків: Nominatīvus (Nom.) – називний відмінок,

Genetīvus (Gen.) – родовий відмінок,

Datīvus (Dat.) – давальний відмінок,

Accusatīvus (Acc.) – знахідний відмінок,

Ablatīvus (Abl.) – аблятив,

Vocatīvus (Voc.) – клична форма.

Ablatīvus – відкладний відмінок, в якому злилися функції трьох відмінків, які колись існували самостійно: відкладного, місцевого та орудного. Латинський іменник у фармацевтичній термінології має п'ять відмінків, Vocatīvus не використовується. Належність іменника до відміни практично визначається за закінченням Genetīvus singularis, що подається у словнику для кожного іменника:

Відміна (Declinatio)	Gen. sing.	Рід (Genus)	Приклад
I (prima)	-ae	f (m)	vita, ae f
II (secunda)	-i	m, n (f)	sirupus, i m; unguentum, i n
III (tertia)	-is	m, f, n	cortex, icis m; radix, icis f; semen, inis n
IV (quarta)	-us	m, n (f)	fructus, us m; cornu, us n
V (quinta)	-ei	f (m)	species, ei f

Працюючи зі словником, обов'язково слід виписувати і запам'ятовувати іменники у двох формах – називного і родового відмінків однини. Наприклад: *capsula, aef* – капсула.

NB! Іменники записуються в словник у словниковій формі, яка складається із форми називного відмінка, закінчення родового відмінка однини, вказівки на рід іменника.

Якщо від форми Gen. sing. відкинути закінчення, то ми отримаємо практичну основу, до якої при відмінюванні додаються відмінкові. Так, в іменника першої відміни *gutta* (Gen. sing. – *guttae*) практична основа *gutt-*, а в іменника третьої відміни *tempus* (Gen. sing. – *tempōris*) практична основа *tempor-*. Сутність системи латинського відмінювання полягає у приєднанні порівняно невеликої кількості відмінкових закінчень до різних основ. У деяких іменників II відміни, які мають закінчення *-er* і в багатьох іменників III відміни у словниковій формі разом із закінченням пишеться кінцева частина основи.

Наприклад: *magister, tri m* – учитель; основа: *magistr-*
radix, icis f – корінь; основа: *radic-*

Односкладові іменники у словниковій формі записуються повністю у називному та родовому відмінках: *os, oris n* – рот; *nux, nucis f* – горіх.

Перша відміна іменників (Declinatio prima)

До першої відміни належать іменники жіночого роду, що закінчуються у Nominatīvus singularis на **-a**, а в Genetīvus singularis на **-ae**.

Наприклад: *herba, aef* – трава.

Відмінкові закінчення іменників I відміни

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	-a	-ae
Gen.	-ae	-ārum
Dat.	-ae	-is
Acc.	-am	-as
Abl.	-ā	-is

Зразок відмінювання:

Casus	Singularis	Pluralis
Nom.	herb-a	herb-ae
Gen.	herb-ae	herb-ārum
Dat.	herb-ae	herb-is
Acc.	herb-am	herb-as
Abl.	herb-ā	herb-is

За зразком відмінювання іменників першої відміни відмінюються також прикметники жіночого роду на **-a** (*magna* – велика, *bona* – добра, *longa* – довга), а також присвійні займенники (*mea* – моя, *tua* – твоя, *sua* – своя, *vestra* – ваша).

До I відміни відносяться також деякі іменники жіночого роду грецького походження, які в називному відмінку однини мають закінчення **-e**, а в родовому **-es**. Їх потрібно запам'ятати в словниковій формі.

Наприклад: *Aloë, ës f* – алоє; *chole, es f* – жовч.

Питання для самоконтролю:

1. Які граматичні категорії має іменник?
2. Як визначається рід іменника?
3. До якого роду відносяться невідмінювані іменники? Назви дерев і деяких кущів?
4. Як визначити відміну іменника?
5. Як визначити основу іменника?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Визначте рід іменників:

Olla, unguentum, Crataegus (кущ), lagena, globulus, decoctum, linimentum, Kalanchoë, aërosolum, mixtura, Amygdalus (дерево), dragee (невідмінюваний іменник), scatula, Сасао (невідмінюваний іменник), tinctura, suppositorium, sirupus, infusum, capsula, Betula, fructus, farina, bulbus, balsamum, herba, Arnica, Prunus (дерево), Rheum, emulsum, Viola, folium, argilla, spasmus.

Завдання 2. Визначте відміну іменників:

Suppositorium, i n; radix, ĩcis f; tabuleta, ae f; Hippophaë, ës f; medicamentum, i n; bacillus, i m; cortex, ĩcis m; spiritus, us m; dosis, is f; Strychnos, i f; liquor, ōris m; Althaea, ae f; fructus, us m; Aloë, ës f; dies, ěi f; Adonis, ĩdis f; lac, lactis n; nux, nucis f; crystallus, i f; cornu, us n; Borax, ācis f; citras, ātis m; substantia, ae f; succus, i m; pars, partis f; oleum, i n; stigma, atis n; gutta, ae f; bulbus, i m; acetum, i n; scabies, ei f; Quercus, us f; pertussis, is f; stipes, itis m.

Завдання 3. Визначте основу іменників:

Semen, ĩnis n; sirupus, i m; facies, ěi f; solutio, ōnis f; unguentum, i n; flos, floris m; capsula, ae f; pulvis, ěris m; acidum, i n; rhizoma, atis n; tela, ae f; magister, tri, m; turio, onis m; planta, ae f; systema, atis n; pilula, ae f; oxydum, i n; organismus, i m; nebula, ae f; nux, nucis f; mucilago, inis f; lactas, atis m; cornu, us n; radix, ĩcis f; semen, inis n.

Завдання 4. Провідмінійте іменники в однині та множині:

Ampulla, ae f; gemma, ae f; tabuleta, ae f; planta, ae f; olla, ae f; forma, ae f.

Завдання 5. Розподіліть на дві колонки іменники жіночого і середнього роду:

Systema – systematis; forma – formae; rhizoma – rhizomatis; squama – squamae; gemma – gemmae; derma – dermatis; mamma – mammae; oedema – oedematis; rima – rimae; trauma – traumatis.

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Граматичні категорії іменника:

- а) рід, число, відмінок
- б) час, число
- в) спосіб, стан
- г) особа, час
- д) відміна, число, рід

2. Спосіб визначення відміни іменника:

- а) рід
- б) закінчення Accusativus singularis
- в) закінчення Nominativus singularis
- г) закінчення Genetivus singularis
- д) закінчення Dativus singularis

3. Якого роду іменники належать до першої відміни:

- а) чоловічого роду
- б) чоловічого, жіночого та середнього
- в) жіночого роду
- г) чоловічого та жіночого
- д) середнього роду

4. Іменник першої відміни:

- а) herba, ae f
- б) solutio, ōnis f
- в) systema, ātis n
- г) species, ēi f
- д) cortex, icis m

5. Іменник першої відміни грецького походження:

- а) aqua, ae f
- б) capsula, ae f
- в) Aloë, ës f
- г) species, ēi f
- д) pilula, ae f

6. Іменник у формі знахідного відмінка однини:

- а) tabulettis
- б) ampullam
- в) pilularum
- г) tincturae
- д) lagena

7. Іменник у формі орудного відмінка множини:

- а) mixturas
- б) baccarum
- в) aquam
- г) herbae
- д) officinis

8. Лікарську форму:

- а) gutta
- б) materia
- в) gelatina
- г) odontalgia
- д) olla

9. Орган лікарських рослин:

- а) gemma
- б) placenta
- в) substantia
- г) gelatina
- д) gummi

10. Назву рослини, що належить до I відміни:

- а) Thymus
- б) Ononis
- в) Linum
- г) Amygdalus
- д) Aloe

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 3: Неузгоджене означення. Прийменники та сполучники, що вживаються у фармацевтичній термінології

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з правилами перекладу фармацевтичних термінів, що містять неузгоджене означення або термінів з прийменниками; з основними сполучниками, що вживаються у фармацевтичній термінології.

Основні поняття: відміни, закінчення, рід, число, відмінок, іменник, прийменник, сполучник.

План

1. Теоретичні питання.

- Поняття про види означень в латинській мові
- Граматична конструкція термінів з неузгодженим означенням
- Прийменники, що вживаються в фармацевтичних термінах
- Особливості вживання сполучників в латинській мові

Означення може бути узгодженим і неузгодженим. Узгодженим називається означення, яке стоїть у тому ж роді, числі та відмінку, що й означуваний іменник. Ним можуть бути прикметники, дієприкметники або порядкові числівники. Українською мовою воно перекладається також узгодженим означенням. У термінах означення ставиться після означуваного слова.

Наприклад: *aqua destillata* – дистильована вода

(f., Nom. sing.) (f, Nom. sing.)

species stomachicae – шлунковий збір

(f, Nom. pl.) (f, Nom. pl.)

sirupus simplex – простий сироп

(m., Nom. sing.) (m, Nom. sing.)

Неузгодженим називається означення, виражене іменником у родовому відмінку однини чи множини. Українською мовою воно може перекладатися як узгодженим, так і неузгодженим означенням.

Наприклад: *oleum Menthae* – олія м'яти, м'ятна олія

(Nom. sing., f) (Gen. sing.,f)

NB!

1.Неузгоджене означення, як і узгоджене, ставиться після означуваного іменника.

2.Традиційно назви лікарської рослинної сировини і лікарських засобів у неузгодженому означенні пишуться з великої літери.

3.Неузгоджене означення завжди залишається незмінним за формою (закінчення не змінюється), в той час, як означуваний іменник відмінюється.

<i>Casus</i>	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
Nom.	tinctura Calendulae	tincturae Calendulae
Gen.	tincturae Calendulae	tincturarum Calendulae
Dat.	tincturae Calendulae	tincturis Calendulae
Acc.	tincturam Calendulae	tincturas Calendulae
Abl.	tinctura Calendulae	tincturis Calendulae

4. У назвах олій і вод із кісточкових плодів назви плодів вживаються у множині: *aqua Amygdalarum* – мигдальна вода,
oleum Olivarum – оливкова олія.

Прийменники

На відміну від української мови, в якій після прийменників вживаються іменники у всіх непрямих відмінках, у латинській мові після прийменників можуть вживатися іменники лише у знахідному та орудному відмінках.

Прийменники, які керують орудним відмінком (Ablativus):

sine – без	sine aqua – без води
pro – для	pro aegrotā – для хворої
de – про	de vita – про життя
cum – з (<i>ким? чим?</i>)	cum herba – із травою
ex (e) – із (<i>кого? чого?</i>)	e baccis – із ягід

Прийменники, які керують знахідним відмінком (Accusativus):

ad – до, при, для	ad hypertoniā – при гіпертонії
contra – проти	contra anginā – проти ангіни
intra – в	intra venā – у вену
per – через, протягом	per horā – протягом години
supra – поверх	supra linteum – поверх полотна

Прийменники, які керують орудним і знахідним відмінками:

in – в, на	куди? , у що? – Accusativus
sub – під	де?, у чому? – Ablativus

Якщо вираз з прийменниками **sub**, **in** відповідає на питання *куди?*, то іменник після прийменника ставиться у знахідному відмінку, якщо питання *де? в чому?* – в орудному відмінку.

Наприклад: *in aqua* – у воді *sub lingua* – під язиком
in aquam – у воду *sub linguam* – під язик.

Якщо прийменник **in** вживається у значенні «на», то він керує знахідним відмінком.

Наприклад: *Divide in partes aequales.* – Розділи на рівні частини.

Сполучники

У фармацевтичній термінології вживаються найчастіше такі сполучники:

1. З'єднувальний сполучник **et** – і.
2. Розділові сполучники **seu**, **aut**, **vel** – або, чи.

Сполучник **seu** ставиться між абсолютними синонімами – словами які означають одне й те саме поняття, предмет.

Наприклад: *Cassia seu Senna* – касія або сена (назви однієї і тієї ж рослини).

Сполучник **vel** ставиться між словами, які близькі за значенням (наприклад, назви складників у рецепті, які можуть замінювати один одного).

Наприклад: *Tinctura Valerianae vel tinctura Convallariae* – настоянка валеріани або настоянка конвалії.

Сполучник **aut** ставиться між словами, що означають різні за значенням поняття.

Наприклад: *Farfara aut Urtica* – мати-й-мачуха або кропива.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке неузгоджене означення?
2. Які прийменники керують знахідним відмінком?
3. Які прийменники керують орудним відмінком?
4. Які прийменники керують знахідним та орудним відмінками?
5. Які сполучники вживаються у фармацевтичній термінології?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмініайте в однині та множині:

настоянка валеріани, брунька берези

Завдання 2. Перекладіть українською мовою:

herba Althaeae, tinctura Arnicae, tinctura Valerianae, aqua Amygdalarum, tinctura Schizandrae, herba Convallariae, tinctura Convallariae, baccae Hippophaë, tabulettae Menthae, massa pilularum, herba Gentianae

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою:

трава ефедри, настоянка красавки, ягоди лимонника, абрикосова камедь, настоянка нагідок, ромашкова вода, м'ятна настоянка, рисове борошно, бруньки берези, липовий чай; трава алтеї.

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою:

у капсулах; у таблетках; через тканину; протягом години; мікстура від гіпертонії; із рисовим борошном; у воді; під папір; під папером; у папері; із трави конвалії; під язик; під язиком; проти ангіни; в аптеці; в аптеках; з ягодами лимонника; сироп з ягід; в таблетках бромкамфори; у вену; краплі проти зубного болю; чай з меліси, ромашки і нагідок; води до 100 мл; настоянка нагідок проти ангіни; у баночці; у баночках; у тубах.

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Якою частиною мови виражається неузгоджене означення:

- а) іменник
- б) прикметник
- в) дієслово
- г) дієприкметник
- д) дієприслівник

2. У формі якого відмінка повинно бути неузгоджене означення:

- а) називний
- б) родовий
- в) давальний
- г) знахідний
- д) орудний

3. Термін з неузгодженим означенням:

- а) genus femininum
- б) Aloe arborescens
- в) tinctura spirituosa
- г) gemma Betulae
- д) herba sicca

4. Термін з неузгодженим означенням у множині:

- а) thea Menthae
- б) herba Salviae
- в) chole medicate
- г) gummi Armeniacae
- д) massa pilularum

5. З якими відмінками вживаються латинські прийменники:
- а) Nominativus et Ablativus
 - б) Genetivus et Dativus
 - в) Accusativus et Ablativus
 - г) Ablativus et Genetivus
 - д) Ablativus et Dativus
6. Прийменник, що керує Знахідним відмінком:
- а) contra
 - б) sine
 - в) cum
 - г) ex
 - д) pro
7. Прийменник, що керує Орудним відмінком:
- а) per
 - б) pro
 - в) ad
 - г) intra
 - д) supra
8. Професійний вираз «у чистому вигляді»:
- а) pro die
 - б) per se
 - в) ex tempore
 - г) in vitro
 - д) pro auctore
9. Фармацевтичний вираз, що не є найменуванням лікарської форми:
- а) in ampullis
 - б) in oblatiis
 - в) in lagenis
 - г) in tabulettiis
 - д) in capsuliiis
10. Правильний переклад терміну «з мигдальною водою»:
- а) cum aquae Amygdalarum
 - б) cum aqua Amygdalis
 - в) cum aquam Amygdalae
 - г) cum aqua Amygdalarum
 - д) cum aqua Amygdala

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.

2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. — 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. — с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. — К.: Здоров'я, 1999. — С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. — Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. — Вінниця: Нова Книга, 2016. — 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 4: Дієслово. Граматичні категорії. Дієслово «esse». Порядок слів у латинському реченні. Наказовий спосіб. Умовний спосіб дієслова. Особливості вживання дієслівних форм у рецептурі. Дієслово «fio, fieri».

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з дієсловом як частиною мови, його граматичними категоріями, правилами утворення наказового та умовного способів в однині та множині; з основними рецептурними фразами з дієсловами.

Основні поняття: інфінітив, дієвідміни, закінчення, Imperativus, Coniunctivus.

План

1. Теоретичні питання.

- Граматичні категорії дієслова
- Визначення дієвідміни та основи дієслова
- Правило утворення Imperativus
- Правило утворення Coniunctivus
- Порядок слів у латинському реченні

В латинській мові дієслова змінюються за родами, числами та часами. Латинські дієслова мають шість часів, два числа, три особи, три способи:

1. Шість часів (**tempus**), у фармацевтичній термінології вживається лише теперішній час – tempus praesens.
2. Два числа (**numerus**): однина (singularis) і множина (pluralis).
3. Три особи (**persona**):
 - 1 – prima,
 - 2 – secunda,
 - 3 – tertia.
4. Два стани (**genus**): активний (activum) і пасивний (passivum).
5. Три способи (**modus**): дійсний (indicativus),
наказовий (imperativus),
умовний (coniunctivus).
6. Неозначена форма (**infinitivus**).

Визначення основи та дієвідміни

Неозначена форма латинського дієслова має закінчення **-re**, у III дієвідміні між основою і закінченням використовується з'єднувальний короткий голосний **-ĕ-**.

Щоб визначити основу дієслова необхідно від неозначеної форми відкинути закінчення, а для дієслів III дієвідміни і голосний **-ĕ-**.

За кінцевою голосною основи визначаються дієвідміни дієслова. Дієслова з основою на **-a** відносяться до першої дієвідміни, з основою на **-ĕ** – до другої дієвідміни, з основою на **-u** або приголосний – до третьої дієвідміни, з основою на **-i** – до четвертої.

<i>Інфінітив (неозначена форма)</i>	<i>Основа</i>	<i>Кінцева літера основи</i>	<i>Дієвідміна</i>
<i>signāre</i> – позначати	signa-	a	I
<i>miscĕre</i> – змішувати	miscē-	e	II
<i>addĕre</i> – додавати	add-	приголосний	III
<i>diluĕre</i> – розводити	dilu-	u	III
<i>finĭre</i> – закінчувати	fini-	i	IV

Словникова форма

Дієслова у навчальних словниках записуються наступним чином:

signo, āre I – позначати
misceo, ēre II – змішувати
addo, ěre III – додавати
diluo, ěre III – розводити
finio, ĩre IV – закінчувати

На першому місці – форма дієслова теперішнього часу першої особи однини дійсного способу активного стану (я роблю), на другому – закінчення інфінітива з попередньою голосною, на третьому місці – позначення дієвідміни.

Дієслово «esse».

Латинське дієслово «esse» — «бути» має різні форми в усіх особах однини та множини. Ми будемо використовувати форми 3-ї особи однини та множини:

<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
est – він (вона, воно) є	sunt – вони є

Дієслово «esse» вживається у реченнях як самостійний присудок або як дієслово-зв'язка в складному іменниковому присудку (в українській мові таке дієслово пропускається, а на його місці ставиться тире).

Наприклад:

In officina tinctura Calendulae est. – В аптеці є настоянка календули.

Urtica planta est. – Кропива – це рослина.

Наказовий спосіб

Наказовий спосіб передає прямий наказ, виражений формою 2-ї особи однини або множини.

В однині форма наказового способу утворюється від неозначеної форми дієслова шляхом відокремлення **-re**. У дієслів I, II та IV дієвідмін форма наказового способу однини співпадає з основою дієслова, а у дієслів III дієвідміни вона дорівнює основі разом із з'єднувальним голосним **-ĕ**.

У множині в дієсловах I, II та IV дієвідмін наказовий спосіб утворюється шляхом приєднання до основи дієслова закінчення **-te**, а в дієсловах III дієвідміни **-ite**.

Однина: I, I, IV = основи III = основа + -e	Множина: I, I, IV = основа + -te III = основа + -ite
--	--

<i>Infinitivus</i>	дієвід- міна	основа	<i>Imperativus singularis</i>	<i>Imperativus pluralis</i>
<i>signāre</i> – позначати	I	<i>signa-</i>	<i>signa</i> – познач	<i>signate</i> – позначте
<i>miscēre</i> – змішувати	II	<i>misce-</i>	<i>misce</i> – змішай	<i>miscete</i> – змішайте
<i>addĕre</i> – додавати	III	<i>add-</i>	<i>adde</i> – додай	<i>addite</i> – додайте
<i>diluĕre</i> – розводити	III	<i>dilu-</i>	<i>dilue</i> – розведи	<i>diluite</i> – розведіть
<i>finĭre</i> – закінчувати	IV	<i>fini-</i>	<i>fini</i> – закінчуй	<i>finite</i> – закінчуйте

NB! Дієслова в наказовому способі потребують після себе прямого додатка, тобто іменника у знахідному відмінку без прийменника.

Наприклад: *Dilue tincturam aqua.* – Розведи настоянку водою.

Порядок слів у латинському реченні

У латинському реченні порядок слів вільний, адже слова мають велику систему закінчень. Проте, у розповідних реченнях необхідно на першому місці ставити групу підмета (підмет + означення), далі – група присудка (додаток, обставина + присудок). Отже, присудок часто ставиться в кінці речення.

Наприклад:

Verbum «Amygdalus, i f» nomen arboris est, sed «amygdala, ae f» nomen fructus est. – Слово «*Amygdalus, i f*» – це назва дерева, а «*amygdala, ae f*» – це назва плоду.

Дієслова у формі наказового способу ставляться на початку речення.

Наприклад:

Da aegrotae tincturam Calendulae. – Видай хворій настоянку календули.

Пам'ятайте, що означення (узгоджене і неузгоджене) повинно стояти після означуваного слова.

Умовний спосіб дієслова

У рецептурі умовний спосіб вживається у формі 3-ої особи однини й множини пасивного стану поряд із наказовим способом для передачі непрямого наказу або прохання і передається двома способами:

1. Неозначеною формою дієслова доконаного виду.
2. Дієслівним зворотом з часткою «нехай буде».

Форми умовного способу утворюються шляхом приєднання до основи дієслова суфікса **-a-** та особових закінчень. У дієслів I дієвідміни кінцевий голосний основи **-a-** зливається із суфіксом **-a-** і переходить в **-e-**.

У рецептурі вживаються форми 3 особи однини (закінчення **-tur**) та множини (закінчення **-ntur**) пасивного стану.

Дієвідміна	Infinitivus	Основа	Conjunctivus passivi	
			III особа однини	III особа множини
I	signare	signa-	Signe-tur Позначити, нехай буде позначено	Signe-ntur Позначити, нехай будуть позначені
II	miscere	misc-	Misce-a-tur Змішати, нехай буде змішано	Misce-a-ntur Змішати, нехай будуть змішані
III	solvēre	solv-	Solv-a-tur Розчинити, нехай буде розчинено	Solv-a-ntur Розчинити, нехай будуть розчинені
IV	finire	fini-	Fini-a-tur Закінчити, нехай буде закінчено	Fini-a-ntur Закінчити, нехай будуть закінчені

NB! Запам'ятайте стандартні рецептурні вирази, які вживаються як у наказовому, так і в умовному способі:

Imperativus	Conjunctivus	Скорочений запис
Misce. Da. Signa: Змішай. Видай. Познач.	Misceatur. Detur. Signetur Змішати. Видати. Позначити. Нехай буде змішано, видано, позначено	M. D. S.

Sterilisa! Простерилізуй!	Sterilisetur! Простерилізувати! Нехай буде простерилізовано	Steril.!
Da tales doses numero... Видай такі дози числом...	Dentur tales doses numero... Видати такі дози числом... Нехай будуть видані такі дози числом...	D. t. d. N...

У виразі *Dentur tales doses numero...* дієслово завжди ставиться у формі множини (бо слово «дози», з яким пов'язане дієслово, стоїть у множині).

Дієслово **fiō, fieri** та його вживання в рецептурі

Дієслово **fiō, fieri** 3 – робитися, утворюватися, виникати – належить до неправильних дієслів. Воно має форму активу, а значення – пасиву.

У рецептурних формулюваннях використовуються лише дві форми дієслова „*fiō, fieri*”:

fiat – 3-тя особа однини

fiant – 3-тя особа множини

У формулюваннях може використовуватись сполучник *ut* – *щоб*, але звичайно в рецепті він не пишеться.

Модель рецептурного формулювання з дієсловом „*fiō, fieri*”:

Misce, (ut) *fiat* + назва лікарської форми в Nom. sing.

Misce, (ut) *fiant* + назва лікарської форми в Nom. pl.

Наприклад:

Misce, *fiat* pasta. Змішай нехай утвориться паста.

Misce, *fiat* suppositorium. Змішай нехай утвориться свічка.

Misce, (ut) *fiant* suppositoria. Змішай нехай утворюються свічки.

Misce, (ut) *fiant* species. Змішай нехай утвориться збір.

Зверніть увагу на те, що *species, erumf* у значенні «збір» вживається тільки в множині.

Питання для самоконтролю:

1. Які граматичні категорії має латинське дієслово?
2. Яке закінчення мають дієслова в неозначеній формі?
3. Як визначається основа дієслова?
4. Як визначається дієвідміна дієслів?
5. Як записуються дієслова у словник?
6. Як утворюються форми наказового способу однини? множини?
7. Як утворюються форми умовного способу 3-ї особи однини? множини?
8. Які форми дієслова „*fiō, fieri*” використовуються у рецептурних формулюваннях?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Визначте основу та дієвідміну дієслів:

colāre, valēre, extendēre, decorticāre, extrahēre, continēre, adhibēre, dividēre, linīre, vivēre, studēre, terēre.

Завдання 2. Утворіть наказовий спосіб однини та множини для дієслів із вправи 1.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою, зверніться для перекладу нових слів до словника:

1. Da. Signa. 2. Misce, fiat massa pilularum. 3. Audite attente. 4. Salve, salvete. 5. Vale, valet. 6. Repete bis. 7. Concidite et exsiccate. 8. Divide exacte. 9. Servate caute. 10. Bene exsiccate. 11. Refrigera et cola.

Завдання 4. Перекладіть латинською мовою:

1. Додай асептично. 2. Простерилізуй! 3. Охолоди і проціди. 4. Змішайте і сформуєте. 5. Приготуй і видай. 6. Змішай, нехай утворяться пілюлі.

Завдання 5. Перекладіть латинською мовою:

1. Змішати. Видати. Позначити. 2. Нехай мікстури будуть змішані. 3. Висушити траву ефедри. 4. Змішай. Видай. Познач. 5. Видай такі дози числом. 6. Нехай ампули будуть простерилізовані. 7. Сформує пілюлі. 8. Додай воду. 9. Налий воду у пляшку. 10. Змішай, нехай утвориться паста.

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Граматичні категорії дієслова:

- а) дієвідміна, час, особа, число, спосіб, стан
- б) дієвідміна, рід, число, спосіб,
- в) відміна, відмінок, особа
- г) спосіб, стан
- д) число, дієвідміна

2. Дієслово в неозначеній формі:

- а) servate
- б) adhibe
- в) valet
- г) dare
- д) finio

3. Дієслово 4 дієвідміни:

- а) dividere
- б) signare
- в) adhibere
- г) sterilisare
- д) finire

4. Дієслово у формі наказового способу множини:

- а) audi
- б) repete
- в) date
- г) divide
- д) refrigera

5. Форму наказового способу множини дієслова misceo, ere 2:

- а) misce
- б) misceo

- в) miscete
- г) miscent
- д) miscetur

6. Рецептурний вираз «поділи точно»:

- а) bene exsiccate
- б) servate caute
- в) adde aseptice
- г) divide exacte
- д) praepara et da

7. Дієслово 3 дієвідміни:

- а) audio, ire
- б) steriliso, are
- в) repeto, ěre
- г) linio, ire
- д) signo, are

8. Правильний переклад терміну «приготуй настоянку»:

- а) praepara tincturam
- б) praeparate tincturam
- в) praeparare tincturam
- г) praepara tincturae
- д) praepara tincturis

9. Правильний переклад речення «В аптеці є настоянка валеріани»:

- а) In officina tinctura Valerianae sunt
- б) In officina tinctura Valerianae est
- в) In officinis tinctura Valerianae est
- г) In officina tincturae Valerianae est
- д) In officinam tincturam Valerianae est

10. Правильний переклад «Змішай. Видай. Познач»:

- а) Misceatur. Detur. Signetur
- б) Miscentur. Dentur. Signentur
- в) Miscete. Date. Signate
- г) Miscere. Dare. Signare
- д) Misce. Da. Signa

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 5: Іменники II-ої відміни. Особливості відмінювання іменників середнього роду. Винятки щодо роду іменників II-ої відміни.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з іменниками II відміни, винятками, особливостями відмінювання; вміння перекладу фармацевтичних термінів з латинської мови на українську та навпаки.

Основні поняття: іменник, відмінювання, закінчення.

План

1. Теоретичні питання.

- Відмінкові закінчення іменників II відміни
- Особливості відмінювання іменників середнього роду II відміни
- Прізвища у назвах лікарських засобів

До II другої відміни відносяться іменники чоловічого роду з закінченнями **-us, -er**, а також середнього роду на **-um, (-on** – грецького походження) які у родовому відмінку мають закінчення **-i**.

У іменників чоловічого роду II відміни на **-er** літера **-e-** може залишатися в основі слова або випадати. Наприклад, *magister* (Nom.), *magistri* (Gen.).

Declinatio secunda

<i>Casus</i>	<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
	<i>masculinum</i>	<i>neutrum</i>	<i>masculinum</i>	<i>neutrum</i>
Nominativus	-us, -er	-um	-i	-a
Genetivus	-i		-orum	
Dativus	-o		-is	
Accusativus	-um		-os	-a
Ablativus	-o		-is	

Іменники середнього роду II відміни мають однакову форму в Nominativus та Accusativus: *singularis* (**-um**); *pluralis* (**-a**).

За зразком відмінювання іменників другої відміни відмінюються також прикметники чоловічого роду на **-us, -er** (*magnus* – велика, *bonus* – добра, *longus* – довга, *ruber* – червоний), а також присвійні займенники (*meus* – мій, *tuus* – твій, *suus* – свій, *vester* – ваш) та прикметники середнього роду на **-um** (*magnum* – велике, *bonum* – добре, *longum* – довге, *rubrum* – червоне), а також присвійні займенники (*meum* – моє, *tuum* – твоє, *suum* – своє, *vestrum* – ваше).

Зразок відмінювання іменника чоловічого роду II відміни

sirupus, i m – сироп

<i>Casus</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nominativus	<i>sirupus</i>	<i>sirupi</i>
Genetivus	<i>sirupi</i>	<i>siruporum</i>
Dativus	<i>sirupo</i>	<i>sirupis</i>
Accusativus	<i>sirupum</i>	<i>sirupos</i>
Ablativus	<i>sirupo</i>	<i>sirupis</i>

Зразок відмінювання іменника середнього роду II відміни
suppositorium, i n – свічка, супозиторій

<i>Casus</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nominativus	suppositorium	suppositoria
Genetivus	suppositorii	suppositoriorum
Dativus	suppositorio	suppositoriis
Accusativus	suppositorium	suppositoria
Ablativus	suppositorio	suppositoriis

Винятки щодо роду іменників II відміни

Серед іменників II відміни до жіночого роду відносяться:

1. Назви дерев та кущів на -us.

Наприклад: *Pinus, i f* – сосна; *Crataegus, i f* – глід.

2. Деякі іменники грецького походження:

bolus, i f – а) глина; б) болюс, велика пілюля (вагою понад 0,5 г)

crystallus, i f – кристал;

Strychnos, i f – чілібуха.

У деяких назвах лікарських засобів після лікарської форми вказується ім'я автора, який винайшов цей засіб. Прізвища чоловіків відносяться до II відміни, жінок – до I відміни.

Наприклад: *pasta Lassari*

паста Лассара

liquor Burovi

рідина Бурова

tabulettae Carmanovae – таблетки Карманової

Деякі прізвища не відмінюються.

Наприклад: *balsamum Schostacovsky* – бальзам Шостаковського

unquentum Vischnevsky – мазь Вишневського

Питання для самоконтролю:

1. Які іменники відносяться до II відміни?

2. Які особливості відмінювання іменників II відміни?

3. Які є винятки щодо роду іменників II відміни?

4. Як перекладаються назви препаратів з прізвищами на латинську мову?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмініайте іменники:

succus, i m; infusum, i n; oleum, i n; globulus, i m; decoctum, i n, oculus, i m.

Завдання 2. Перекладіть на українську мову:

herba Leonuri, oleum Ricini, herba Serpylli, unguentum pro oculis, oleum Anisi, sirupus Rhei, amyllum Solani, tinctura Valerianae, sirupus Althaeae, folia Urticae, succus Oxycocci, sirupus Cerasi, extractum Chamomillae, succus Sambuci.

Завдання 3. Перекладіть на латинську мову:

екстракт кропиви, пшеничний крохмаль, мигдальна олія, бруньки сосни, настій трави собачої кропиви, цукровий сироп (сироп цукру), листя шавлії, обліпихова олія, сік алое, емульсія рицинової олії, оливкова олія, настоянка собачої кропиви, масло какао, малиновий сироп, трава чебрецю, олія терпентину (скипидар), сік журавлини, сироп ревеню, ганусова (анісова) олія, соняшникова олія, листя мучниці, вода кропу, шишки хмелю, настоянка глоду.

Завдання 4. Перекладіть на латинську мову:

- 1) у склянці, препарати з екстрактом чорниці, мазь для очей, лікарські засоби (ліки) для хворого, у свічках і кульках, сік у пляшці, рицинова олія в капсулах;
- 2) 1. Видай у баночці. 2. Приготуй відвар. 3. Змішай, нехай утвориться лінімент. 4. Припиши хворому настій листя шавлії. 5. Змішай, нехай утвориться мазь. 6. Візьми масло какао для свічок. 7. Змішай, нехай утворяться свічки. 8. Видай хворому настоянку собачої кропиви.

3.Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Іменник II-ої відміни:

- а) species, ei f
- б) spiritus, us m
- в) acidum, i n
- г) pulvis, eris m
- д) scatula, ae f

2. Іменник II-ої відміни грецького походження:

- а) Anisum, i n
- б) Capsicum, i n
- в) Ricinus, i m
- г) Thymus, i m
- д) Triticum, i n

3. Іменник II-ої відміни жіночого роду:

- а) succus, i
- б) granulum, i
- в) unguentum, i
- г) crystallus, i
- д) infusum, i

4. Відмінок, в якому іменники II відміни мають закінчення -orum:

- а) Gen. sing.
- б) Acc. sing.
- в) Nom. plur.
- г) Dat. plur.
- д) Gen. plur.

5. Термін «соняшникова олія»:

- а) oleum Persicorum
- б) oleum Ricini
- в) oleum Helianthi
- г) oleum Terebinthinae
- д) oleum Olivarum

6. Іменник II-ої відміни зі значенням «картопляний крохмаль»:

- а) succus Oxycocci
- б) infusum Leonuri
- в) amyllum Solani tuberosi
- г) sirupus Rubi idaei
- д) decoctum Taraxaci

7. Термін з іменником середнього роду II відміни у множині:
- а) folia Betulae
 - б) bacca Viburni
 - в) herba Leonuri
 - г) strobili Pini
 - д) oleum Eucalypti
8. Лікарську форму у множині:
- а) pilula
 - б) tinctura
 - в) infusa
 - г) gutta
 - д) mixtura
9. Правильний переклад терміну «Свічки з іхтіолом»:
- а) suppositoria cum Ichthyolo
 - б) suppositorium cum Ichthyolo
 - в) suppositoriorum cum Ichthyolo
 - г) suppositoriis cum Ichthyolo
 - д) suppositorios cum Ichthyolo
10. Термін, в якому неузгоджене означення має форму множини:
- а) oleum Menthae
 - б) sirupus e baccis Crataegi
 - в) infusum foliorum Eucalypti
 - г) extractum herbae Absinthii
 - д) strobili Humuli lupuli

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>

3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 6: Тривіальні назви лікарських засобів. Грецько-латинські частотні відрізки у назвах препаратів. Номенклатура вітамінів та полівітаміних комбінованих препаратів, гормональних і ферментних препаратів.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з загальними відомостями про номенклатуру лікарських засобів та про способи творення тривіальних назв лікарських препаратів; ознайомлення зі значенням грецько-латинських частотних відрізків у назвах препаратів та утворенням назв вітамінів та полівітаміних комбінованих препаратів, гормональних і ферментних препаратів. Вміти аналізувати структуру назв препаратів, виділяючи в них частотні відрізки; перекладати з латинської на українську та навпаки фармацевтичні терміни.

Основні поняття: тривіальна назва, греко-латинські частотні відрізки, терміноелементи.

План

1. Теоретичні питання.

- Поняття про систематичні та тривіальні назви лікарських засобів
- Найуживаніші частотні відрізки у назвах лікарських засобів
- Правила утворення назв вітамінів, гормональних і ферментних препаратів

Тривіальні назви лікарських препаратів

Хімічні речовини, які використовуються як лікарські засоби, існують під двома назвами:

- 1) *систематичною* або *науковою хімічною*, в якій склад компонентів і їх розташування точно відповідають складу та структурі молекули хімічної сполуки;
- 2) *тривіальною* або *умовною*, яка не відтворює систематичні принципи наукової класифікації, але зручна для застосування в практичній діяльності.

Лікарська речовина має тільки одну наукову назву, яка формується відповідно до правил Міжнародної номенклатури органічної хімії, розробленої Міжнародним союзом з чистої та прикладної хімії (IUPAC).

До тривіальних відносяться міжнародні непатентовані назви лікарських речовин або фармацевтичних субстанцій (МНН) – International Nonproprietary names for pharmaceutical substances (INN). МНН розробляються і затверджуються Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) та реєструються практично всіма державами світу як **спільні назви** в національних фармакопеях. Загальні принципи вибору МНН для активних фармацевтичних субстанцій:

- МНН повинні мати чітке написання й звучання,
- бути достатньо короткими, не подібними до інших загальноприйнятих назв;
- містити «спільну основу», що вказує на приналежність до певної фармакологічної групи тощо.

Крім того, існують *патентовані назви* лікарських препаратів, які є інтелектуальною власністю фірми-виробника і реєструються як її торгові марки.

В Державній Фармакопеї України, перше видання якої вийшло у 2001 році, наведені українські, латинські та міжнародні англійські назви препаратів.

Тривіальні назви можуть нести інформацію різного характеру: про хімічний склад препарату, терапевтичний ефект, належність до відповідної фармакологічної групи, відношення до анатомічного органу, джерело одержання або утворення.

Наприклад: *Streptocidum* (strept – стрептококи, cid – вбивати);

Латинські тривіальні назви лікарських препаратів – це іменники II відміни середнього роду із закінченням -um. Традиційно вони пишуться з великої літери (як і назви рослин). В українському еквіваленті закінчення -um не зберігається.

Наприклад: *Analginum* – анальгін.

Назви імпортованих препаратів, що застосовуються у вітчизняній практиці, здебільшого не мають закінчення -um або мають закінчення -e. Наприклад: *Agiolax, Cystone, Mycosolon.*

Однак, при написання їх у рецептах, дотримуються загальноприйнятої традиції та розглядають подібні назви як іменники II відміни середнього роду, прописуючи їх при вказуванні дози в родовому відмінку із закінченням **-i**.

Винятки становлять деякі назви препаратів на **-a**. Вони розглядаються як іменники I відміни та мають у родовому відмінку закінчення **-ae**. Наприклад: *No-spa, ae f* – но-шпа.

Назви комбінованих лікарських препаратів, які є додатком до назв форм ліків, беруться в лапки і не відмінюються.

Наприклад: *Tabulettae "Adonis-brom", unguentum "Boromentholum"*.

Способи творення тривіальних назв

Тривіальні назви лікарських препаратів – це слова з різноманітною словотвірною структурою. Найбільш продуктивний спосіб словотворення – аббревіація або скорочення, тобто комбінація відрізків, що входять до систематичної наукової назви лікарського засобу.

Наприклад: *Aethazolum* – 2(пара-Амінобензолсульфамідо)-5-етил-1, 3, 4-тіадіазол

Цей спосіб часто використовується, як при творенні тривіальних назв хімічних сполук, так і назв комбінованих лікарських препаратів.

Використовуються також буквені аббревіації. Наприклад: АТФ – *acidum adenosinotriphosphoricum*.

У торгових назвах зарубіжних лікарських засобів часто використовуються буквено-числові аббревіації.

Наприклад: *6-O.G.K/6-H.E.S.*

ASS-100-Merke

Суфіксальний спосіб використовується, головним чином, для утворення назв лікарських засобів, виділених із рослинної сировини або біологічних речовин (алкалоїдів, глікозидів, антибіотиків і тощо).

Наприклад: *Atropinum* (від *Atropa* – родова назва рослини беладона, красавка).

Спосіб складання основ, тобто утворення назв шляхом поєднання двох або більше значущих основ за допомогою з'єднувального голосного, також використовується досить широко.

Наприклад: *Iodognostum* (iod - йод + o + gnost- діагностичний, рентгеноконтрастний препарат).

На практиці часто використовують змішані способи словотворення.

Словотвірні елементи, які постійно вживаються в назвах лікарських засобів, називають частотними відрізками або терміоелементами.

Терміоеlementи, що вказують на хімічний склад препарату

Терміо-елемент	Значення	Приклад
1	2	3
-aeth- -eth- -et-	Наявність етилового або етинілового радикалу	Aethylmorphinum Ethoforme Etimid
-amin-	Наявність аміногрупи	Aminocainum
-barb-	Барбітурати, похідні барбітурової кислоти (заспокійливі, снодійні, наркотичні препарати)	Barbamylum
-benz-	Наявність ароматичного ядра	Benzonalum
-chlor-	Наявність хлору; зелений	Chloroptic
-flu- -phth- -phthor-	Наявність фтору	Flumagin

-hydr(o)-	Вода; наявність водню	Dehydrotin
-io-	Наявність йоду; рентгеноконтрастні препарати	Triiotrastum
-merc-	Наявність ртуті (антимікробні, діуретичні препарати)	Dimercaprolum
-meth(yl)- -met-	Наявність метилового або метинілового радикала	Methastenon Metanol
-naphth- -phth-	Наявність нафталанового ядра; нафта	Naphthyzinum
-oxy-	Наявність кисню; кислий, окиснений	Oxytocinum
-phen- -fen-	Наявність фенілу, фенілену	Phenaminum
-phosph-	Наявність фосфору і його сполук	Phosphoestrolum
-sulf- -sulph-	Наявність сірки (антимікробні препарати, сульфаніламида)	Sulfadimezinum Sulphadimezinum
-thi(o)- -ti(o)-	Наявність атома сірки	Thiomicid Tiopanal
-yl-	Речовина; суфікс в назвах вуглеводневих і кислотних радикалів	Methylum
-(a)z- -(a)zid- -(a)zol- -(a)zin-	Наявність азотогрупи	Methazidum

Терміноелементи терапевтичного, анатомічного, фізіологічного та фармакологічного характеру

<i>Терміно-елемент</i>	<i>Значення</i>	<i>Приклад</i>
1	2	3
a- an-	Не, без, відсутність чогось, заперечення	Anovul
-aesth(es)-	Чутливість; знеболюючі, анестезуючі препарати	Anaesthesinum
-andr- -test- -vir- -stan- -ster-	Андрогенні препарати (препарати чоловічих статевих гормонів та їх синтетичні аналоги)	Androtin Testoviron Testosteron
-angi- -vas-	Судина; спазмолітичні препарати, судинорозширювальні та судинозахисні	Angitol Vasocor
anti-	Проти	Antigrippinum-ARN
-alg- -dol-	Біль; анальгезуючі, беззаспокійливі препарати	Analginum Cyclodolum
-allerg-	Протиалергійні препарати	Allergol
-ap- -apis-	Препарати бджолої отрути та інших продуктів життєдіяльності бджіл	Apilacum
-arthr-	Суглоб; препарати для лікування суглобів	Apisarthron

-asthm(at)-	Протиастматичні препарати	Asthmatolum
-atrax-	Психотропні препарати	Atraxin
-bol-	Анаболічні стероїди	Retabolil
-cain-	Місцевоанестезуючі препарати	Novocainum
-cef- -ceph-	Антибіотики групи цефалоспоринів	Cefacidal Cephalin
-chol- -col- -bil-	Жовч; жовчогінні препарати	Allocholum Bilocid
-cid-	Вбивати; антибактеріальні препарати	Streptocidum
-cillin-	Антибіотики-пеніциліни	Oxacillinum
-cor- -card-	Серце; серцеві препарати	Cardiaminum Corazolum
-cort(ic)-	Стероїди, глюкокортикостероїди та мінералокортикостероїди	Andreno-corticotrophin
-coum- -cum- -arolum- -t(h)romb-	Антикоагулянти (що перешкоджають зсіданню крові, тромболітичні препарати	Syncumar Dicoumarol Trombosan Athrombon
-cut- -derm(at)-	Шкіра; препарати для лікування захворювань шкіри	Dermatolum
-cycl- -cyclin-	Цикл, коло; антибіотики похідні групи тетрацикліну	Morphocyclinum
-cyst-, -cyston-	Сечовий міхур; препарати для лікування захворювань сечового міхура; сечогінні препарати	Cystenal
-dorm- -sed- -somm- -hypn- -nox- -noct- -nyc(t) -zepam- -(m)al- -stress- -tranqu-	Снодійні, заспокійливі, седативні препарати	Dorminal Sedalgin Somnafin Hypnomidat Eunocin Diazepam Carbomalum Veronalum Anastress Tranquil
-emet- -vom-	Протиблювотні препарати	Emetisan
-enter- -intest-	Кишка; препарати для лікування кишкових захворювань	Enteroseptol Intestopan
-enz(ym)- -as-	Ферментні препарати	Enzystal Ronidasum
eu-	Гарний, приємний; поліпшена якість лікарського препарату	Eudorm
-flog- -phlog-	Жар; протизапальні препарати	Flogistin Phlogex
-fung-	Гриб; протигрибкові препарати	Nitrofunginum

-gastr-	Шлунок; препарати для лікування шлункових захворювань	Gastrosidin
-ger- -geront-	Старий, літній; препарати для лікування геріатричних захворювань	Gerivait
haem(at)- -aemia-	Кров; препарати для очищення крові, які використовуються для лікування захворювань крові, або виготовлені з крові	Haemodesum
-helm(in)- -verm-	Протиглистові препарати	Helmiantin Avermex
-hepar-	Печінка; препарати для лікування захворювань печінки	Apihepar
-leuc-	Білий; що має відношення до лейкоцитів	Leucovorin
-lax-	Препарати проносної дії	Agiolax
-mamm-	Молочна залоза; препарати для збільшення секреції молока	Mamomit
-myc(et)-	Гриб; протигрибкові препарати.	Mycoseptol
-myc(et)in-	Антибіотики - похідні грибка Streptomyces	Streptomycinum Laevomycesinum
-myel-	Спинний мозок; протибластомні препарати	Myelobromolum
-neph- -ren-	Нирка; препарати для лікування захворювань нирок; указує на походження препарату	Nephramid
-oestr- -estr-	Естрогенні препарати (що містять жіночі статеві гормони)	Synoeestrolum Estriol
-ophth(alm)-	Очі; препарати для лікування очних захворювань	Axerophtholum
-orex-	Апетит; анорексигенні препарати, що пригнічують апетит	Cloforex
-ov-	Контрацептиви	Nov-ovlon
-pancreat-	Підшлункова залоза; препарати для лікування підшлункової залози	Pancreatinum
poly-	Багато, численний	Polyaminum
-press- -tens-	Гіпотензивні препарати, що знижують тиск	Depressan Protensyl
-py(o)-	Гній; антисептичні препарати	Pyocid
-pyr-	Жар; антипіретики, жарознижуючі препарати	Amidopyrinum
-sarc-	Злоякісна пухлина; препарати для лікування злоякісних пухлин	Sarcolysinum
-sept-	Знезаражувальні препарати	Viosept
-stabil- -norm-	Препарати, що відновлюють певні функції організму	Tenormin Lipostabil
-the(o)-	Чай; алкалоїди з листя чаю	Theobrosal
-thyr(eo)- -tir-	Препарати гормонів щитовидної залози	Thyranon
-toc-	Препарати, що приймаються при вагітності і пологах	Tocopherolum
-trast- -gnost- -graf-	Діагностичні, рентгеноконтрастні препарати	Bilitrastum Cardiografin Gastrodiagnost

-trop-	Напрямок, що регулює дію препарату	Thyrotropinum
-ur-	Сеча; діуретичні препарати, для лікування захворювань сечовивідних шляхів	Diurometan
-vip(e)r-	Препарати, що містять зміїну отруту	Viprosalum
-vir-	Отрута; препарати з отруйних виділень тварин; противірусні препарати	Virolex Virus-merz
-vit-	Життя; полівітамінні комбіновані препарати	Polyvitaplex

**«Спільні основи», рекомендовані ВООЗ
для МНН окремих груп препаратів**

<i>«Спільна основа»</i>	<i>Значення</i>	<i>Приклад</i>
-acum	Протизапальні агенти групи ібуфенаку	Diclofenacum
-adolum -adol-	Анальгетики	Tramadolum
-astum	Протиастматичні, антиалергічні речовини, що не діють головним чином як антигістамінні	Butapropolastum
-astinum	Антигістаміни	Clemastinum
-azepamum	Похідні діазепаму	Clonazepamum
-cain- -cainum	Речовини із місцевоанестезуючою дією	Bupivacainum
cef-	Антибіотики, похідні цефалоспоринової кислоти	Cefaclorum
-cillinum	Антибіотики, похідні 6-амінопеніцилінової кислоти	Ampicillinum
-conazolom	Противірусні препарати, похідні міконазолу	Fluconazolom
-cort-	Кортикостероїди, похідні преднізолону	Fludrocortisonum
-dipinum	Блокатори кальцієвих каналів, похідні ніфедипіну	Amlodipinum
-fibratum	Похідні клофібрату	Fenofibratum
-gest-	Стероїди, прогестагени	Medroxyprogesteronum
-gli-	Сульфоніламідні гіпоглікеміки	Repaglinidum
-io-	Контрастні йодовмісні речовини	Iodamidum
-metacinum	Протизапальні речовини, похідні індометацину	Indometacinum
-mycinum	Антибіотики, вироблені штамами	Erythromycinum
-nidazolom	Антипротозойні речовини, похідні метронідазолу	Metronidazolom
-ololum	Антагоністи β-адренорецепторів	Bisoprololum
-oxacinum	Антибактеріальні засоби, похідні налідиксової кислоти	Rosoxacinum
-pril(at)um	Інгібітори ангіотензин-перетворювального ферменту	Captoprilum
-prost-	Простагландини	Dinoprostomum
-terolum	Бронходилататори, похідні фенетиламіну	

-tidinum	Антагоністи H2-гістамінових рецепторів	Famotidinum
-trexatum	Антагоністи фолієвої кислоти	Methotrexatum
-verinum	Спазмолітики із папавериноподібною дією	Mebeverinum
-vin-	Алкалоїди барвінку	Vincaminum

Грецькі числівники-префікси в хімічній номенклатурі

1	mon(o)-	моно- або одно-
2	di-	ди- або дво-
3	tri-	три-
4	tetra-	тетра-
5	penta-	пента-
6	hexa-	гекса-
7	hept(a)-	гепта-
8	oct(a)-	окта-
9	ennea- або лат. non(a)-	еннеа- або нон(a)-
10	dec(a)-	дек(a)-
11	undec-	ундек-
12	dodec-	додек-
13	tridec-	тридек-
14	tetradec-	тетрадек-
15	pentadec-	пентадек-

Назви вітамінів та полівітамінних комбінованих препаратів

Традиційно вітаміни позначаються великими літерами латинського алфавіту (А, В, С, D, U, К, Р). Хімічно споріднені, але неоднорідні сполуки позначають порядковим номером: В1, В2, В3, В6, К1, К2, D2, D3.

Останнім часом замість літер-символів використовуються єдині міжнародні найменування вітамінів, прийняті в біохімії. Це тривіальні найменування, які відображують хімічний склад вітамінів, їх терапевтичну дію тощо: *Thiaminum (B1)*, *Axerophtholum seu Retinolum (A)*, *Acidum ascorbinicum (C)*, *Tocopheroli acetat* (синтетичний аналог вітаміну Е).

Вітамінним комбінованим препаратом привласнюють умовні найменування, які часто містять терміноелемент **-vit-** (від **vita** – життя) та числівник, який указує на кількість вітамінів, що входять до складу препарату: *Dragee «Undevitum»* (вміщує 11 вітамінів)

Tabulettae «Pentovitum» (вміщує 5 вітамінів)

У назвах полівітамінних препаратів, що містять мікроелементи, може бути вказівка на це – *Berocca Ca + Mg; Taxofit + Polivitaminis + minerals Forte*).

Назви гормональних препаратів

Назви гормональних препаратів звичайно утворюються від назви органу, який виробляє гормон, або на який спрямована дія гормону.

Наприклад:

Insulinum (від *insula Langerhansi* – острівця Лангерганса, що виробляє відповідний гормон)
Thyreoidinum (від *glandula thyreoidea* — щитовидна залоза)

До найменування препаратів жіночих і чоловічих статевих гормонів (естрогенних та андрогенних препаратів) часто входять терміноелементи:

-oestr- (**-estr-**) – препарати жіночих статевих гормонів;

-andr-, **-test-**, **-stan-**, **-ster-** – препарати чоловічих статевих гормонів.

У назвах анаболічних стероїдів використовується корінь **-bol-**. До назви простангландинів може додаватися корінь **-prost-**.

Наприклад: *Testosteronum, Androtol, Oestradiolum, Silabolinum, Dinoprost*.

Назви ферментних препаратів

Згідно з біохімічною номенклатурою назви ферментних препаратів утворюються за допомогою суфікса *-as-*: *Lydasum, Lipasum*.

Часто в назвах ферментних препаратів використовується корінь *-(en)zym-* (від грецького *ensyuum* – фермент): *Lecozym, Enzystal*.

Назви препаратів цієї групи можуть бути утворені й іншими способами, наприклад, назви головних ферментів травного тракту: пепсину, трепсину і панкреатину – *Pepsinum, Trypsinum, Pancreatinum*.

Питання для самоконтролю:

1. Чим відрізняються систематичні хімічні назви лікарських засобів від тривіальних (умовних) назв?
2. Іменниками якого роду та якої відміни є звичайно умовні назви препаратів?
3. Що таке частотний відрізок або терміноелемент?
4. Які найчастіше вживані терміноелементи, що несуть інформацію фармакологічного, анатомічного, фізіологічного та терапевтичного характеру, ви знаєте?
5. Як прийнято позначати вітаміни в номенклатурі лікарських засобів?
6. Які терміноелементи вживаються в назвах антибіотиків? гормональних препаратів?
7. Які терміноелементи вживаються в назвах ферментних препаратів?
8. Які способи словотворення використовуються при утворенні назв лікарських препаратів?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Виділіть в назвах препаратів частотні відрізки, вкажіть їхнє значення:

Amidopyrinum, Cholenzymum, Corvalolum, Neodorm, Haemostimulinum, Rifamycinum, Undevitum, Bencainum, Phlogex, Morphocyclinum, Synoestrolum, Nepresol, Mycoseptinum, Synthomycinum, Decamevitum.

Завдання 2. Запишіть назви лікарських речовин латинською мовою:

Анестезин, дипрофілін, тетрациклін, фурацилін, тіопентал, амідопірин, фітолізин, оксилідин, нітрогліцерин, етакридин, церебралізін, хлорофіліпт, гідрокортизон, етазол, аміназін, фторотан, холелітин, гліцерин, платифілін, нафтизин, пентоксил, пангексавіт, ергокальциферол.

Завдання 3. Перекладіть на українську мову:

Tabulettae Pantocrini, unguentum pro oculis, tabulettae Barbamyli, tincture Absinthii, suppositoria cum Novocaino, tabulettae Antipyriini, suppositoria cum Dimedrolo, unguentum "Corticomycetinum", dragee "Undevitum", tinctura Rhei, oleum Vaselini.

Завдання 4. Перекладіть на латинську мову:

Таблетки метиландростендіолу, свічки «Анастезол», мазь «Фторокорт», лінімент синтоміцину, фурацилінова мазь (мазь фурациліну), таблетки фурациліну, лінімент лютенурину, гранули орази, таблетки анальгіну, таблетки «Алохол», мазь гідрокортизонова, епіліновий пластр, мазь тетрациклінова, таблетки екстракту валеріани, ністатинова мазь, гранули «Флакарбін», аерозоль «Оксикорт».

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Жовчогінний засіб:
 - a) *Novocainum*

- б) Apillacum
- в) Allocholum
- г) Dorminal
- д) Sarcophysinum

2. Серцевий засіб:

- а) Corazolium
- б) Dermatolum
- в) Haemodesum
- г) Undevitum
- д) Aspyrinum

3. Препарат для лікування шкірних захворювань:

- а) Phenaminum
- б) Cyclodolum
- в) Oxacillinum
- г) Oxytocinum
- д) Dermatolum

4. Терміноелемент, що має відношення до хімічного складу препарату:

- а) hydr(o)-
- б) -chol-
- в) dys-
- г) -hepar-
- д) haem(at)-

5. Гіпотензивний препарат:

- а) Dibazolium
- б) Angiovirinum
- в) Streptocidum
- г) Pancreatinum
- д) Depressanum

6. Терміноелемент, що має відношення до анатомічного органу:

- а) -sept-
- б) -thyr(eo)-
- в) -gnost-
- г) mys-
- д) cycl-

7. Назву вітамінного препарату:

- а) Cholosasum
- б) Pantocidum
- в) Aëvitum
- г) Testoenatum
- д) Urodanum

8. Естрогенний препарат:

- а) Ronidasum
- б) Helminainum
- в) Tocopherolum
- г) Sedalginum

д) Methyloestradiolum

9. Антибіотичний засіб:

- а) Morphocyclinum
- б) Cystenalum
- в) Novocainum
- г) Phenaminum
- д) Allergolum

10. Жарознижувальний засіб:

- а) Anaesthesinum
- б) Trombosanum
- в) Amidopyrinum
- г) Dibazolium
- д) Vencainum

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 7: Рецепт. Частини рецепта. Граматична структура рецептурного рядка. Простий та складний рецепт.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти із структурою рецептурного бланку, правилами оформлення латинської частини рецепту, граматикою рецептурного рядка; додатковими написами в рецептах. Вміння грамотно писати латинську частину рецепта.

Основні поняття: рецепт, рецептурний рядок, рецептурні формулювання, доза, сигнатура.

План

1. Теоретичні питання.

- Структура рецепта
- Граматика рецептурного рядка
- Особливості вживання рецептурних формулювань
- Додаткові написи в рецептах

Рецепт. Частини рецепта

Лікарська рецептура – це розділ медичної науки про правила виписування лікарських засобів різних форм. Рецепт – це письмове звернення лікаря до фармацевта з проханням про виготовлення або відпуск ліків хворому із зазначенням способу їх застосування. Рецепти виписуються за строго визначеною формою, де вказуються лікарські речовини, їх дози, лікарська форма, спосіб приймання ліків. Рецепти виписують на спеціальних бланках, форма яких затверджена Міністерством охорони здоров'я України, латинською мовою, чітким і розбірливим почерком, без виправлень.

Рецепт складається з таких частин:

1. *Inscriptio* – включає штамп медичного закладу.
2. *Nomen et aetas aegroti* – прізвище, ініціали та вік хворого.
3. *Nomen medici* – прізвище та ініціали лікаря.
4. *Invocatio* – звернення лікаря до фармацевта (Візьми).
5. *Designatio materiarum* – перелік лікарських речовин, які входять до складу лікарського засобу, їх доза.
6. *Subscriptio* – «те, що написано під» основною частиною. Вказується спосіб виготовлення, форма лікарського засобу, кількість доз, спосіб упаковки.
7. *Signatura* – позначення. Тут лікар вказує спосіб та час застосування ліків державною мовою або мовою, зрозумілою для хворого. У цій частині заборонено вживання скорочень.
8. *Nomen et sigillum medici personale* – підпис лікаря і його особиста печатка.

Граматична структура рецептурного рядка.

Латинська частина рецепта починається дієсловом *Recipe* – Візьми, яке після себе потребує прямого додатка. Найчастіше прямим додатком у рецепті є кількість речовин (доза). Назви лікарських засобів по відношенню до кількості є неузгодженим означенням, тому пишуться у родовому відмінку.

Напр.: Візьми: Настоянки валеріани 15,0

Чого? (*Gen.*) скільки? (*Acc.*)

Видай.

Познач: По 15-20 крапель 3 рази на день

Recipe: Tincturae Valerianae 15,0

Да.

Signa: По 15-20 крапель 3 рази на день

При написанні латинських назв лікарських засобів потрібно керуватись такими правилами:

1. Назву кожного лікарського засобу пишуть з нового рядка, з великої літери.

2. Кількість твердих та сипких речовин вказується у рецепті в грамах чи частинах грама.

При цьому користуються десятковою системою, а слово «грам» опускається.

3. Рідкі лікарські засоби виписуються в мілілітрах (ml). Ліки можуть бути дозовані в біологічних одиницях дії (ОД), кількість яких позначається в тисячах, мільйонах.

4. При виписуванні рідкого лікарського препарату в кількості менше 1 мл, він дозується у краплях і записується у знахідному відмінку однини (guttam) або множини (guttas), а число крапель позначається римськими цифрами (ставиться після крапель).

Напр.: Recipe: Olei Menthae piperitae guttas X

5. Якщо декілька ліків виписуються в однаковій кількості, то доза вказується зі словом **ana** (aa) – порівну після останнього з перерахованих засобів.

Напр.: Recipe: Amidopyrini

Analgini ana 0,25

Da tales doses numero 12 in tabulettis

Signa: По 1 таблетці при головних болях

Вживання знахідного відмінка при прописуванні готових лікарських засобів (таблеток, свічок, кульок, плівок та ін.)

Існують різні підходи до присвоєння назв таблеткам і супозиторіям:

1. Лікарським препаратам, що мають комбінований склад (тобто, складаються із ряду інгредієнтів), надається умовна, тривіальна, зазвичай, складноскорочена назва, розміщена в лапках, наприклад – *tabulettae “Codterpinum”* таблетки «Кодтерпин»; *suppositoria “Neo-Anusolum”* свічки «Нео-Анузол». Тривіальна назва таблеток або свічок стоїть у називному відмінку однини і є додатком. Доза, як правило, не вказується, оскільки вона є стандартною.

2. Якщо ж таблетки складаються із однієї діючої лікарської форми, вона називається в родовому відмінку і вказується доза, наприклад *Tabulettae Cordigiti 0,0008* – таблетки кордигіта 0,0008.

3. Якщо свічки або плівки складаються із однієї лікарської речовини, то її назва приєднується до назви лікарської форми за допомогою прийменника **cum** і ставиться в аблятиві; потім вказується доза, напр. *Suppositoria cum Cordigito 0,0012* – свічки з кордигітом 0,0012.

При прописуванні в рецептах таблеток і свічок скороченим способом слід запам'ятати, що назва лікарської форми ставиться у знахідному відмінку множини. Наприклад, *tabulettas (obductas); suppositoria (vaginalia/ rectalia)*.

Грамотично вона залежить від слова “Recipe”, а не від дози.

Recipe: Tabulettas “Thepaphyllinum” numero 10

Detur. Signetur: По одній таблетці вранці і ввечері

Recipe: Tabulettas “Adonis-brom” obductas numero 25

Detur. Signetur: По одній таблетці 3 рази на день

Recipe: Suppositoria cum Ichthyolo 0,2 numero 10

Detur. Signetur: По одній свічці на ніч

Recipe: Suppositoria vaginalia cum Synthomycino 0,25 numero 10

Detur. Signetur: По одній супозиторії на ніч

Recipe: Suppositoria “Anaesthesolum” numero 12

Detur. Signetur: По 1 свічці на ніч

Так само виписуються і очні плівки, а назва лікарської речовини вводиться за допомогою прийменника і ставиться в аблятиві.

Напр.:

Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Florenalo numero 30

Detur. Signetur:

Додаткові написи в рецептах

Якщо хворому необхідно отримати ліки терміново, то лікар у верхній частині рецептурного бланка пише

cito (швидко), **citissime** (якнайшвидше) або **statim** (негайно).

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть дієслівні конструкції, що вживаються в рецепті.
2. Які частини рецепта пишуться латинською мовою?
3. В якому відмінку ставляться назви лікарських речовин в рецепті?
4. Які особливості виписування таблеток, свічок, очних плівок?
5. Назвіть додаткові написи в рецептах.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Запишіть назви речовин латинською мовою, поясніть значення частотних відрізків:

етакридин, строфантин, метацин, фенацетин, гематоген, тетрациклін, кордигіт, гідрокортизон, новокаїн, мікогептин, синестрол.

Завдання 2. Перекладіть терміни латинською мовою:

ягоди калини, настій трави деревію, персикова олія, пшеничний крохмаль, тетрациклінова мазь, сироп шипшини, рідкий екстракт глоду, препарат з обліпиховою олією, таблетки левоміцетину, аерозоль «Оксикорт», таблетки мікогептину, покриті оболонкою, мазь Вишневського.

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою:

1. Recipe: Tincturae Convallariae
Tincturae Valerianae ana 10 ml
Extracti Crataegi fluidi 5 ml
Mentholi 0,05
Misceatur. Detur.
Signetur:
2. Recipe: Olei Foeniculi 10 ml
Detur.
Signetur:
3. Recipe: Foliorum Salviae 100,0
Da.
Signa:
4. Recipe: Mentholi 5,0
Olei Persicorum 50,0
Misce. Da.
Signa:
5. Recipe: Infusi herbae Leonuri 15,0—200 ml
Da.
Signa:
6. Recipe: Suppositoria cum Methyluracilo 0,5 numero 10
Da.
Signa:
7. Recipe: Unguenti Erythromycini 30,0
Da in tuba

8. Recipe: Infusi foliorum Eucalypti 10,0—200 ml
Da.
Signa:
9. Recipe: Ichthyoli
Unguenti Camphorae 10% ana 25,0
Misce, fiat unguentum
Da.
Signa:
10. Recipe: Tabulettas «Testobromlecithum» obductas numero 50
Da.
Signa:

Завдання 4. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Кордіаміну 1 мл
Видай такі дози числом 10 в ампулах
Познач:
2. Візьми: Хінозолу 0,2
Персикової олії до 20 мл
Змішай. Видай.
Познач:
3. Візьми: Мазі мікогептину 30,0
Видати.
Позначити:
4. Візьми: Таблетки феніліну 0,03 числом 20
Видай.
Познач:
5. Візьми: Амідопірину
Фенацетину по 0,25
Нехай будуть видані такі дози числом 12 в таблетках
Нехай буде позначено:
6. Візьми: Таблетки октестролу 0,001 числом 20
Нехай буде видано.
Нехай буде позначено:
7. Візьми: Мазі «Кортикоміцетин» 30,0
Видай.
Познач:
8. Візьми: Настоянки валеріани
Камфори по 10 мл
Змішати. Видати.
Позначити:
9. Візьми: Соку алое 100 мл
Видай.
Познач:
10. Візьми: Еуфіліну 0,3
Масла какао 3,0
Змішай, щоб утворилась свічка.
Хай будуть видані такі дози числом 10.
Позначити:

3.Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Частина рецепта, в якій вказуються лікарські засоби та їхня кількість:
 - а) Nomen medici
 - б) Aetas aegroti
 - в) Praescriptio
 - г) Subscriptio
 - д) Signatura

2. Частина рецепта, в якій надаються вказівки хворому, як і коли приймати ліки:
 - а) Inscriptio
 - б) Signatura
 - в) Praescriptio
 - г) Aetas aegroti
 - д) Datum

3. Частина рецепта, яка записується латинською мовою:
 - а) Nomen aegroti
 - б) Praescriptio
 - в) Datum
 - г) Signatura
 - д) Nomen medici

4. Відмінок, у якому записуються назви таблеток у рецепті:
 - а) Nominativus
 - б) Genetivus
 - в) Dativus
 - г) Accusativus
 - д) Ablativus

5. Правильний переклад словосполучення «Bis repetatur»:
 - а) повторювати
 - б) повтори
 - в) повтори двічі
 - г) нехай буде повторено двічі
 - д) повторюйте двічі

6. Слово, яке вказує, що кількість ліків прописується в однаковій кількості (порівну):
 - а) ad
 - б) per
 - в) cum
 - г) sine
 - д) ana

7. Іменник, яким можна доповнити рецептурне формулювання «Misce, fiant...»
 - а) sirupus
 - б) unguentum
 - в) pilulae
 - г) tabuletta
 - д) pasta

8. Правильну форму запису таблеток у рецептурному рядку:
 - а) tabuletta

- б) tabulettarum
- в) tabulettis
- г) taabulettae
- д) tabulettas

9. Правильну форму запису свічок у рецептурному рядку:

- а) suppositoria
- б) suppositorii
- в) suppositoriorum
- г) suppositories
- д) suppositorio

10. Правильний запис очних плівок у рецептурному пропису:

- а) membranula ophtalmica
- б) membranulae ophtalmicae
- в) membranularum ophtalmicarum
- г) membranulas ophtalmicas
- д) membranulis ophtalmicis

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 8: Систематизація вивчення змістового модулю 1.

Мета: повторення та систематизація лексико-граматичного матеріалу змістового модулю 1: особливостей відмінювання іменників I-II відмін; утворення наказового та умовного способу дієслів; рецептурних виразів з дієсловами, прийменниками; оформлення латинської частини рецепта; переклад фармацевтичних термінів, рецептів.

Основні поняття: відмінювання, рецепт, рецептурні вирази.

План

1. Теоретичні питання.

- Відмінювання іменників I-II відмін
- Утворення форм Imperativus et Coniunctivus дієслів
- Номенклатура лікарських засобів, основні фармацевтичні поняття
- Структура рецепта
- Граматика рецептурного рядка
- Особливості вживання рецептурних формулювань
- Додаткові написи в рецептах

1. Повторити лексичні мінімуми до вивчених тем.
2. Повторити відмінювання іменників I та II відмін.

Відмінкові закінчення іменників I відміни

<i>Casus</i>	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
Nom.	-a	-ae
Gen.	-ae	-ārum
Dat.	-ae	-is
Acc.	-am	-as
Abl.	-ā	-is

Зразок відмінювання:

<i>Casus</i>	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
Nom.	herb-a	herb-ae
Gen.	herb-ae	herb-ārum
Dat.	herb-ae	herb-is
Acc.	herb-am	herb-as
Abl.	herb-ā	herb-is

Відмінкові закінчення іменників II відміни

<i>Casus</i>	<i>singularis</i>		<i>pluralis</i>	
	<i>masculinum</i>	<i>neutrum</i>	<i>masculinum</i>	<i>neutrum</i>
Nominativus	-us, -er	-um	-i	-a
Genetivus		-i		-orum
Dativus		-o		-is
Accusativus		-um	-os	-a
Ablativus		-o		-is

Зразок відмінювання іменника чоловічого роду II відміни
sirupus, i m – сироп

<i>Casus</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nominativus	sirupus	sirupi
Genetivus	sirupi	siruporum
Dativus	sirupo	sirupis
Accusativus	sirupum	sirupos
Ablativus	sirupo	sirupis

Зразок відмінювання іменника середнього роду II відміни
suppositorium, i n – свічка, супозиторій

<i>Casus</i>	<i>singularis</i>	<i>pluralis</i>
Nominativus	suppositorium	suppositoria
Genetivus	suppositorii	suppositoriorum
Dativus	suppositorio	suppositoriis
Accusativus	suppositorium	suppositoria
Ablativus	suppositorio	suppositoriis

3. Повторити стандартні рецептурні фрази з дієсловами та прийменниками.
4. Повторити правила оформлення латинської частини рецепта.

Питання для самоконтролю:

1. Словникова форма іменника складається з...
2. Як визначається відміна іменника?
3. Як визначається рід іменника?
4. Неузгоджене означення виражається...
5. Як утворюється наказовий та умовний спосіб дієслова?
6. Назвіть дієслівні конструкції, що вживаються в рецепті.
7. Які частини рецепта пишуться латинською мовою?
8. В якому відмінку ставляться назви лікарських речовин в рецепті?
9. Які особливості виписування таблеток, свічок, очних плівок?
10. Назвіть додаткові написи в рецептах.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Допишіть словникову форму іменників:

Herba, farina, globulus, infusum, aqua, unguentum, bacillus, amyllum.

Завдання 2. Перекладіть фармацевтичні терміни:

Трава алтеї, рисове борошно, настоянка арніки, настоянка календули, пілюльна маса, настоянка валеріани, вітаміни в гранулах, екстракт глоду, сік вишневий, сироп солодки, настій листків шавлії, оливкова олія, гліцеринова мазь, пілюльна маса, бруньки берези, ягоди лимонника, таблетки амідопіріну, лінімент стрептоциду, гепаринова мазь, аерозоль «Камфомен», таблетки сульфадимезину.

Завдання 3. Перекладіть українською мовою:

1. Misce, ut fiat pasta. 2. Dentur tales doses numero 20. 3. Misceatur. Detur. Signetur. 4. Misce, fiat suppositorium. 5. Misce, fiant suppositoria.

Завдання 4. Перекладіть рецепти українською мовою:

1. Recipe: Tincturae Convallariae

Tincturae Valerianae ana 10,0
Validoli 2 ml
Misceatur. Detur.

Signetur:

2. Recipe: Antipyriini 0,3
Pantoponi 0,2
Extracti Belladonnae 0, 01
Olei Cacao 1,5
Misce, fiat suppositorium
Dentur tales doses numero 6
Signetur:

3. Recipe: Antidoti metallorum 100,0
Da.
Signa:

4. Recipe: Foliorum Rubi idaei 20,0
Foliorum Farfarae aa 25,0
Foliorum Salviae 30,0
Misce. Da.
Signa:

5. Recipe : Suppositoria “Anaesthesolum” numero 20
Da.
Signa:

Завдання 5. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Сиропу ревеню 300 мл
Видати.
Позначити:
2. Візьми: Таблетки екстракту валеріани 0,002 числом 50
Видай.
Познач:
3. Візьми: Рицинової олії 100,0
Видай.
Познач:
4. Візьми: Вініліну 20 мл
Персикової олії 80,0
Змішати. Видати.
Позначити:
5. Візьми: Мазі гідрокортизону 0,5% – 5,0
Видай.
Познач:
6. Візьми: Рицинової олії 20,0
Ксероформу 1,2
Вініліну 1,0
Змішай. Видай.
Познач:
7. Візьми: Свічки з іхтіолом числом 10
Видай.
Познач:
8. Візьми: Настоянки конвалії
Настоянки валеріани по 10 мл
Настоянки красавки 5мл
Ментолу 0,2

Змішай. Видай.

Познач:

9. Візьми: Мазі анестезину 10% – 20,0

Видай.

Познач:

10. Візьми: Березових бруньок 100,0

Видай.

Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Дієслово в неозначеній формі:

- а) servate
- б) adhibe
- в) valete
- г) dare
- д) finio

2. Дієслово у формі наказового способу однини:

- а) recipe
- б) recipio
- в) recipere
- г) recipite
- д) recipit

3. Закінчення родового відмінка однини іменників I відміни:

- а) -ae
- б) -arum
- в) -is
- г) -a
- д) -am

4. Іменник першої відміни грецького походження:

- а) aqua, ae f
- б) capsula, ae f
- в) Aloë, es f
- г) species, ei f
- д) pilula, ae f

5. Термін у формі знахідного відмінка:

- а) intra arteriam
- б) sine aqua
- в) cum Bromcamphora
- г) e baccis
- д) in scatulis

6. Термін у формі орудного відмінка:

- а) per vaginam
- б) pro officinis
- в) contra anginam
- г) in vitrum

д) supra chartam

7. Словосполучення «у чистому вигляді»:

- а) per horam
- б) sub linguam
- в) per se
- г) ad memoriam
- д) in vitro

8. Частина рецепта, яка записується латинською мовою:

- а) Nomen aegroti
- б) Praescriptio
- в) Datum
- г) Signatura
- д) Nomen medici

9. Іменник II-ої відміни:

- а) species, ei f
- б) spiritus, us m
- в) acidum, i n
- г) tinctura, ae f
- д) scatula, ae f

10. Правильний запис у рецептурному рядку:

- а) suppositoriorum cum Novocaino
- б) suppositorii cum Novocaino
- в) suppositorium cum Novocaini
- г) suppositoriis cum Novocainum
- д) suppositoria cum Novocaino

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>

3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 9: Прикметник. Граматичні категорії прикметника. Дві групи прикметників. Прикметники I-ої групи. Алгоритм узгодження прикметників з іменниками.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з граматичними категоріями прикметника, відмінюванням прикметників I групи, узгодженням прикметників з іменниками, вироблення навичок правильного перекладу фармацевтичних термінів і рецептів.

Основні поняття: прикметник, 2 групи прикметників, відмінювання, узгоджене означення.

План

1. Теоретичні питання.

- Граматичні категорії прикметника
- Відмінювання прикметників I групи
- Алгоритм узгодження прикметників з іменниками
- Узгоджене означення

Граматичні категорії. Визначення основи

Прикметники, як і іменники, змінюються за родами, числами та відмінками. Залежно від родових закінчень в Nom. sing. прикметники поділяються на дві групи:

1 група – прикметники, які мають родові закінчення іменників I – II відміни та відмінюються за I та II відміною.

fluidus, a, um
ruber, bra, brum

2 група – прикметники, які мають родові закінчення іменників III відміни та відмінюються за III відміною.

silvester, tris, tre
vernalis, e
simplex, icis

Словникова форма латинських прикметників складається з:

форми чоловічого роду в Nom. sing.,
закінчення жіночого роду,
закінчення середнього роду.

Наприклад: *albus, a, um* – білий, -a, -e (1 група)

paluster, tris, tre – болотний, -a, -e (2 група)

Основу звичайно визначають за формою жіночого роду в Nom. sing.:

albus, alba, album - основа **alb-**

paluster, palustris, palustre - основа **palustr-**

Прикметники I-ої групи.

Прикметники I-ої групи мають закінчення:

Рід	Закінчення	Приклад
<i>m</i>	-us -er	flavus (жовтий), niger (чорний)
<i>f</i>	-a	flava, nigra
<i>n</i>	-um	flavum, nigrum

Прикметники I групи чоловічого і середнього роду відмінюються за II відміною, жіночого – за I відміною.

Зразок відмінювання:

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	flavus	flava	flavum	flavi	flavae	flava
Gen.	flavi	flavae	flavi	flavorum	flavarum	flavorum
Dat.	flavo	flavae	flavo	flavis	flavis	flavis
Acc.	flavum	flavam	flavum	flavos	flavas	flava
Abl.	flavo	flava	flavo	flavis	flavis	flavis

Алгоритм узгодження прикметників з іменниками

У фармацевтичних виразах та реченнях прикметники є узгодженим означенням. Вони стоять після іменника і узгоджуються з ним за родом, числом і відмінком.

При узгодженні потрібно дотримуватись наступного порядку дій:

1. Пригадати словникову форму іменника.
2. Пригадати словникову форму прикметника.
3. Вибрати форму прикметника, яка відповідає родові іменника, визначити відміну та основу.
4. Поставити іменник у необхідну форму.
5. Поставити прикметник у необхідну форму.
6. Наприклад: треба перекласти латинською мовою «висушені бруньки».
7. Словникова форма іменника *gemma, ae f* (жіночий рід, I відміна).
8. Словникова форма прикметника *exsiccatus, a, um*.
9. Форма жіночого роду *exsiccata* (I відміна).
10. Необхідна форма іменника – Nom. pl. – *gemmae*.
11. Необхідна форма прикметника: *exsiccatae*.

Ми отримали словосполучення: *gemmae exsiccatae*.

Питання для самоконтролю:

1. На які групи поділяються прикметники в латинській мові?
2. Які прикметники відносяться до I групи, яка їхня словникова форма, відміна?
3. Як визначається основа прикметника?
4. Який алгоритм узгодження прикметника з іменником?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмініуйте словосполучення в однині:

aqua destillata, succus amarus, remedium internum.

Завдання 2. Перекладіть словосполучення латинською мовою:

ефірна настоянка; безводний ланолін; зовнішні засоби; в желатинових капсулах; густи обліпихова олія; сухий екстракт, рідкий екстракт глоду; натуральний шлунковий сік; навоскований папір; у навоскованому папері; темна склянка; у темній склянці; чорні ягоди бузини; білий стрептоцид; камфорна олія, твердий парафін, очна тетрациклінова мазь; жовтий вазелін; білий і жовтий віск; крохмальні капсули.

Завдання 3. Перекладіть словосполучення українською мовою:

guttae ophthalmicae seu oculoguttae, tabulettae stomachicae, cera alba et flava, paraffinum solidum, formae remediorum fluidae, Sambucus nigra, extractum Frangulae fluidum, tincturae spirituosae, Vaselinum purum, spongia gelatinosa, Betula alba, extractum Glycyrrhizae spissum, Amygdalus amara, Eucalyptus cinerea, extractum Rhei siccum, aqua Amygdalarum amararum.

Завдання 4. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Екстракту красавки густого 0,5
Анестезину 1,0
Ланоліну 20,0
Змішай, нехай утвориться мазь.
Видай.
Познач:
2. Візьми: Фурациліну 0,02
Екстракту елеутерокока рідкого 1,0
Ланоліну
Вазеліну для очей по 5,0
Змішай. Видай.
Познач:
3. Візьми: Рідкого екстракту крушини 0,75
Настою листків ревеня
Настою бруньок берези по 50 мл
Відвару листків бузини 100 мл
Сиропу алое 150 мл
Змішай. Видай.
Познач:
4. Візьми: Натурального шлункового соку 100 мл
Видай.
Познач:
5. Візьми: Хлороформу 10,0
Очищеного скипидару 40,0
Змішай, нехай утвориться лінімент.
Видай.
Познач:
6. Візьми: Йодоформу
Білої глини по 5,0
Змішай, нехай утвориться порошок.
Видай.
Познач:
7. Візьми: Очної мазі гідрокортизону 3,0
Видай у тубі.
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Прикметник I-ої групи:
 - а) saluber, bris, bre
 - б) ruber, bra, brum
 - в) srerilis, e
 - г) silvester, tris, tre
 - д) simplex, icis
2. Прикметник зі значенням «жовтий»:
 - а) niger, gra, grum
 - б) sinister, tra, trum
 - в) medicatus, a, um
 - г) paluster, tris, tre
 - д) luteus, a, um

3. Прикметник зі значенням «шлунковий»:
- а) aquosus, a, um
 - б) hydricus, a, um
 - в) oleosus, a, um
 - г) stomachicus, a, um
 - д) siccus, a, um
4. Термін, в якому прикметник узгоджено з іменником правильно:
- а) crystallus alba
 - б) tabulettae cholagoga
 - в) remedium antipyreticus
 - г) mixtura sedativae
 - д) Lanolinum anhydricus
5. Термін «в темній склянці»:
- а) in vitro fusco
 - б) in capsulis amylaceis
 - в) in ollis nigris
 - г) in loco obscuro
 - д) in lagenis flavis
6. Термін з узгодженим означенням:
- а) membranula ophtalmica
 - б) decoctum amyli
 - в) formae remediorum
 - г) oleum Camphorae
 - д) oculoguttae
7. Правильну відповідь «білі свічки» :
- а) suppositorium album
 - б) suppositoriorum albar membranula ophtalmica cum Florenalo um
 - в) suppositorii albae
 - г) suppositoriis albas membranula ophtalmica cum Florenalo
 - д) suppositoria alba
8. Правильний переклад «тверді лікарські форми»:
- а) formae remedium durae
 - б) formae remediorum durae
 - в) forma remedia dura
 - г) formas remedii duras
 - д) formis remediis duris
9. Форму знахідного відмінка множини терміну «очні плівки з флореналем»:
- а) membranula ophtalmica cum Florenalo
 - б) membranulae ophtalmicae cum Florenalo
 - в) membranulam ophtalmicam cum Florenalo
 - г) membranulas ophtalmicas cum Florenalo
 - д) membranulis ophtalmicis cum Florenalo
10. Правильний переклад словосполучення «гірка мигдальна вода»:
- а) Aqua Amygdalarum amara

- б) Aqua Amygdalae amara
- в) Aqua Amygdalarum amarus
- г) Aqua Amygdalorum amara
- д) Aquae Amygdalarum amara

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема № 10: Утворення назв лікарських засобів за фармакологічною дією. Основні суфікси прикметників I-II відмін

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з прикметниками, що характеризують лікарські засоби за фармакологічною дією, з основними суфіксами прикметників I – II відмін. Вміти перекладати фармацевтичні терміни з різними видами означень.

Основні поняття: прикметник, I група прикметників, відмінювання, узгоджене означення.

План

1. Теоретичні питання.

- Утворення назв лікарських засобів за фармакологічною дією
- Основні суфікси прикметників I групи
- Узгодження прикметників з іменниками

Прикметники що характеризують лікарські засоби за фармакологічною дією.

Групи лікарських засобів за фармакологічною дією звичайно називаються субстантивованими прикметниками у формі середнього роду множини.

Наприклад: *sedativa* – заспокійливі (мається на увазі їхнє узгодження з іменником «*remedia*» – лікарські засоби);

antiseptica – антисептики;

diuretica – сечогінні.

Більшість прикметників, що характеризують лікарські засоби за фармакологічною дією, утворюються за допомогою суфікса **-ic-**.

Наприклад: *antipyret* + **ic** + *us, a, um* – жарознижувальний;

spasmolit + **ic** + *us, a, um* – спазмолітичний.

Основні суфікси прикметників 1 – 2 відміни:

Суфікси	Значення	Приклади
-at-	наділений чим-небудь; що має у своїй основі що-небудь	<i>ceratus, a, um</i> – навоскований
-e- -ace- -os-	утворений з речовини, на яку вказує основа	<i>chartaceus, a, um</i> – паперовий <i>spirituosus, a, um</i> – спиртовий
-id-	вказує на фізичну особливість або стан	<i>fluidus, a, um</i> – рідкий
-ic-	вказує на належність до чого-небудь	<i>gastricus, a, um</i> – шлунковий

Питання для самоконтролю:

1. На які групи поділяються прикметники в латинській мові?
2. Які прикметники відносяться до I групи, яка їхня словникова форма, відміна?
3. Як визначається основа прикметника?
4. Який алгоритм узгодження прикметника з іменником?
5. Які основні суфікси прикметників I групи ви знаєте?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмініюйте словосполучення в однині та множині:

жарознижувальна таблетка, седативний засіб, паперовий мішечок.

Завдання 2. Перекладіть українською мовою:

decoctum cholagogum, tabulettae analgeticae, charta paraffinata, praeparata narcotica, sacculus chartaceus, charta cerata, tabulettae stomachicae cum extracto Belladonnae, emplastrum fungicidum, mixtura analeptica, emplastrum adhaesivum elasticum, extractum Absinthii spissum, extractum Aloës siccum, tinctura amara, urea pura, extractum Serpylli fluidum.

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою:

протигрибкова мазь; заспокійлива мікстура; антисептичний папір; гіпотензивний препарат; естрогенні лікарські засоби; проносний засіб; сечогінний настій; серцевий препарат; сильнодіючий засіб; гіпотензивні таблетки; кровоспинний олівець; болезаспокійлива емульсія; протиблювотні препарати; андрогенний лікарський засіб.

Завдання 4. Перекладіть українською мовою рецепти:

1. Recipe: Succī gastrici 100 ml
Da.
Signa:
2. Recipe: Phenoli puri 0,5
Glycerini 10,0
Misce. Da.
Signa:
3. Recipe: Suppositoria cum Ichthyolo 0,2 numero 10
Da.
Signa:
4. Recipe: Tabulettas extracti Sennae sicci 0,3 numero 25
Da.
Signa:
5. Recipe: Lamellas ophthalmicas cum Florenalo numero 30
Da.
Signa:

Завдання 5. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Рідкого екстракту кропиви
Рідкого екстракту деревію по 25 мл
Змішай. Видай.
Познач:
2. Візьми: Білої глини 100,0
Видай в паперових мішечках числом 5
Познач:
3. Візьми: Складного настою листя сенни 30 мл
Видай.
Познач:
4. Візьми: Рідкого екстракту глоду 25 мл
Видай.
Познач:
5. Візьми: Евкалиптової олії 2 мл
Скипидару очищеного 8 мл
Змішай. Видай.
Познач:
6. Візьми: Глини блакитної 50,0
Видай у навоскованому папері
Познач:
7. Візьми: Гідрокортизонової мазі 1,5% – 5,0

Видай.
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Назви ліків за фармакологічною дією – це прикметники:
 - а) чоловічого роду в однині
 - б) середнього роду у множині
 - в) середнього роду в однині
 - г) жіночого роду у множині
 - д) чоловічого роду у множині
2. Суфікси зі значенням «речовина, із якої що-небудь зроблено»:
 - а) -al-, -ar-, -id-
 - б) -āt-, -ur-, -īc-
 - в) -ē-, -āce-, -ōs-
 - г) -ūl-, -ōl-, -cul-
 - д) -īn-, -īc-, -īll-
3. Заспокійливі лікарські засоби (remedia):
 - а) antiseptica
 - б) sedativa
 - в) cardiaca
 - г) analgetica
 - д) antibiotica
4. Лікарський засіб, що є антибактеріальним препаратом:
 - а) Novocainum
 - б) Analginum
 - в) Streptocidum
 - г) Apilacum
 - д) Dermatolum
5. Болезаспокійливий препарат:
 - а) Analginum
 - б) Haemodesum
 - в) Cyclodolum
 - г) Dermatolum
 - д) Barbamylum
6. Препарат для лікування серцевих захворювань:
 - а) Retinolum
 - б) Cardiaminum
 - в) Pyridoxinum
 - г) Analginum
 - д) Vencainum
7. Термін «протигрибковий засіб»:
 - а) remedium fungicidum
 - б) remedium antiemeticum
 - в) remedium analepticum

- г) remedium oestrogenum
- д) remedium diureticum

8. Протиблювотний засіб:
- а) remedium haemostaticum
 - б) remedium purgativum
 - в) remedium antisepticum
 - г) remedium androgenum
 - д) remedium antiemeticum

9. Кровоспинний засіб:
- а) remedium antiphlogisticum
 - б) remedium hypnoticum
 - в) remedium spasmolyticum
 - г) remedium haemostaticum
 - д) remedium heroicum

10. Сильнодіючі лікарські засоби:
- а) heroica
 - б) analeptica
 - в) laxativa
 - г) narcotica
 - д) oestrogena

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Сينيця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 11: Дієприкметники минулого часу пасивного стану. Назви сироваток, вакцин і анатоксинів.

Мета: продовжити знайомство з дієсловом як частиною мови, його граматичними категоріями; познайомитися з дієприкметником як особливою формою дієслова, правилами його утворення, особливостями відмінювання, конструкціями назв сироваток, вакцин та анатоксинів.

Основні поняття: дієприкметник, відмінювання, узгоджене означення, сироватка, вакцина, анатоксин.

План

1. Теоретичні питання.

- Утворення дієприкметників минулого часу пасивного стану
- Утворення назв сироваток, вакцин і анатоксинів

Дієприкметники минулого часу пасивного стану утворюються від основи супіну – однієї з чотирьох основних форм дієслова – за допомогою родових закінчень **-us, -a, -um**. Основа супіну закінчується на **t-** або **s-**.

Дієприкметники минулого часу пасивного стану відмінюються як прикметники першої групи, за I-II відміною. Вони узгоджуються з іменником за родом, числом, відмінком і виконують у реченні функцію узгодженого означення.

<i>Інфінітив</i>	<i>Дієвідміна</i>	<i>Основа супіну</i>	<i>Дієприкметник минулого часу пасивного стану</i>
sterilisāre – стерилізувати	I	sterilisat-	sterilisatus, a, um – стерилізований
purificare – очищати	I	purificat-	purificatus, a, um – очищений
concidēre – різати	III	concis-	concisus, a, um – нарізаний
solvēre – розчиняти	III	solut-	solutus, a, um – розчинений
pulverāre – порошувати	I	pulverat-	pulveratus, a, um – порошкований

Назви сироваток, вакцин і анатоксинів

Назви сироваток, вакцин і анатоксинів можуть бути виражені як узгодженим, так і неузгодженим означенням. Більшість таких назв утворюється за допомогою узгодженого означення. У таких назвах на першому місці стоїть слово **serum, i n** (сироватка), **vaccinum, i n** (вакцина) або **anatoxinum, i n** (анатоксин), а після цього прикметник, утворений від назви відповідної інфекції, проти якої направлена дія препарату. Такі прикметники звичайно утворюються з суфіксом **-ic-**, рідко з суфіксом **-os-**.

Наприклад:

- Serum antidiphthericum* – сироватка протидифтерійна
- Serum antgangrenosum* – сироватка протигангренозна
- Vaccinum gripposum* – грипозна вакцина
- Vaccinum antirabicum* – антирабічна вакцина
- Vaccinum pertussicum* – коклюшна вакцина
- Anatoxinum tetanicum* – правцевий анатоксин

У таких назвах часто зустрічаються означення, що характеризують:

- 1) для вакцин – очищення, концентрацію і стан (*purificatum, concentratum, vivum, siccum*);
- 2) для сироваток – очищення та концентрацію (*purificatum, concentratum*);
- 3) для анатоксинів – очищення й адсорбованість (*purificatum, adsorptum*).

Наприклад:

serum antitetanicum (purificatum, concentratum) – сироватка протиправцева (очищена, концентрована)

Інколи назви вакцин будуються за допомогою неузгодженого означення:

Наприклад:

Vaccinum Salmonellae typhi – вакцина брюшнотифозна.

Питання для самоконтролю:

1. Як утворюються дієприкметники минулого часу пасивного стану? Як вони відмінюються?
2. Яким чином утворюються в латинській мові назви вакцин, сироваток та анатоксинів?
3. З чого складається словникова форма іменника?
4. Як визначається відміна іменника в латинській мові?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмінійте словосполучення в однині та множині:

таблетка, покрита оболонкою; жива вакцина; подрібнене листя.

Завдання 2. Вставте пропущені закінчення:

tabulettae extracti Valerianae obduct...; vaccinum pertussic...; unguentum Hydrargyri concentrat...; chole medicat... conservat...; emplastrum bactericidum adhaesiv... extens...; herba Millefolii exsiccata... concisa...; vaccinum gonococcic...; Magnesia ust...; vaccinum grippos...; oleum camphorat...; aqua destillat...; vaccinum inactivat...; anatoxinum staphylococcicum purificat...; serum antidiphtheric....

Завдання 3. Перекладіть словосполучення латинською мовою:

протигангренозна сироватка (очищена, концентрована), очищений скипидар, порошкова трава золототисячника, очищена вода, очищене свиняче сало, концентрований сік, стерилізовані склянки, подрібнене листя кропиви, складний свинцевий пластир, терта камфора, розчинені кристали, чумна вакцина (жива, суха), висушена трава полину гіркого, біла осаджена ртуть, таблетки амідопірину, покриті оболонкою; у капсулах, закритих кришечкою.

Завдання 4. Перекладіть рецепти на українську мову:

1. Recipe: Nitroglycerini soluti 4 ml

Da.

Signa:

2. Recipe: Ichthyoli

Unguenti camphorati 10% ana 25,0

Misce, fiat unguentum

Da.

Signa:

3. Recipe: Tabulettas «Adonisbrom» obductas numero 25

Da.

Signa:

4. Recipe: Vaccini BCG tuberculosici vivi 0,05

Da tales doses numero 10 in ampullis

Signa:

5. Recipe: Trypsini crystallisati 0,01
Da tales doses numero 5 in ampullis
Signa:
6. Recipe: Seri antigraenosi 5000 – 10000 AO
Da tales doses numero 5 in ampullis
Signa:
7. Recipe: Tincturae Valerianae aetherae
Tincturae Convallariae ana 10 ml
Misceatur. Detur.
Signetur:

Завдання 5. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Рибонуклеази аморфної 0,05
Видай такі дози числом 10
Познач:
2. Візьми: Драже «Фалімінт» 0,025 числом 50
Видай.
Познач:
3. Візьми: Таблетки тиреоїдину, покриті оболонкою 0,1 числом 50
Видай.
Познач:
4. Візьми: Гематогену сухого 1,0
Видай числом 60 у навоскованому папері
Познач:
5. Візьми: Діуретину 4,0
М'ятної води
Очищеної води по 30 мл
Змішати. Видати.
Позначити:
6. Візьми: Сироватки протидифтерійної (очищеної,
концентрованої) 5000 AO
Видай такі дози числом 10 в ампулах
Познач:
7. Візьми: Рицинової олії 1,0
Видай таких доз числом 15 у желатинових капсулах
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Основу, від якої утворюються дієприкметники минулого часу пасивного стану:
- а) основа супіна
 - б) основа дієслова в неозначеній формі
 - в) основа прислівника
 - г) основа прикметника
 - д) основа дієслова в минулому часі
2. Дієприкметник минулого часу пасивного стану:
- а) albus, a, um
 - б) adsorptus, a, um
 - в) latus, a, um
 - г) anhydricus, a, um

д) medicatus, a, um

3. Дієприкметник зі значенням «очищений від кори»:

- а) purificatus, a, um
- б) depuratus, a, um
- в) decorticatus, a, um
- г) rectificatus, a, um
- д) concisus, a, um

4. Функцію, яку виконують у реченні дієприкметники минулого часу пасивного стану:

- а) обставини
- б) узгодженого означення
- в) неузгодженого означення
- г) непрямого додатка
- д) прямого додатка

5. Вакцину проти сказу:

- а) vaccinum pestosum
- б) vaccinum gripposum
- в) vaccinum antirabicum
- г) vaccinum tetanicum
- д) vaccinum tuberculosicum

6. Означення, яке найчастіше характеризує вакцину (vaccinum):

- а) oleosum
- б) flavum
- в) vivum
- г) durum
- д) album

7. Означення, яке найчастіше характеризує сироватку (serum):

- а) amarum
- б) liquidum
- в) paraffinatum
- г) aethereum
- д) concentratum

8. Означення, яке найчастіше характеризує анатоксин:

- а) purificatum
- б) vivum
- в) siccum
- г) glycerinatum
- д) expressum

9. Назву вакцини, утвореної за допомогою неузгодженого означення:

- а) vaccinum antirabicum
- б) vaccinum pestosum
- в) vaccinum antirabicum
- г) vaccinum gripposum
- д) vaccinum Salmonellae typhi

10. Лікарський засіб – сироватка протиправцева:

- a) serum antidiphthericum
- б) serum antigangraenosum
- в) serum antitetanicum
- г) serum purificatum
- д) serum concentratum

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 12: III відміна іменників. Визначення роду, основи та типу відмінювання. Іменники чоловічого роду III-ої відміни. Винятки.

Мета: знати особливість словникової форми іменників III відміни, вміти визначати рівноскладові/нерівноскладові іменники; знати закінчення іменників чоловічого роду III відміни та винятки; вміти відмінювати іменники чоловічого роду за всіма відмінками однини та множини; правильно визначати основу іменників III відміни; вживати іменники чоловічого роду у багатослівних фармацевтичних термінах; вміти перекладати рецепти.

Основні поняття: відміна, тип відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Загальне поняття про іменники III відміни
- Типи відмінювання іменників III відміни
- Визначення основи
- Відмінювання іменників чоловічого роду III відміни

До III відміни належать іменники всіх трьох родів, які в Genetivus singularis мають закінчення *-is*, а у Nominativus singularis мають різні закінчення. Для іменників III відміни важливо правильно визначати основу слова, її ми визначаємо у формі Genetivus singularis, відкидаючи закінчення. Якщо порівняно з називним відмінком основа змінюється у родовому відмінку, то в такому випадку кінцева частина основи зазначається у словниковій формі разом із закінченням Genetivus singularis: *solutio, onis f* (основа *solutio-*); *pulvis, eris m* (основа *pulver-*); *systema, atis n* (основа *systemat-*).

Іменники, які мають однакову кількість складів в називному та родовому відмінках однини називають рівноскладовими: *apis-apis*. Іменники, які мають різну кількість складів є нерівноскладовими: *semen-semenis*. Це важливо знати для іменників, які закінчуються на *-es, -is*.

Відмінкові закінчення іменників III відміни (Declinatio tertia)

Causus	singularis		pluralis	
	m, f	n	m, f	n
Nom.	різні		-es	-a (-ia)
Gen.	-is		-um (-ium)	
Dat.	-i		-ibus	
Acc.	-em	= Nom.sing.	-es	= Nom.pl.
Abl.	-e(i)		-ibus	

На основі відмінностей у відмінкових закінченнях іменники III відміни діляться на три типи: приголосний, голосний і мішаний.

Приголосний тип

До приголосного типу відносяться нерівноскладові іменники всіх трьох родів із основою на один приголосний – *cortex, icis m, injectio, onis f*. Цей тип відмінювання – основний, для нього властиві всі закінчення, які не позначені в дужках.

Відмінювання іменника приголосного типу - *injectio, onis f*.

Causus	singularis	pluralis
Nom.	<i>injectio</i>	<i>injectiones</i>
Gen.	<i>injectionis</i>	<i>injectionum</i>
Dat.	<i>injectioni</i>	<i>injectionibus</i>
Acc.	<i>injectionem</i>	<i>injectiones</i>
Abl.	<i>injectione</i>	<i>injectionibus</i>

Голосний тип

Іменники середнього роду, які закінчуються на -e, -al, -ar належать до голосного типу – *rete, is n; animal, is n; nufar, aris n*.

Ці іменники мають деякі особливості у відмінюванні, тому в окремих відмінках таблиці для них зазначено закінчення у дужках (Abl.sing. **-i**; Nom.pl. **-ia**; Gen.pl. **-ium**).

Відмінювання іменника голосного типу - *animal, is n*

Casus	singularis	pluralis
Nom.	animal	animalia
Gen.	animalis	animalium
Dat.	animali	animalibus
Acc.	animal	animalia
Abl.	animali	animalibus

Мішаний тип

До змішаного типу III відміни належать:

- іменники, основа яких закінчується на два або більше приголосних: *pars, partis f*;
- рівноскладові іменники, які в Nominativus singularis закінчуються на **-es**, **-is**: *Ribes, is n, basis, is f*.

В Genetivus pluralis такі іменники мають закінчення **-ium**, в інших відмінках мають закінчення приголосного типу.

Відмінювання іменника змішаного типу - *pars, partis f*

Casus	singularis	pluralis
Nom.	pars	partes
Gen.	partis	partium
Dat.	parti	partibus
Acc.	partem	partes
Abl.	parte	partibus

Іменники III відміни чоловічого роду

Іменники чоловічого роду, що належать до III відміни, мають наступні закінчення:

Nom. sing.	Gen. sing.	Приклади
-o	-īnis	<i>homo, īnis m</i> – людина
	-ōnis	<i>carbo, ōnis m</i> – вугілля
-or	-ōris	<i>liquor, ōris m</i> – рідина
-os	-ōris	<i>flos, floris m</i> – квітка
-er	-tris	<i>venter, tris m</i> – черевце, черевце
	-ēris	<i>Aether, ēris m</i> – ефір (етер)
-es (нерівноскладові)	-edis	<i>pes, pedis m</i> – стопа, нога
	-ētis	<i>paries, ētis m</i> – стінка
	-ītis	<i>stipes, ītis m</i> – стебло
-ex	-īcis	<i>cortex, īcis m</i> – кора

NB!

Слово *liquor, oris m* у номенклатурних назвах може перекладатись як:

- рідина: *Liquor Novicovi* – рідина Новікова;
- розчин: *Liquor Ammonii caustici* – нашатирний спирт або розчин аміаку;
- краплі: *Liquor Ammonii anisatus* – нашатирно-ганусові краплі.

Деякі іменники з таким закінченнями, як у чоловічого роду, відносяться до жіночого або середнього роду. Їх необхідно запам'ятати як винятки.

До жіночого роду належать:

<i>Nom. sing.</i>	Приклади
-o	<i>caro, carnis f</i> – м'ясо
-or	<i>arbor, arboris f</i> – дерево
-er	<i>mater, matris f</i> – мати; мозкова оболонка
	<i>gaster, gastris f</i> – шлунок
-es	<i>Menyanthes, idis f</i> – бобівник трилистий, трифоль
-ex	<i>lex, legis f</i> – закон

До середнього роду належать:

<i>Nom. sing.</i>	Приклади
-or	<i>cor, cordis n</i> – серце
-os	<i>os, oris n</i> – рот
	<i>os, ossis n</i> – кістка
-er	<i>tuber, tubēris n</i> – бульба
	<i>Papaver, Papavēris n</i> – мак
	<i>Piper, Pipēris n</i> – перець
	<i>Poligonum (-i) hydropiper (-ēris)</i> – гірчак, водяний перець

Питання для самоконтролю:

1. З чого складається словникова форма іменника?
2. Як визначається відміна іменника в латинській мові?
3. На які групи поділяються іменники III відміни?
4. Як визначається основа іменника?
5. До приголосного типу належать
6. До голосного типу належать
7. До мішаного типу належать
8. Які закінчення мають іменники чоловічого роду III відміни?
9. Які є винятки щодо закінчень чоловічого роду III відміни?
10. Які особливості вживання слова *liquor* ?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Визначити основу та тип відмінювання іменників:

radix, icis f; *semen, inis n*; *citras, ātis m*; *basis, is f*; *mucilago, inis f*; *sapo, ōnis m*;
pulvis, ēris m; *injectio, ōnis f*; *pix, picis f*; *turio, ōnis m*; *rhizoma, ātis n*; *flos, floris m*; *sulfas, ātis m*;
lac, lactis n; *Secale, is n*; *meninx, ngis f*; *systema, ātis n*; *solutio, ōnis f*; *dens, dentis m*; *apex, icis m*;
apis, is f; *stigma, ātis n*.

Завдання 2. Узгодити іменники з поданими у дужках прикметниками і поставити в **Gen. sing.**:

arbor (*altus, a, um*); *homo* (*sanus, a, um*); *Papaver* (*somnifer, era, erum*); *cortex* (*siccus, a, um*); *tuber* (*magnus, a, um*); *Piper* (*niger, gra, grum*); *flos* (*albus, a, um*); *liquor, oris m* (*flavus, a, um*).

Завдання 3. Перекласти українською мовою:

tabulettae Carbonis activati; *liquor spissus*; *Aether aethylicus*; *guttae Aetheris aethylici*; *cortex Frangulae*; *flores Sambūci nigrae exsiccāti*; *ex cortice Viburni*; *liquor Ammonii anisatus*; *folia Menyanthidis trifoliatae*; *infusum e floribus Chamomillae*; *tinctura florum Calendulae*.

Завдання 4. Перекласти латинською мовою:

кора бузини, відвар кори бузини, квіти ромашки висушені, трава грициків, відвар трави грициків, рідкий екстракт грициків, кора крушини подрібнена, настій квіток ромашки і календули, етиловий ефір, настій квіток календули, густа рідина, квітки снодійного маку.

Завдання 5. Перекласти рецепти українською мовою:

1. Recipe: Infusi Menyanthidis 10,0 – 200 ml
Da.
Signa:
2. Recipe: Tabulettas Carbonis activati 0,5 numero 10
Detur.
Signetur:
3. Recipe: Liquoris Ammonii anisati 50 ml
Sirupi Althaeae 20 ml
Aquae purificatae ad 200 ml
Misce. Da.
Signa:
4. Recipe: Extracti Polygoni hydropiperis fluidi 25,0
Da.
Signa:
5. Recipe: Decocti radices Saponariae ex 6,0 – 180 ml
Liquoris Ammonii anisati 3 ml
Misce. Da.
Signa:
6. Recipe: Chloroformii
Spiritus aethylici 95% ana 20 ml
Aetheris aethylici 10 ml
Liquoris Ammonii caustici guttas V
Misce. Da.
Signa:

Завдання 6. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Екстракту водяного перцю 25 мл
Видай.
Познач:
2. Візьми: Квіток деревію 100,0
Видай.
Познач:
3. Візьми: Настою квіток липи 200 мл
Нехай буде видано.
Нехай буде позначено:
4. Візьми: Нашатирного спирту 10 мл
Видай.
Познач:
5. Візьми: Квіток липи
Ягід малини висушених по 30,0
Змішай. Видай.
Познач:
6. Візьми: Нашатирно-ганусових крапель 20 мл
Видати.
Позначити:
7. Візьми: Відвару кори крушини 15,0 – 150 мл

Видай.
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

- Іменники, які відносяться до III відміни:
 - жіночого роду
 - чоловічого та середнього
 - чоловічого, жіночого і середнього
 - жіночого та чоловічого
 - чоловічого роду
- Рядок, в якому вказані закінчення Nom. sing. іменників чоловічого роду III відміни:
 - do, -us, -as, -es, -os
 - o, -os, -or, -es, -er
 - ex, -er, -ax, -ux, -ix
 - io, -go, -ex, -al, -ma
 - en, -ar, -or, -os, -ix
- Закінчення іменників III відміни у Gen. sing.:
 - is
 - i
 - us
 - ae
 - ei
- Лікарську форму, що є іменником III відміни:
 - decoctum, i n
 - pulvis, eris m
 - sirupus, i m
 - aerosolum, i n
 - species, ei f
- Орган лікарських рослин, що є іменником III відміни чоловічого роду:
 - folium, i
 - cortex, ĩcis
 - bacca, ae
 - strobilus, i
 - rhizoma, ātis
- Термін «Нашатирний спирт»:
 - Liquor arsenicalis Fowleri
 - Liquor Burovi
 - Liquor Novicovi
 - Liquor Ammonii anisatus
 - Liquor Ammonii caustici
- Термін «Нашатирно-ганусові краплі»:
 - Liquor Ammonii anisatus
 - Liquor Ammonii caustici
 - Liquor Novicovi

- г) Liquor Burovi
- д) Liquor arsenicalis Fowleri

8. Термін «перорально»:

- а) per rectum
- б) per buccam
- в) per se
- г) per os
- д) per horam

9. Правильний переклад терміну «Білі квітки» у Nom. sing.:

- а) flores albi
- б) flos albus
- в) florum alborum
- г) floris albi
- д) floribus albis

10. Лікарську рослину «блювотний горіх»:

- а) Papaver somniferum
- б) Strychnos nux-vomica
- в) Polygonum hydropiper
- г) Bursa pastoris
- д) Menyanthes trifoliata

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 13: Іменники жіночого роду III-ої відміни. Винятки.

Мета: знати закінчення іменників жіночого роду III відміни та винятки; вміти відмінювати іменники жіночого роду за всіма відмінками однини та множини; правильно визначати основу іменників III відміни; вживати іменники жіночого роду у багатослівних фармацевтичних термінах; вміти перекладати рецепти.

Основні поняття: відміна, тип відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Відмінювання іменників жіночого роду III відміни
- Визначення основи
- Винятки щодо іменників жіночого роду III відміни

Іменники жіночого роду, що належать до III відміни, мають наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-do	-īnis	consuetudo, īnis f – звичка
-go	-īnis	mucilago, īnis f – слиз
-io	-ōnis	solutio, ōnis f – розчин
-ns / -rs	-tīs	mens, mentis f – розум ars, artis f – мистецтво
-as	-ātis	sanitas, ātis f – здоров'я
-es (рівноскладові)	-īs	pubes, is f – лобок
-is (нерівноскладові)	-īdis	Thermopsis, īdis f – термопсис
-is (рівноскладові)	-īs	basis, is f – основа
-us	-ūdis	incus, ūdis f – коваделко
	-ūtis	salus, ūtis f – здоров'я
-ax	-ācis	Borax, ācis f – бура
-ix	-īcis	pix, picis f – смола
-ux	-ūcis	nux, nucis f – горіх

Деякі іменники з таким закінченнями, як у жіночого роду, належать до чоловічого або середнього роду. Необхідно їх запам'ятати як винятки.

До **чоловічого роду** належать:

adeps, adīpis m – жир, сало

pulvis, ěris m – порошок

turio, ōnis m – пагін

Також до чоловічого роду належать назви аніонів солей кисневмісних кислот, які мають закінчення **-as(-atis)**, **-is (-itis)**, наприклад:

citras, ātis m – цитрат

sulfis, ītis m – сульфїт

До **середнього роду** належать:

Vas, vasis n – судина

Pancreas, ātis n – підшлункова залоза

Ribes, is n – смородина, порічки

Echinorapax, ācis – заманиха

Питання для самоконтролю:

1. Як визначаємо відміну іменника?

2. Як визначається основа іменника?
3. Які закінчення мають іменники жіночого роду III відміни?
4. Які є винятки з правила про рід іменників жіночого роду III відміни?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмінійте іменники в однині та множині:

корінь – radix, īcis f;	бджола – apis, is f;
пташка – avis, is f;	ін'єкція – injectio, ōnis f;
порошок – pulvis, ěris m;	частина – pars, partis f.

Завдання 2. Узгодити іменники з поданими у дужках прикметниками і поставити в Gen. sing.:

vas (sanguineus, a, um); adeps (suillus, a, um); solutio (isotonicus, a, um); radix (siccus, a, um); turio (magnus, a, um); Ribes (niger, gra, grum); pulvis (compositus, a, um); pix (liquidus, a, um).

Завдання 3. Перекласти українською мовою:

solutio Iodii spirituosa; radices Valerianae; sirupus radices Althaeae; solutio Glucosi; extractum Thermopsisidis siccum in tabulettis; pulveres divisi; solutiones oleosae seu olea medicata; hirudo medicinalis, solutio Methyleni coerulei aquosa; solutio Camphorae spirituosa; pulvis Streptocidi pro aspersione; baccae Ribis nigri; decoctum radicum Sanguisorbae; aqua pro injectionibus; amyllum Maydis.

Завдання 4. Перекласти латинською мовою:

складний порошок солодки; порошок кореня ревеня; настій трави термопсису; очищений свинячий жир; екстракт папороті густий; березовий дьоготь; розчин новокаїну; суспензія ніфуроксазиду; препарати наперстянки пурпурової; порошок листя наперстянки; слиз крохмалю; трава горицвіту весняного; сік із ягід чорної смородини; олійний розчин ретинолу; суспензія «Циндол»; розчин папаверину; настоянка блювотного горіха; настій листя подорожника; присипка тальку.

Завдання 5. Перекласти рецепти українською мовою:

1. Recipe: Dimedroli 0,05
Sacchari 0,3
Misce, fiat pulvis
Da tales doses numero 6
Signa:
2. Recipe: Pulveris radices Rhei 0,5
Da tales doses numero 10
Signa:
3. Recipe: Picis liquidae Betulae
Farinae Tritici ana 3,0
Misce, fiant pilulae numero 30
Da.
Signa:
4. Recipe: Pulveris foliorum Digitalis 0,05
Sacchari 0,3
Misce, fiat pulvis
Da.
Signa:
5. Recipe: Olei Terebinthinae
Adipis suilli ana 20,0

Misce. Da.

Signa:

Завдання 6. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Настою трави горицвіту весняного 5,0 – 150 мл
Діуретину 4,0
Цукрового сиропу до 200,0
Змішай. Видай.
Познач:
2. Візьми: Нашатирно-ганусових крапель 2 мл
Сиропу алтеї 15,0
Змішай. Видай.
Познач:
3. Візьми: Настоянки конвалії
Настоянки валеріани по 10,0
Розчину нітрогліцерину 1% – 1 мл
Валідолу – 2 мл
Нехай буде видано.
Нехай буде позначено:
4. Візьми: Дьогтю
Ксероформу по 3,0
Рицинової олії до 100,0
Змішай, нехай утвориться лінімент
Видай.
Познач:
5. Візьми: Розчину глюкози 5% – 200 мл
Розчину новокаїну 0,5 % – 10 мл
Змішай. Простерилізуй! Видай.
Познач:
6. Візьми: Суспензії флостерону 1 мл
Видай такі дози числом 5.
Познач:
7. Візьми: Настоянки собачої кропиви 15 мл
Настоянки блювотного горіха 5 мл
Змішай. Видай.
Познач:

3.Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Іменник III-ої відміни:
 - а) *tinctura, ae f*
 - б) *infusum, i n*
 - в) *spiritus, us m*
 - г) *injectio, ōnis f*
 - д) *species, ēi f*
2. Термін-іменник III-ої відміни жіночого роду:
 - а) *exemplar, āris*
 - б) *solutio, ōnis*
 - в) *flos, floris*

- г) liquor, ōris
- д) pulvis, eris

3. Назву рослини «горицвіт»:

- а) Filix, icis f
- б) Bidens, ntis f
- в) Digitalis, is f
- г) Thermopsis, ūdis f
- д) Adonis, idis f

4. Лікарську форму – іменник III відміни жіночого роду:

- а) solutio
- б) pulvis
- в) drage
- г) species
- д) emulsum

5. Орган лікарських рослин – іменник III відміни жіночого роду:

- а) flos
- б) radix
- в) cortex
- г) folium
- д) gemma

6. Рівноскладовий іменник III відміни жіночого роду:

- а) adeps
- б) pīx
- в) hirudo
- г) cutis
- д) infans

7. Іменник III відміни у формі Nom. Pl.:

- а) hirudines
- б) hirudinum
- в) hirudini
- г) hirudinibus
- д) hirudo

8. Термін «листя смородини»:

- а) folia Plantaginis
- б) folia Ribis
- в) folia Digitalis
- г) folia Echinopanācis
- д) folia Filicis

9. Термін «для компресу»:

- а) pro cataplasmate
- б) pro frictione
- в) pro inhalatione
- г) pro aspersione
- д) pro gargarismate

10. Термін «корінь наперстянки» у формі Gen. pl.:

- а) radix Digitalis
- б) radices Digitalis
- в) radicum Digitalis
- г) radicibus Digitalis
- д) radicis Digitalis

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 14: Іменники середнього роду III-ої відміни.

Мета: знати закінчення іменників середнього роду III відміни та винятки; вміти відмінювати іменники середнього роду за всіма відмінками однини та множини; правильно визначати основу іменників III відміни; вживати іменники середнього роду у багатослівних фармацевтичних термінах; вміти перекладати рецепти.

Основні поняття: відміна, тип відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Відмінювання іменників середнього роду III відміни
- Визначення основи
- Винятки щодо іменників середнього роду III відміни

Іменники середнього роду, що належать до III відміни, мають наступні закінчення:

<i>Nom. sing.</i>	<i>Gen. sing.</i>	<i>Приклади</i>
-en	-īnis	semen, semīnis n – насінина, сім'я
-ur	-ŭris	Sulfur, sulfŭris n – Сульфур, сірка
-us	-ĕris	viscus, viscĕris n – внутрішній орган
	-ōris	tempus, tempōris n – скроня; час
	-ŭris	crus, cruris n – ніжка; гомілка
-ma	-ātis	systema, systemātis n – система
-l	-lis	mel, mellis n – мед
-ut	-ītis	caput, capītis n – голова, голівка
-c	-tis	lac, lactis n – молоко
-e	-is	Secale, Secālis n – жито
-al	-ālis	animal, animālis n – тварина
-ar	-āris	Nuphar, Nuphāris n – латаття (глечики) але hepar, ātis n – печінка

До винятків належать іменники **чоловічого роду:**

ren, renis m – нирка;
lien, is m або splen, is m – селезінка.

Зверніть увагу на те, що грецькі іменники, які мають закінчення **-ma** в Dat. і Abl. plur. Будуть мати закінчення **-is** (а не -ībus).

Наприклад: *rhizoma, ātis n* – кореневище; *in rhizomatis* – у кореневищах; *cum rhizomatis* – з кореневищами.

Потрібно розрізняти латинські іменники середнього роду III відміни, які закінчуються на **-e**, та іменники грецького походження жіночого роду I відміни, які закінчуються на **-e**, і які у родовому відмінку мають закінчення **-es**:

Латинські (III відміна)	Грецькі (I відміна)
rete, is n – сітка	chole, es f – жовч
Secale, Secālis n – жито	Aloë, ës f – алое

Необхідно розрізняти також грецькі іменники середнього роду III відміни на **-ma** та латинські іменники жіночого роду I відміни на **-m(a)**:

Грецькі (III відміна)	Латинські (I відміна)
systema, ātis n – система	forma, ae f – форма
rhizoma, ātis n – кореневище	squama, ae f – луска

Питання для самоконтролю:

1. Які закінчення мають іменники середнього роду III відміни в називному відмінку однини?
2. Що вам відомо про закінчення іменників грецького походження на *-ta* в Dat. et Abl. pl.?
3. Як знайти основу іменників III відміни?
4. Назвіть алгоритм узгодження прикметників з іменниками середнього роду III відміни.
5. Що вам відомо про закінчення іменників середнього роду у називному та знахідному відмінках множини?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмініайте іменники в однині та множині:

semen, ĩnis n – насінина	corpus, ĳris n – тіло
animal, ālis n – тварина	rhizoma, ātis n – кореневище
stigma, ātis n – приймочка	nomen, ĩnis n – ім'я

Завдання 2. Узгодити іменники з поданими у дужках прикметниками і поставити в Gen. sing.:

corpus (vitreus, a, um); Sulfur (depuratus, a, um); rhizoma (albus, a, um); caput (magnus, a, um); semen (niger, gra, grum); Alumen (ustus, a, um); ren (dexter, tra, trum).

Завдання 3. Перекласти українською мовою:

1. Solutio salis. 2. Semina Cucurbitae. 3. Semina Lini. 4. Ergotaminum et Ergometrinum sunt alcaloidea Secalis cornuti. 5. Mucilago seminum Lini. 6. Extractum stigmatum Maydis. 7. Emulsum seminum Amigdalārum. 8. Capita Papaveris somniferi. 9. Sulfur praecipitatum pro unguento. 10. Corpus vitreum in ampullis. 11. Rhizomata cum radicibus Valerianae. 12. Mixtura pro gargarismate. 13. Prepara ex tempore. 14. Oleum jecoris Aselli vitaminisatum. 15. Rhizomata Tormentillae.

Завдання 4. Перекласти латинською мовою:

Відвар насіння льону; для полоскань; для компресу; очищена сірка; кореневище айру (лепехи); кореневища жовтих глечиків; голівки і насіння маку; олія гарбузового насіння; емульсія гарбузового насіння, очищеного від шкірки; екстракт кукурудзяних приймочок; концентрований розчин солі; екстракт маткових ріжок; очищений мед.

Завдання 5. Перекласти рецепти українською мовою:

1. Recipe: Decocti rhizomatum Nupharis 10,0 – 200 ml

Da.

Signa:

2. Recipe: Anaesthesini 5,5

Naphthalani 3,0

Sulfuris praecipitati 1,5

Pastae Lassari 60,0

Misce, fiat unguentum

Da.

Signa:

3. Recipe: Extracti Secalis cornuti 30 ml

Da.

Signa:

4. Recipe: Infusi rhizomatum Calami 20,0 – 200 ml

Da.

Signa:

5. Recipe: Sulfuris depurati

Pulveris Glycyrrhizae compositi ana 0,25

Misce, fiat pulvis

Da tales doses numero 15

Signa:

6. Recipe: Rhizomatum cum radicibus Valerianae 100,0

Da.

Signa:

7. Recipe: Emulsi seminum Cucurbitae 50,0

Sacchari 20,0

Aquae purificatae 80,0

Misce. Da.

Signa:

Завдання 6. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Очищеної сірки 0,3

Персикової олії 30,0

Змішай. Простерилізуй! Видай.

Познач:

2. Візьми: Емульсії гарбузового насіння, очищеного від шкірки з 50,0 – 200,0

Лимонного сиропу 20,0

Змішай. Видай.

Познач:

3. Візьми: Галуну 0,1

Очищеної води 10 мл

Змішай. Видай.

Познач:

4. Візьми: Рідкого екстракту кукурудзяних приймочок 15 мл

Видай.

Познач:

5. Візьми: Відвару кореневищ перстачу 20,0 – 200 мл

Видай.

Познач:

6. Візьми: Вітамінізованого тріскового риб'ячого жиру 50 мл

Видай.

Познач:

7. Візьми: Настою листя м'яти перцевої 5,0 - 200 мл

Видай.

Познач: По 1 ст. л. 3 р. у день

3.Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Іменник III відміни:

а) semen, ĩnis n

б) species, ěi f

в) fructus, us m

г) tinctura, ae f

д) emplastrum, i n

2. Іменник III відміни середнього роду:

- а) exemplar, āris
- б) solutio, ōnis
- в) salus, ūtis
- г) aether, ěris
- д) pulvis, ěris

3. Іменник III відміни середнього у множині:

- а) bacca
- б) folia
- в) semina
- г) remedia
- д) suppositoria

4. Рядок, в якому вказані закінчення іменників III відміни середнього роду:

- а) -us, -es, -er, -or, -ar
- б) -al, -ar, -ur, -ma, -en
- в) -io, -go, -ex, -al, -ma
- г) -ns, -rs, -as, -us, -is
- д) -o, -os, -or, -es, -er

5. Термін «за вимогою»:

- а) pro me
- б) pro centum
- в) ex tempore
- г) sub cutem
- д) pro dosi

6. Рядок, в якому всі іменники III відміни середнього роду є назвами рослин:

- а) lac, lactis n; corpus, ōris n; mel, mellis n
- б) stigma, ātis n; Sulfur, ūris n; Secale, is n
- в) Secale, is n; Nuphar, āris n; Secale cornutum
- г) alumen, ĩnis; elixir, ĩris n; exemplar, āris n
- д) Alumen ustum; corpus vitreum; Secale cornutum

7. Термін «насіння гірчиці»:

- а) semina Digitalis
- б) semina Papaveris
- в) semina Foeniculi
- г) semina Cucurbitae
- д) semina Sinapis

8. Вираз, в якому є іменник III відміни середнього роду:

- а) in vivo
- б) pro inhalatione
- в) per os
- г) pro gargarismate
- д) per horam

9. Іменник III відміни середнього роду, що є назвою злакової культури:

- а) Nuphar, āris
- б) Filix, ĩcis
- в) Berberis, ĩdis

- г) Secale, is
- д) Alumen, ĩnis

10. Термін «насіння жита»:

- а) folia Digitalis
- б) baccae Ribis
- в) semina Secalis
- г) flores Nupharis
- д) radix Echinoparıcis

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 15: Особливості відмінювання грецьких рівноскладових іменників жіночого роду на **-sis**.

Мета: ознайомитися з особливостями відмінювання рівноскладових іменників III відміни жіночого роду на **-sis** грецького походження та деякими латинськими іменниками на **-is**; вміти відмінювати іменники III відміни жіночого роду на **-sis**; вживати іменники III відміни жіночого роду на **-sis** у багатослівних термінах.

Основні поняття: відміна, тип відмінювання, основа, рід, рівноскладові іменники.

План

1. Теоретичні питання.

- Відмінювання грецьких рівноскладових іменників жіночого роду III відміни
- Визначення основи
- Фармацевтичні вирази з грецькими іменниками III відміни на **-sis**

Рівноскладові іменники жіночого роду III відміни грецького походження на **-sis** (*dosis, is f*) мають деякі особливості у відмінюванні. Запам'ятайте їх:

Acc. sing.	-im
Abl. sing.	-i
Gen. pl.	-ium

Зразок відмінювання іменника на **-sis** *dosis, is f*:

<i>Casus</i>	<i>Singularis</i>	<i>Pluralis</i>
Nom.	<i>dosis</i>	<i>doses</i>
Gen.	<i>dosis</i>	<i>dosium</i>
Dat.	<i>dosi</i>	<i>dosibus</i>
Acc.	<i>dosim</i>	<i>doses</i>
Abl.	<i>dosi</i>	<i>dosibus</i>

Такі ж особливості мають деякі латинські іменники, які закінчуються на **-is**:

tussis, is f – кашель;

pertussis, is f – кашлюк, сильний кашель;

febris, is f – лихоманка, пропасниця, висока температура;

sitis, is f – спрага.

Варто запам'ятати фармацевтичні вирази з такими іменниками (прийменник + іменник):

dosis maxima – найвища доза

dosis minima – найнижча доза

dosis media (seu therapeutica, medicata) – середня (терапевтична, лікувальна) доза

dosis toxica – отруйна (токсична) доза

pro dosi – разова доза, на один прийом

contra febrim – проти лихоманки

contra tussim – проти кашлю

contra pertussim – проти кашлюку

pro narcosi – для наркозу

Питання для самоконтролю:

1. Які іменники належать до III відміни?
2. Які іменники називаються рівноскладовими?

3. Назвіть особливості відмінювання рівноскладових іменників III відміни жіночого роду на -sis.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмініюйте іменники:

dosis, is f – доза

tussis, is f – кашель

narcosis, is f – наркоз

lysis, is f – розчинення, розкладання

Завдання 2. Перекласти українською мовою:

1. Dosis Synoestrolis maxima. 2. Aether pro narcosi. 3. Infusum foliorum Orthosiphonis. 4. Oleum Sinapis aethereum. 5. Sunt doses maximae, doses minimae et doses therapeuticae. 6. Basis remedii. 7. Sirupus Althaeae contra tussim. 8. Folia Rhois coriariae. 9. Tabulettae radices Rhei. 10. Flores Chamomillae exsiccati. 11. Solutio aquosa pro injectione. 12. Dosis Pentamini maxima pro infantibus. 13. Dosis Opii maxima. 14. Herba Thermopsidis pulverata.

Завдання 3. Перекласти латинською мовою:

1. Хлороформ для наркозу. 2. Суха мікстура проти кашлю для дорослих. 3. Стабілізований ефір для наркозу. 4. Таблетки термопсису проти кашлю. 5. Каломель для присипки. 6. Пероральні засоби. 7. Листя наперстянки пурпурової. 8. Олійний розчин синестролу. 9. Висушені квіти нагідок. 10. Висушена кора крушини. 11. Розділені і нерозділені порошки. 12. Нашатирно-анісові краплі. 13. Сиропи проти кашлю для дітей. 14. Порошок кореня алтеї.

Завдання 4. Перекласти рецепти українською мовою:

1. Recipe: Infusi foliorum Orthosiphonis 4,0 – 200 ml

Da.

Signa:

2. Recipe: Aetheris diaethylici pro narcosi 100,0

Da.

Signa:

3. Recipe: Calomelanos 0,1

Sacchari lactis 0,3

Misce, fiat pulvis

Da.

Signa:

4. Recipe: Extracti Bursae pastoris sicci

Extracti Secalis cornuti ana 3,0

Pulveris radicum Glycyrrhizae quantum satis, fiant pilulae numero 30

Da.

Signa:

5. Recipe: Chloroformii pro narcosi 100 ml

Da.

Signa:

Завдання 5. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Каломелі 20,0

Видай.

Познач:

2. Візьми: Листя ниркового чаю 100,0

Видай.

Познач:

3. Візьми: Таблетки проти кашлю числом 20

- Видати.
Позначити:
4. Візьми: Нафталану 40,0
Осадженої сірки
Дьогтю по 15,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай.
Познач:
5. Візьми: Відвару коренів мильнянки 6,0 – 200 мл
Нашатирно-анісових крапель 3 мл
Змішай. Видай.
Познач:
6. Візьми: Трихлоретилену для наркозу 100 мл
Видай.
Познач:
7. Візьми: Таблетки екстракту валеріани, вкриті оболонкою, 0,02 числом 50
Видай.
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Іменник III відміни грецького походження зі значенням «лихоманка»:
а) febris, is n
б) rhizoma, ātis n
в) dosis, is f
г) cutis, is f
д) homo, īnis m
2. Термін «проти кашлю»:
а) contra tussim
б) contra rabiem
в) contra odontalgiam
г) contra pertussim
д) contra febrim
3. Термін «терапевтична доза»:
а) dosis minima
б) dosis maxima
в) dosis pro die
г) dosis toxica
д) dosis medicata
4. Термін «насіння гарбуза»:
а) semina Lini
б) semina Helianthi
в) semina Secalis
г) semina Sinapis
д) semina Cucurbitae
5. Термін «разова доза»:
а) pro die

- б) pro dosi
- в) pro usu
- г) pro me
- д) pro balneo

6. Назва лікарського засобу зі значенням «гірчичник»:

- а) charta cerata
- б) charta paraffinata
- в) charta sinapismata
- г) charta oleosa
- д) charta alba

7. Термін зі значенням «лікувальна доза для дітей»:

- а) dosis maxima pro infantibus
- б) dosis therapeutica pro infantibus
- в) dosis letalis pro infantibus
- г) dosis minima pro infantibus
- д) dosis toxica pro infantibus

8. Спеціальний фармацевтичний термін зі значенням «добова доза»:

- а) pro dosi
- б) dosis media
- в) pro die
- г) per diem
- д) pro mille

9. Спеціальний фармацевтичний термін зі значенням «проти сказу»:

- а) contra odontalgiam
- б) contra tussim
- в) contra scabiem
- г) contra pertussim
- д) contra rabiem

10. Рівноскладовий іменник жіночого роду на -sis, що вживається зі значенням «основний лікарський засіб»:

- а) lysis, is f
- б) basis, is f
- в) dosis, is f
- г) narcosis, is f
- д) tussis, is f

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 16: Систематизація вивчення змістового модулю 2.

Мета: повторити та систематизувати загальні відомості про прикметники першої групи; іменники III відміни; винятки з правил про рід; вміти відмінювати прикметники першої групи та іменники III відміни за всіма відмінками однини та множини; узгоджувати прикметники з іменниками; вживати іменники чоловічого, жіночого та середнього роду III відміни у багатослівних фармацевтичних термінах.

Основні поняття: прикметник, іменник, відміна, тип відмінювання, основа, рід, рівноскладові/нерівноскладові іменники.

План

1. Теоретичні питання.

- Граматичні категорії прикметника
- Алгоритм узгодження прикметника з іменником
- Рівноскладові/нерівноскладові іменники III відміни
- Визначення основи
- Фармацевтичні вирази з грецькими іменниками III відміни на -sis

Повторити лексико-граматичний матеріал за змістовим модулем 2.

Латинські іменники поділяються на 5 відмін. Відміна визначається за закінченням родового відмінка однини, рід – за закінченням називного відмінка однини. До III відміни відносяться іменники чоловічого, жіночого та середнього роду із закінченням **-is** в Gen.sing.

Рівноскладові іменники мають у називному і родовому відмінках однакову кількість складів.

Особливу увагу під час вивчення III відміни слід звернути на визначення основи. У більшості іменників у називному відмінку вона усічена і проявляється повністю у родовому відмінку. Визначається основа шляхом відкидання закінчення **-is** від форми родового відмінка однини.

Іменники III відміни поділяються на три типи: приголосний або основний, голосний і мішаний.

До приголосного типу належать нерівноскладові іменники чоловічого, жіночого та середнього роду з основою на один приголосний. Приголосний тип називається ще основним, тому що система відмінкових закінчень цього типу лягла в основу інших типів.

До голосного типу належать іменники середнього роду, які в називному відмінку однини закінчуються на **-e, -al, -ag**.

До мішаного типу належать: а) рівноскладові, б) іменники всіх трьох родів, основа яких закінчується на два-три приголосних.

Перш ніж провідмінювати іменник, слід визначити його тип і, звичайно, основу.

Прикметники узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку. Часто обидві частини мови належать до різних відмін, і кожне слово відмінюється окремо за відмінками.

Питання для самоконтролю:

1. Які іменники належать до III відміни?
2. Які іменники називаються рівноскладовими?
3. Назвіть особливості відмінювання рівноскладових іменників III відміни жіночого роду на **-sis**.
4. Які фармацевтичні вирази з іменниками III відміни ви знаєте?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Провідмінювати словосполучення в однині та множині:

solutio spirituosa, semen decorticatum, pulvis albus

Завдання 2. Перекласти терміни латинською мовою:

медичне мило, нашатирно-ганусові краплі для дорослих, таблетки активованого вугілля, нашатирний спирт в ампулах, кора крушини, настій квіток календули, густа рідина, квітки горицвіту, твердий жир, сосновий дьоготь, спиртові й олійні розчини, різаний корінь валеріани, арахісова олія, розділені й нерозділені порошки, суспензія інсуліну для ін'єкцій, насіння гарбуза, очищений мед, насіння кропу, головки маку снотворного, осаждена сірка для мазі, ефір для наркозу, порошок трава термопсису, висушені квітки ромашки, максимальна добова доза, розчин фолікуліну в олії, листя наперстянки шерстистої, кореневища з коренями валеріани, водні розчини для ін'єкцій, складний порошок солодки проти кашлю.

Завдання 3. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Розчину граміцидину спиртового 2% 2 мл
Екстракту елеутерококу рідкого 1,0
Видай. Познач:
2. Візьми: Нашатирно-ганусових крапель 15 мл
Таблетки активованого вугілля 0,5 числом 40
Квіток липи
Кореневища з коренями валеріани по 30,0
Нехай буде видано, позначено:
3. Візьми: Дьогтю березового
Сірки осажденої по 10,0
Вазеліну 60,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай. Познач:
4. Візьми: Слизу насіння льону 100,0
Бензонафтолу 2,0
Змішай. Видай. Познач:
5. Візьми: Екстракту маткових ріжок 30,0
Води очищеної 30 мл
Порошку коренів солодки 30,0
Змішати. Видати. Позначити:

Завдання 4. Перекласти українською мовою:

1. Suspensio «Novocindolum» remedium antisepticum est. 2. Alumen pulvis albus crystallisatus est. 3. Mucilago seminum Lini in lagenis. 4. Infusum foliorum Orthosiphonis in vitro fusco. 5. Sunt solutiones aquosae, spirituosae, oleosae. 6. Oleum Sinapis aethereum in chartis Sinapis est. 7. Sunt doses maximae, doses minimae et doses therapeuticae. 8. Tinctura spirituosa e rhizomate cum radicibus Valerianae. 9. Extractum Filicis maris in capsulis gelatinosis. 10. Infusum herbae Thermopsisidis est remedium expectorans. 11. Pix liquida Betulae in unguento Wischnevsky est. 12. Linimentum Chloroformii compositum liquor spissus coloris flavi est. 13. Carbo activatus pulvis niger sine odore et sapore est. 14. Flores Calendulae exsiccati in sacculis chartaceis. 15. Capsulae gelatinosae elasticae, durae et operculatae sunt.

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Прикметник I групи у словниковій формі:

- a) niger, a, um
- б) hydricus, a
- в) flavum, i
- г) medicatum, a
- д) spirituosa, um

2. Правильний переклад рецептурного рядка «Видай такі дози числом 20 у желатинових капсулах»:

- a) Da tales doses numero 20 in capsulas gelatinosas
- б) Da tales doses numero 20 in capsula gelatinosa
- в) Da tales doses numero 20 in capsularum gelatinosarum
- г) Da tales doses numero 20 in capsulis gelatinosis
- д) Da tales doses numero 20 in capsulam gelatinosam

3. Правильний переклад терміну «спиртовий розчин нітрогліцерину»:

- a) solutio Nitroglycerini spirituosus
- б) solutio Nitroglycerini spirituosum
- в) solutio Nitroglycerini spirituosa
- г) solutio Nitroglycerini spirituosi
- д) solutio Nitroglycerini spirituosam

4. Термін з узгодженим означенням:

- a) herba Equiseti
- б) sirupus Sacchari
- в) saponina et glicosida
- г) tabulettae obductae
- д) globuli «Contraceptinum»

5. Іменники, що відносяться до III відміни:

- a) тільки жіночого роду
- б) тільки чоловічого роду
- в) тільки середнього роду
- г) чоловічого та середнього роду
- д) чоловічого, жіночого та середнього роду

6. Термін «вода для ін'єкцій»:

- a) aquae pro injectionibus
- б) aqua pro injectionibus
- в) aquam pro injectione
- г) aqua pro injectionem
- д) aquarum pro injectionibus

7. Закінчення іменників III відміни у родовому відмінку однини:

- a) -is
- б) -i
- в) -ae
- г) -us
- д) -ei

8. Іменник III відміни:

- a) infusum, i n
- б) gutta, ae f

- в) succus, i m
- г) suppositorium, i n
- д) liquor, oris m

9. Рівноскладовий іменник III відміни:

- а) pars, partis f
- б) auctor, oris m
- в) sapo, onis m
- г) apis, apis f
- д) animal, is n

10. Термін зі значенням «для розтирання»:

- а) pro infantibus
- б) pro inhalationibus
- в) pro frictione
- г) pro suspensione
- д) pro aspersione

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ : Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Симиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 17: Прикметники 2 групи (III відміни). Відмінювання, узгодження з іменниками.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з групами прикметників III відміни з різними родовими закінченнями; вміння відмінювати прикметники III відміни в однині та множині, узгоджувати прикметники з іменниками; перекладати фармацевтичні терміни та рецепти.

Основні поняття: прикметник, іменник, відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Граматичні категорії прикметника
- Алгоритм узгодження прикметника з іменником
- Відмінювання іменників 2 групи (III відміни)
- Основні суфікси іменників 2 групи

Залежно від кількості родових закінчень прикметники третьої відміни поділяються на три підгрупи:

1. Прикметники, які в називному відмінку однини мають три закінчення, тобто окремі для кожного роду: **-er** (m), **-is** (f), **-e** (n). Прикметників із трьома закінченнями в латинській мові небагато: *acer, acris, acre* – гострий, *celer, celeris, celere* – швидкий.

У словник записуються у повній формі чоловічого роду із закінченнями жіночого та середнього родів називного відмінка однини. Закінчення жіночого й середнього родів записуються зі зміненою частиною основи. У значній більшості випадків мають випадне **-e**, яке в основі не зберігається: *paluster, tris, tre* – болотний, болотяний.

2. Прикметники з двома закінченнями в називному відмінку однини мають одне спільне закінчення для чоловічого і жіночого родів **-is**, і окреме для середнього роду **-e**. До цієї підгрупи відноситься більшість прикметників 2 групи. У словник записується форма чоловічого і жіночого родів та закінчення середнього роду: *solubilis, e* – розчинний.

3. Прикметники з одним закінченням, спільним для всіх трьох родів: **-x**, **-ns** або **-r**. Прикметники з одним закінченням подаються у словнику в повній формі називного відмінка однини разом із закінченням родового відмінка та зміненою частиною основи: *felix, icis* – щасливий; *recens, ntis* – свіжий; *par, paris* – рівний.

Визначення основи прикметників з трьома та двома закінченнями відбувається за формою жіночого роду, а прикметників з одним закінченням – за формою родового відмінка, тобто треба забрати закінчення **-is**: *palustris, solubilis, recentis*.

Прикметники другої групи відмінюються за голосним типом III відміни. Отже, в *Ablativus singularis* вони мають закінчення **-i** для всіх родів, в *Genetivus pluralis* **-ium** для всіх родів.

Узгодження прикметників з іменниками відбувається за загальним правилом – у роді, числі та відмінку.

Основні суфікси іменників III відміни

-al, -ar – вказують на відношення або належність до чогось: *vaginalis, e* – піхвовий, *intramuscularis, e* – внутрішньом'язовий, *pectoralis, e* – грудний.

-bil, -il – вказують на здатність або можливість до чогось: *injectabilis, e* – ін'єкційний, *sterilis, e* – стерильний.

Зразок відмінювання прикметника III відміни

officinalis, e – лікарський, аптечний

	Singularis		Pluralis
Nom.	officinal- is (m,f) officinal- e (n)	Nom.	officinal- es (m,f) officinal- ia (n)
Gen.	officinal- is (m,f,n)	Gen.	officinal- ium (m,f,n)
Dat.	officinal- i (m,f,n)	Dat.	officinal- ibus (m,f,n)
Acc.	officinal- em (m,f,n) officinal- e (n)	Acc.	officinal- es (m,f) officinal- ia (n)
Abl.	officinal- i (m,f,n)	Abl.	officinal- ibus (m,f,n)

Питання для самоконтролю:

1. Які прикметники відносяться до II групи?
2. Наведіть приклади прикметників III відміни з трьома, двома та одним закінченням.
3. За яким правилом відмінюються прикметники II групи?
4. Назвіть форму запису у словник прикметників з одним родовим закінченням.
5. Як визначається основа прикметників з одним родовим закінченням?
6. За яким типом III відміни відмінюються прикметники II групи?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Узгодьте прикметники з іменниками в **Nom. et Gen. sing**:

Simplex, icis – простий (пластир, сироп, порошок); recens, ntis – свіжий (повітря, вода, відвар); saluber, bris, bre – цілющий (трава, сік, мазь); naturalis, e – натуральний (олія, засіб, мед, молоко).

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою:

Трава, листя і квітки горицвіту весняного, кишковорозчинні таблетки, квітки конвалії травневої порошоківані, дрібний порошок стрептоциду, терапевтична лікарська доза, стерильні лікарські засоби, лікарські рослини, рідкі лікарські форми, свіжа соняшникова олія, корені та кореневища валеріани лікарської, білий розчинний стрептоцид, ректальні лікарські кульки, стерильні ін'єкційні розчини, свіжий сік алое, зелене медичне мило, екстемпоральні лікарські форми, лісові рослини.

Завдання 3. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Настою трави горицвіту весняного 6,0-200 мл
Теофіліну 3,0
Змішай. Видай. Познач:
2. Візьми: Густого екстракту папороті чоловічої 6,0
Розділи на 6 рівних частин
Видай у желатинових капсулах
Познач:
3. Візьми: Нафталану 40,0
Березового дьогтю 15,0
Зеленого медичного мила 30,0
Змішай, щоб утворилась мазь
Видай. Познач:
4. Візьми: Спиртового розчину йоду 5% 2 мл

Таніну 3,0

Гліцерину 10 мл

Фенолу 1,0

Змішай. Видай. Познач:

5. Візьми: Лініменту стрептоциду розчинного 5% 30,0
Суспензії гідрокортизону 1 мл
Розчину димедролу 1% 0,5 мл
Змішай. Видай. Познач:

Завдання 4. Перекладіть фармацевтичні терміни українською мовою:

1. Pulveres subtiles et grossi sunt. 2. Oleum Amygdalarum et oleum Persicorum olea pinguia sunt. 3. Succii baccarum recentes in lagenis. 4. Solutio Anaesthesini pro injectione intramusculari. 5. Remedia simplicia et composita sunt. 6. Doses letales. 7. Plantae officinales exsiccatas in sacculis chartaceis. 8. Oleum Ricini naturale in vitro fusco. 9. Tabulettas Naphtammoni enterosolubiles obductas. 10. Divide pulveres solubiles in partes aequales numero 20. 11. Oleum Helianthi est oleum vegetabile. 12. Elixira pectoralia contra tussim. 13. Solutiones injectabiles steriles sunt. 14. Remedia extemporalia pro infantibus. 15. Globuli vaginales cum Anaesthesino. 16. Remedia transdermalia pro adultis.

Завдання 5. Перекладіть рецепти українською мовою:

1. Recipe: Chloroformii 15,0
Linimenti volatilii 30,0
Olei Terebinthinae ad 40,0
Misce. Da. Signa:
2. Recipe: Pulveris florum Calendulae 0,3
Olei Cacao 3,0
Misce, fiat suppositorium rectale
Da tales doses numero 20
Signa:
3. Recipe: Decocti herbae Ledi palustris 10,0-150 ml
Tabulettas Furacilini 0,02 numero 10
Detur. Signetur:
4. Recipe: Norsulfazoli 3,0
Glycerini quantum satis, ut fiat pasta
Detur. Signetur:
5. Recipe: Decocti corticis Quercus 20,0-200 ml
Aluminis 3,0
Misce. Da. Signa:
6. Recipe: Solutionis Viridis nitentis spirituosae 1% -10 ml
Da. Signa:
7. Recipe: Solutionis Gelatinae medicinalis 10% 20 ml
Da tales doses numero 20 in ampullis
Signa:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Закінчення прикметників III відміни у родовому відмінку однини:
 - а) -a
 - б) -is
 - в) -um
 - г) -e

д) -us

2. Відміну, за якою відмінюються прикметники II групи:
 - а) I відміна
 - б) II відміна
 - в) III відміна
 - г) IV відміна
 - д) V відміна

3. Прикметник II групи у формі середнього роду:
 - а) purificatum
 - б) rectalis
 - в) amara
 - г) palustre
 - д) niger

4. Прикметник з одним спільним для трьох родів закінченням:
 - а) sedativus
 - б) fortis
 - в) diureticum
 - г) pura
 - д) recens

5. Правильний переклад терміну «вагінальні свічки»:
 - а) suppositoria vaginalia
 - б) suppositorium vaginale
 - в) suppositorii vaginalis
 - г) suppositoriorum vaginalium
 - д) suppositoriis vaginalibus

6. Правильний переклад терміну «грудний еліксир»:
 - а) elixir pectoralis
 - б) elixir pectorale
 - в) elixiris pectoralis
 - г) elixirum pectoralium
 - д) elixiribus pectoralibus

7. Словосполучення зі значенням «рослинна олія»:
 - а) oleum naturale
 - б) oleum vegetabile
 - в) oleum aethereum
 - г) oleum recens
 - д) oleum sterile

8. Термін, де узгодження прикметника з іменником зроблено неправильно:
 - а) emplastrum simplex
 - б) solutio volatilis
 - в) pulvis subtilis
 - г) succus recens
 - д) dosis letale

9. Термін у множині:

- a) remedia simplicia
- б) elixir pectorale
- в) forma medicata
- г) bacca silvestris
- д) succus gastricus

10. Афоризм, в якому є прикметник III відміни:

- a) Barba crescit caput nescit
- б) Circulus vitiosus
- в) Et fumus patriae dulcis
- г) Alma mater
- д) Terra incognita

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 18: Прикметники III відміни в ботанічних назвах та в назвах лікарських засобів.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з прикметниками III відміни, які вживаються в ботанічних назвах та в назвах лікарських засобів; вміння узгоджувати прикметники з іменниками; перекладати фармацевтичні терміни та рецепти.

Основні поняття: прикметник, іменник, відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Алгоритм узгодження прикметника з іменником
- Особливості вживання прикметників 2 групи в ботанічних назвах та в лікарських засобів
- Особливості вживання прикметників *fortis*, *e mitis*, *e*

В ботанічній номенклатурі кожна рослина має родову назву, що позначається іменником і виду, яка найчастіше позначається прикметником. Прикметник повинен бути узгодженим з іменником.

Наприклад: *Chamomilla officinalis* – ромашка аптечна, *Pinus silvestris* – сосна лісова, *Viola arvensis* – фіалка польова.

Часто у ботанічних назвах рослин зустрічаються прикметники *vulgaris, e* та *communis, e* у значенні «звичайний». Прикметник *communis, e* вживається рідше (треба перевіряти ботанічну назву рослини за довідником). Частіше у значенні «звичайний» використовується прикметник *vulgaris, e*. Наприклад: *Foeniculum vulgare* – кріп звичайний, *Juniperus communis* – ялівець звичайний, *Anisum vulgare* – аніс звичайний.

Слід пам'ятати, що назви дерев і кущів із закінченням *-us*, у більшості випадків, іменники жіночого роду. Ботанічна назва рослини може не відповідати фармацевтичній назві. Наприклад: *Cassia acutifolia* (бот..назва) – касія вузьколиста, *Senna* (фарм.назва) – сена.

Прикметники *fortis, e; mitis, e*

Багато офіційних лікарських засобів випускаються в різній концентрації основної лікарської речовини (*basis*). У назвах таких лікарських засобів використовуються відповідні прикметники: *fortis, e* – сильний за дією, *forte*; *mitis, e* – слабкий за дією, *mite*.

Наприклад: *Menovasinum forte* – меновазин сильний за дією

Menovasinum mite – меновазин слабкий за дією

Питання для самоконтролю:

1. Які прикметники відносяться до 2 групи?
2. Назвіть прикметники, які найчастіше використовуються в ботанічних назвах.
3. Якими прикметниками позначається концентрація лікарської речовини у назвах препаратів?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Настоянки звіробою звичайного 10,0
Настоянки валеріани лікарської 20,0
Рідкого екстракту чебрецю звичайного 10,0
Змішай. Видай. Познач:
2. Візьми: Густого екстракту папороті чоловічої 6,0
Розділи на 6 рівних частин
Видай у желатинових капсулах
Познач:

3. Візьми: Настою квіток ромашки аптечної 15,0-150 мл
Води кропу
Простого сиропу по 10 мл
Змішати. Видати. Позначити:
4. Візьми: Соснової олії 2,0
Евкалиптової олії
Терпентинної олії по 5,0
Камфорної олії до 20 мл
Змішай. Видай. Познач:
5. Візьми: Мікрофоліну сильного за дією 0,005
Видай такі дози числом 30 у таблетках
Познач:
6. Візьми: Настою трави багна болотного 20,0-200 мл
Сиропу алтеї 50 мл
Змішай. Видай. Познач:
7. Візьми: Порошку листя лимонника китайського 0,5
Видай такі дози числом 10
Познач:

Завдання 2. Перекладіть терміни латинською мовою:

1. Алкалоїд із ягід ялівцю звичайного. 2. М'які форми ліків. 3. Настій насіння кропу звичайного для дітей. 4. Олії м'яти перцевої, евкалипту, лаванди, шавлії – це ефірні олії. 5. Трава адонісу весняного подрібнена. 6. Настій квіток конвалії травневої. 7. Густий сироп із ягід малини. 8. Рослинні лікарські засоби для дорослих. 9. Рідкий екстракт хвоща польового. 10. Мезим сильний за дією. 11. Відвар кори барбарису звичайного. 12. Ін'єкційні розчини під шкіру. 13. Подрібнене та висушене листя кульбаби лікарської. 14. Чай з ягодами анісу звичайного. 15. Рицинова олія з насіння рицини звичайної. 16. Препарати з кореневища валеріани лікарської – це заспокійливі засоби. 17. Олія соняшника однорічного. 18. Висушені квітки ромашки аптечної. 19. Слиз насіння льону.

Завдання 3. Перекладіть рецепти українською мовою:

1. Recipe: Infusi seminum Foeniculi vulgaris 50 ml
Decocti radicum Taraxaci officinalis 80 ml
Extracti Equiseti arvensis fluidi 50,0
Da. Signa:
2. Recipe: Tabulettas Mesimi fortis numero 20
Da. Signa:
3. Recipe: Tincturae florum Calendulae officinalis 30 ml
Infusi herbae Hyperici 20,0-200 ml
Olei Terebinthinae depurati 15 ml
Detur. Signetur:
4. Recipe: Tabulettas extracti Valerianae obductas numero 50
Da. Signa:
5. Recipe: Olei Vaselini 100,0
Olei Menthae piperitae guttas V
Camphorae tritae 0,3
Misce, fiat pasta
Da in olla
Signa:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Прикметник – видове означення у ботанічних назвах:
 - а) vulgaris
 - б) letalis
 - в) recens
 - г) subtilis
 - д) intramuscularis

2. Ботанічну назву «материнка звичайна»:
 - а) *Juniperus communis*
 - б) *Thymus vulgaris*
 - в) *Origanum vulgare*
 - г) *Ricinus communis*
 - д) *Foeniculum vulgare*

3. Термін, в якому є ботанічна назва рослини:
 - а) *Sirupus Althaeae contra tussim*
 - б) *Sapo medicinalis viridis*
 - в) *Decoctum corticis Berberidis*
 - г) *Semina Ricini communis*
 - д) *Pix liquida Pini*

4. Ботанічну назву «шавлія лікарська»:
 - а) *Convallaria majalis*
 - б) *Salvia officinalis*
 - в) *Taraxacum officinale*
 - г) *Malva silvestris*
 - д) *Ononis arvensis*

5. Ботанічну назву «ялівець звичайний»:
 - а) *Juniperus commuis*
 - б) *Taraxacum officinale*
 - в) *Viola arvensis*
 - г) *Ononis arvensis*
 - д) *Ledum palustre*

6. Прикметник «сильний за дією»:
 - а) mollis, e
 - б) dulcis, e
 - в) viridis, e
 - г) mitis, e
 - д) fortis, e

7. Прикметник «слабкий за дією»:
 - а) chinensis, e
 - б) mitis, e
 - в) dulcis, e
 - г) vulgaris, e
 - д) fortis, e

8. Термін, в якому вказано орган лікарської рослини:
- а) succus Pini silvestris
 - б) infusum seminum Foeniculi
 - в) extractum Equiseti arvensis
 - г) tinctura Convallariae majalis
 - д) sirupus Rubi idaei
9. Термін, в якому вказано орган лікарської рослини в однині:
- а) cortex Frangulae
 - б) folia Farfarae
 - в) flores Chamomillae
 - г) baccae Berberidis
 - д) semina Sinapis
10. Термін, в якому вказано орган лікарської рослини у множині:
- а) radix Taraxaci
 - б) rhizomata Valerianae
 - в) flos Violae
 - г) bacca Schizandrae
 - д) gemma Betulae

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 19: Дієприкметники теперішнього часу активного стану. Відмінювання. Назви інгредієнтів складного рецепта.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями дієприкметників теперішнього часу активного стану; вироблення навичок творення дієприкметників теперішнього часу активного стану, узгодження їх з іменниками, відмінювання за відмінками, перекладу фармацевтичних та рецептурних виразів з дієприкметниками теперішнього часу активного стану.

Основні поняття: дієприкметник, теперішній час, стан, відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Утворення дієприкметників теперішнього часу активного стану
- Особливості відмінювання дієприкметників теперішнього часу активного стану
- Назви інгредієнтів складного рецепта

Дієприкметник – особлива форма, яка має ознаки дієслова і прикметника.

Дієприкметники теперішнього часу активного стану утворюються шляхом додавання до основи теперішнього часу дієслів першої та другої дієвідміни суфікса **-ns**; до основи дієслів третьої та четвертої дієвідміни треба додати суфікс **-ens**: *adjuva-re* (допомогати) – *adjuvans* – допоміжний

corrig-ere (виправляти) – *corrigens* – коригуючий

nutri-re (живити) – *nutriens* – живлячий

Дієприкметники теперішнього часу активного стану мають одне закінчення для *masculinum*, *femininum* та *neutrum* у називному відмінку однини. Словникова форма складається з повної форми *Nom.sing.* і закінчення *Gen.sing* разом зі зміненою частиною основи: *constituens, ntis* – формоутворюючий.

Відмінюються дієприкметники теперішнього часу активного стану за голосним типом третьої відміни, як прикметники II групи.

Дієприкметники теперішнього часу активного стану узгоджуються з іменниками в роді, числі та відмінку.

Зразок відмінювання дієприкметника *corrigens, ntis*

<i>Casus</i>	<i>Singularis</i>	<i>Casus</i>	<i>Pluralis</i>
Nom.	<i>corrigens</i> (m, f, n)	Nom.	<i>corrigentes</i> (m, f) <i>corrigentia</i> (n)
Gen.	<i>corrigentis</i> (m, f, n)	Gen.	<i>corrigentium</i> (m, f, n)
Dat.	<i>corrigenti</i> (m, f, n)	Dat.	<i>corrigentibus</i> (m, f, n)
Acc.	<i>corrigentem</i> (m, f) <i>corrigens</i> (n)	Acc.	<i>corrigentes</i> (m, f) <i>corrigentia</i> (n)
Abl.	<i>corrigenti</i> (m, f, n)	Abl.	<i>corrigentibus</i> (m, f, n)

Назви інгредієнтів у складному рецепті

Дієприкметники теперішнього часу активного стану вживаються у назвах інгредієнтів в складному рецепті:

- *Basis* – основний лікарський засіб, лікарська речовина що забезпечує основну терапевтичну дію.
- *Remedium adjuvans* – допоміжний засіб, може посилювати чи послабляти терапевтичну дію основної лікарської речовини.
- *Remedium corrigens* – коригуючий засіб, що виправляє, змінює смак, колір або запах препарату.
- *Remedium constituens* – формоутворюючий засіб забезпечує препаратам потрібну форму.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть суфікси дієприкметників теперішнього часу активного стану.
2. За якою відміною відмінюються дієприкметники теперішнього часу активного стану?
3. З чого складається словникова форма дієприкметників теперішнього часу активного стану?
4. Як визначається основа дієприкметників теперішнього часу активного стану?
5. Назвіть латиною інгредієнти у складному рецепті.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекласти українською мовою:

1. Argilla pura remedium formans est. 2. Remedia repellentia. 3. Vaselinum substantia constituens est. 4. Elixir nutriens pro aegrotata. 5. Solutio Vsridis nitentis spirituosa. 6. Tabulettae stimulantis pro infantibus. 7. Saccharum substantia corrigens est. 8. Antitoxinum polyvalens. 9. Remedia anticoagulantia. 10. Suppositoria anticoncipientia. 11. Pulveres laxantes pro adultis. 12. Viride nitens remedium desiniciens est. 13. Succus e foliis Aloes arborescentis. 12. Mixturae expectorantes in officina sunt. 14. Sirupi e baccis plantarum remedium nutriens est. 15. Flores et folia Erysimi canescentis.

Завдання 2. Перекласти латинською мовою:

1. Олія какао – формоутворюючий засіб для свічок і кульок.
2. Сірка – основна лікарська речовина у багатьох препаратах.
3. Сік і листя алое деревовидного зеленого кольору.
4. Багато в'яжучих засобів є в аптеках.
5. Брильянтовий зелений – дезінфікуючий засіб.
6. Рідкий екстракт кореня алтеї – відхаркувальний засіб.
7. Спиртовий розчин брильянтового зеленого у темних склянках.
8. Ягідні сиропи – коригуючий засіб для мікстур.
9. Захисна паста для дітей і дорослих.
10. Трава жовтушника сірого у паперовому мішечку.
11. Відхаркувальний сироп проти кашлю.
12. Стимулюючі лікарські засоби у краплях.
13. Проносні порошки для дорослих.
14. Білий і жовтий цукор – коригуючий засіб для мікстур.

Завдання 3. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Спиртового розчину брильянтового зеленого 1% 10 мл
Видай. Познач:
2. Візьми: Настою трави жовтушника сірого 20,0 – 100 мл
Таблетки мікрофоліну сильного за дією 0,001 числом 30
Видати. Позначити:
3. Візьми: Простого сиропу 30 мл
Трави хвоща польового 10,0
Змішай. Видай. Познач:

4. Візьми: Масла какао 5,0
Еуфіліну 0,3
Змішай, нехай утвориться ректальна свічка
Видай такі дози числом 10
Познач:
5. Візьми: Листя алое деревовидного 50,0
Цукру 10,0
Води очищеної до 200 мл
Змішай. Видай. Познач:
6. Візьми: Соку каланхое 5,0
Чистої вазелінової олії 50,0
Порошкованого кореня солодки
Порошкованого листя наперстянки по 10,0
Змішай, нехай утвориться паста
Видай. Познач:
7. Візьми: Таблетки пірацетаму 0,2 покриті оболонкою, числом 50
Видай. Познач:
8. Візьми: Настоянки полину 6 мл
Настоянки валеріани 8 мл
Настоянки м'яти перцевої 4 мл
Змішай. Видай. Познач:
9. Візьми: Рідкого екстракту деревію
Рідкого екстракту кропиви по 25 мл
Змішай. Видай. Познач:
10. Візьми: Емульсії рицинової олії 100 мл
Видай. Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Суфікс, за допомогою якого утворюються дієприкметники теперішнього часу дійсного стану:
 - а) -ic
 - б) -al
 - в) -ns
 - г) -ul
 - д) -os
2. Відміну, за якою відмінюються дієприкметники теперішнього часу дійсного стану:
 - а) I відміна
 - б) II відміна
 - в) III відміна
 - г) IV відміна
 - д) V відміна
3. Основний лікарський засіб:
 - а) remedium corrigens
 - б) basis
 - в) remedium adjuvans
 - г) remedium constituens
 - д) remedium adstringens

4. Допоміжний лікарський засіб:
- а) *remedium adstringens*
 - б) *remedium defendens*
 - в) *remedium adjuvans*
 - г) *remedium constituens*
 - д) *remedium corrigens*
5. Формоутворюючий лікарський засіб:
- а) *remedium purgans*
 - б) *remedium expectorans*
 - в) *remedium adjuvans*
 - г) *remedium constituens*
 - д) *remedium corrigens*
6. Термін, в якому є дієприкметник теперішнього часу дійсного стану:
- а) *emplastrum simplex*
 - б) *unguentum sulfuratum*
 - в) *succi recentes*
 - г) *acidum nitricum*
 - д) *sirupus nutriens*
7. Термін, в якому дієприкметник теперішнього часу має форму множини:
- а) *solutio Viridis nitentis*
 - б) *antidotum bivalens*
 - в) *remedium adstringens*
 - г) *Erysimum canescens*
 - д) *mixturae expectorantes*
8. Термін «сік алое деревоподібного»:
- а) *flores Violae arvensis*
 - б) *folia Salviae officinalis*
 - в) *radix Taraxaci officinalis*
 - г) *semina Malvae silvestris*
 - д) *succus Aloes arborescentis*
9. Термін у формі множини:
- а) *capsula gelatinosa*
 - б) *tinctura hypoglykaemica*
 - в) *mixtura sedativa*
 - г) *remedia anticoncipientia*
 - д) *tabuletta anaesthetica*
10. Послаблюючий засіб:
- а) *remedium anticoagulans*
 - б) *remedium expectorans*
 - в) *remedium adjuvans*
 - г) *remedium constituens*
 - д) *remedium laxans*

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 20: Хімічна номенклатура. Назви хімічних елементів, кислот, оксидів та основ. Грецькі числівникові префікси в хімічній номенклатурі.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з граматичними особливостями назв хімічних елементів, кислот, оксидів; вміння утворювати назви кислот, оксидів та основ; застосовувати грецькі числівникові префікси в назвах оксидів; перекладати багатослівні фармацевтичні терміни, рецепти.

Основні поняття: відмінювання, основа, рід, префікс, кислота, оксид, ступінь окиснення, закис.

План

1. Теоретичні питання.

- Утворення назв кислот, оксидів та основ
- Утворення назв закисів
- Грецькі числівникові префікси у назвах хімічних сполук

Хімічна номенклатура – це міжнародні латинські назви хімічних елементів, кислот, оксидів, солей та інших сполук.

Хімічні символи походять від латинських назв хімічних елементів і відображають їх орфографічні особливості: *O* – *Oxygenium*, *Cu* – *Cuprum*, *Al* – *Aluminium*. Деякі елементи у зарубіжних виданнях мають інші найменування: *Hg* – *Mercurium*, *K* – *Potassium*, *Na* – *Sodium*.

Назви хімічних елементів є іменниками середнього роду II відміни із закінченням **-um**. Виняток становлять *Phosphorus*, *i m* – фосфор, *Sulfur, uris n* – сірка. Латинські назви хімічних елементів пишуться з великої літери.

Запам'ятайте назви найважливіших хімічних елементів!

Хімічний символ	Латинська назва	Українська назва
Al	Aluminium, ii n	алюміній
Ag	Argentum, i n	срібло
As	Arsenicum, i n	миш'як
Au	Aurum, i n	золото
Ba	Barium, i n	барій
Bi	Bismuthum, i n	вісмут
B	Borum, i n	бор
Br	Bromum, i n	бром
Ca	Calcium, i n	кальцій
C	Carboneum, i n	вуглець
Cl	Chlorum, i n	хлор
Cu	Cuprum, i n	мідь
Fe	Ferrum, i n	залізо
F	Fluorum, i n	фтор
I	Iodum, i n	йод
H	Hydrogenium, i n	водень
N	Nitrogenium, i n	азот
O	Oxygenium, i n	кисень
Hg	Hydrargyrum, i n	ртуть
K	Kalium, i n	калій
Li	Lithium, i n	літій
Mg	Magnesium, i n seu Magnium, i n	магній

Mn	Manganum, i n	марганець
Na	Natrium, i n	натрій
P	Phosphorus, i m	фосфор
Pb	Plumbum, i n	свинець
Si	Silicium, i n	кремній
Sb	Stibium, i n	стибій
S	Sulfur, uris n	сірка
Tl	Thallium, i n	талій
Zn	Zincum, i n	цинк

Назви кислот

Латинські назви кислот складаються з двох слів: іменника *acidum, i n* – кислота і узгодженого з ним прикметника першої групи, який утворюється за допомогою суфіксів *-ic(um)* або *-os(um)*.

- Прикметники з суфіксом *-ic(um)* вказують на високий (максимальний) ступінь окиснення.

Наприклад: *acidum sulfuricum* – сірчана кислота

acidum salicylicum – саліцилова кислота

- Прикметники з суфіксом *-os(um)* вказують на менший ступінь окиснення.

Наприклад: *acidum sulfurosum* – сірчиста кислота

acidum arsenicosum – миш'яковиста кислота

- Прикметники у назвах безкисневих кислот утворюються за допомогою префікса *hydro-*, який приєднується до прикметника і суфікса *-ic-*.

Наприклад: *acidum hydrobromicum* – бромистоводнева кислота

- Назви органічних кислот, як правило, походять від назви органічної речовини, із якої вони були виділені. Органічні кислоти утворюються від основи іменників за допомогою суфікса *-ic(um)*.

Наприклад: *acidum lacticum* – молочна кислота

acidum citricum – лимонна кислота

acidum aceticum – оцтова кислота

Назви оксидів

Згідно з міжнародною хімічною номенклатурою латинські назви оксидів складаються з двох іменників: назви хімічного елемента в родовому відмінку і групової назви оксиду в називному відмінку. Тобто назва хімічного елемента є неузгодженим означенням по відношенню до групової назви оксиду: *Magnii* (іменник в Gen.sing.) + *oxydum* (іменник в Nom.sing.)

Наприклад: *Zinci oxydum* – цинку оксид

Hydrogenii peroxydum – водню пероксид

Aluminii hydroxydum – алюмінію гідроксид

NB! У номенклатурі лікарських засобів назви оксидів на нижчому ступені окиснення (закисів), будуються за старим способом із прикметником *oxydulatus, a, um* - закисний.

Наприклад: *Nitrogenium oxydulatum* – нітрогену закис (дослівно: азот закисний).

У назвах різних хімічних сполук часто вживаються грецькі числівникові префікси, які приєднуються до групової назви оксиду.

Грецькі числівники-префікси в хімічній номенклатурі

1 - mono-	моно-	8 - oct(a)-	окта-
2 - di-	ді-	9 - enne(a)-	енне(a)-
3 - tri-	три-	10 - dec(a)-	дек(a)-
4 - tetra-	тетра-	11 - undec(a)-	ундека(a)-

5 - penta-	пента-	12 - dodec(a)-	додек(а)-
6 - hexa-	гекса-	13 - tridec(a)-	тридек(а)
7 - hept(a)-	гепта-	14 - tetradec(a)-	тетрадек(а)-

Наприклад: *Calcii dioxydum* – діоксид кальцію

Hydrargyri monochloridum – монохлорид ртуті

Питання для самоконтролю:

1. До якої відміни належать назви хімічних елементів?
2. Якого роду і до якої відміни належать іменники *Sulur* і *Phosphorus*?
3. За допомогою якого суфікса утворюються назви кислот на вищому ступені окиснення?
4. За допомогою якого суфікса утворюються назви кислот на меншому ступені окиснення?
5. Як утворюються назви органічних кислот?
6. Як утворюються назви оксидів, закисів?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекладіть українською мовою:

1. *Magnesii oxydum seu Magnesia usta*. 2. *Vitaminum C seu acidum ascorbinicum*. 3. *Suspensio carbonis activati aquosa in officinis est*. 4. *Solutio Hydrogenii peroxydi diluta*. 5. *Acidum salicylicum*. 6. *Acidum aceticum concentratum*. 7. *Sirupus Aloes cum Ferro contra anaemiam*. 8. *Pasta Zinci in vitro nigro*. 9. *Emplastra simplex et compositum sunt*. 10. *Unguentum sulfuratum album*. 11. *Tabulettae acidi lipoici numero 30*. 12. *Dragee acidi ascorbinici pro infantibus*. 13. *Unguentum Hydrargyri cinereum pro adultis*. 14. *Tabulettae acidi acetylsalicylici obductae*. 15. *Acidum arsenicosum venenum est*. 16. *Solutio Hydrogenii peroxydi concentrata in lagenis*. 17. *Acidum hydrochloricum dilutum*.

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою:

I. Порошкова саліцилова кислота, таблетки фолієвої кислоти кишковорозчинні, гідроксид кальцію, таблетки і порошок відновленого заліза, таблетки ніотинової кислоти, покриті оболонкою; закис міді, простий та складний свинцевий пластир, оксид магнію або палена магnezія, спиртовий розчин йоду, спиртовий розчин йоду, концентрований розчин водню, розбавлена сірчана кислота, осаджена сірка, нашатирно-ганусові краплі.

II. 1. Очищена сірка – протиглисний засіб. 2. Синильна кислота – отрута. 3. Саліцилова кислота – антисептичний засіб. 4. Краплі з тетрацикліном для очей. 5. Мазь з оксидом цинку для дорослих. 6. Крохмаль і вазелін – допоміжні засоби. 7. Мазь з мурашиною кислотою є в аптеках. 8. Таблетки «Мікрояод» з фенобарбіталом. 9. Саліцилова кислота і оксид цинку є у препараті «Гальманін». 10. Сироп алое із залізом для дітей.

Завдання 3. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Сірої ртутної мазі 10,0
Видай. Познач:
2. Візьми: Таблетки фолієвої кислоти 0,5 числом 50
Видай. Познач:
3. Візьми: Осадженої сірки у чистому вигляді 20,0
Видай. Познач:
4. Візьми: Фенацетину 0,25
Ацетилсаліцилової кислоти 0,3
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай такі дози числом 12 в таблетках
Познач:

5. Візьми: Цинкової пасти 10,0
Резорцину 1,0
Змішай, нехай утвориться паста
Видай. Познач:
6. Візьми: Суспензії алюмінію гідроксиду 4% 200 мл
Видай. Познач:
7. Візьми: Найдрібнішого оксиду цинку 30,0
Найдрібнішої саліцилової кислоти 2,0
Тальку 25,0
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай. Познач:
8. Візьми: Борної кислоти 2,0
Води очищеної 50,0
Змішай. Видай. Познач:
9. Візьми: Іхтіолу
Цинку оксиду по 20,0
Змішай. Видай. Познач:
10. Візьми: Фолієвої кислоти 0,001
Цукру 0,3
Змішай, нехай утвориться порошок
Видай. Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Хімічний елемент, що не є іменником середнього роду:
 - а) Ferrum
 - б) Cuprum
 - в) Barium
 - г) Phosphorus
 - д) Sulfur
2. Хімічний елемент «фтор»:
 - а) Argentum
 - б) Calcium
 - в) Sulfur
 - г) Phosphorus
 - д) Fluorum
3. Органічну кислоту:
 - а) acidum formicicum
 - б) acidum sulfuricum
 - в) acidum salicylicum
 - г) acidum folicum
 - д) acidum hydrofluoricum
4. Безкисневу кислоту:
 - а) acidum nicotinicum
 - б) acidum hydrochloricum
 - в) acidum acetylsalicylicum
 - г) acidum arsenicosum

д) acidum perchloricum

5. Вкажіть термін «вугільна кислота»:

- а) acidum boricum
- б) acidum carbonicum
- в) acidum carbolicum
- г) acidum caproicum
- д) acidum aceticum

6. Правильний переклад терміну «складний свинцевий пластир»:

- а) emplastrum Plumbi compositus
- б) emplastra Plumbi compositum
- в) emplastrum Plumbi compositum
- г) emplastri Plumbi composita
- д) emplastris Plumbi compositum

7. Правильний переклад терміну «таблетки глютамінової кислоти покриті оболонкою»:

- а) tabuletta acidi glutaminici obducta
- б) tabulettarum acidi glutaminici obductarum
- в) tabulettis acidi glutaminici obductis
- г) tabulettas acidi glutaminici obductas
- д) tabulettae acidi glutaminici obductae

8. Термін «закис азоту»:

- а) Plumbi oxydum
- б) Aluminium hydroxydum
- в) Nitrogenium oxydulatum
- г) Nitrogenii dioxydum
- д) Ferri oxydum

9. Відмінок, в якому повинно бути назва хімічного елемента в оксиді:

- а) Nominativus
- б) Genetivus
- в) Dativus
- г) Accusativus
- д) Ablativus

10. Термін, в якому допущена помилка:

- а) Calcium hydroxydum
- б) Hydrogenii peroxydum
- в) Nitrogenium oxydulatum
- г) Natrii oxydum
- д) Sulfur depuratum

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.

2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Сينيця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. — 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. — с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. — К.: Здоров'я, 1999. — С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. — Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. — Вінниця: Нова Книга, 2016. — 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 21: Назви солей. Назви кислотних та вуглеводневих радикалів. Назви складних ефірів.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з граматичними особливостями назв солей; вміння утворювати назви солей, складних ефірів; перекладати багатослівні фармацевтичні терміни, рецепти.

Основні поняття: відмінювання, основа, рід, сіль, катіон, аніон, кислотний радикал, вуглеводневий радикал, складний ефір.

План

1. Теоретичні питання.

- Утворення назв солей
- Суфікси у найменуваннях аніонів солей
- Утворення назв кислотних та вуглеводневих радикалів та складних ефірів
- Грецькі числівникові префікси в хімічній номенклатурі.

При складанні назв солей використовують такий самий принцип, що й для назв оксидів та основ. На першому місці ставиться назва катіону в родовому відмінку і є неузгодженим означенням, а на другому – назва аніона в називному відмінку. Так само утворюються назви деяких складних ефірів на відміну від української мови, де вони записуються одним словом.

Назви аніонів солей утворюються від основи латинської назви кислоти шляхом приєднання відповідного суфікса:

-as (для назв аніонів солей з більшим ступенем окиснення);

-is (для назв аніонів солей з меншим ступенем окиснення);

-id(um) (для назв солей безкисневих кислот).

Наприклад: *Barii sulfas* – барію сульфат

Natrii nitris – натрію нітрит

Amylii nitris - амільнітрит (складний ефір)

Calcii chloridum – кальцію хлорид

Назви аніонів основних солей утворюються шляхом приєднання префіксу **-sub** до назви аніону: *Bismuthi subnitras* – вісмуту основний нітрат

Назви аніонів кислих солей утворюються за допомогою префіксу **hydro-**: *Platyphyllini hydrotartras* – платифіліну гідротартрат.

Порівняльна таблиця суфіксів у назвах аніонів солей

Український суфікс	Латинський суфікс	Родовий відмінок	Рід	Відміна
-ат (<i>цитрат</i>)	-as (<i>citras</i>)	-atis (<i>citratiss</i>)	m	III
-ит/-іт (<i>нітрит</i>)	-is (<i>nitris</i>)	-itiss (<i>nitritiss</i>)	m	III
-ид/-ід (<i>сульфід</i>)	-id(um) (<i>sulfidum</i>)	-idiss (<i>sulfidiss</i>)	n	II

Назви органічних калієвих і натрієвих солей

Утворення органічних натрієвих і калієвих солей відбувається наступним чином: на першому місці – назва катіону, на другому – назва аніону. Обидва іменники ставляться у називному відмінку. *Kalium* і *Natrium* виконують функцію аніона солі, тому пишуться з маленької літери та з'єднуються з назвою катіону дефісом. Відмінюються назви органічних калієвих і натрієвих солей за II відміною.

Наприклад: *Nom. Oxacillinum-natrium* – оксацилін-натрій

Gen. Oxacillini-natrii

Назви вуглеводневих і кислотних радикалів

Назви вуглеводневих і кислотних радикалів утворюються шляхом приєднання суфікса **-yl-** і закінчення **-ium**, до кореня назви відповідного вуглеводню або кислоти: метил – *methylium*, аміл – *amylum*.

Назви складних ефірів

Латинські назви складних ефірів складаються з двох слів і утворюються так само, як і назви солей, у той час як в українській мові ці сполуки зазначаються одним словом задля того, щоб підкреслити, що в ефірах немає окремих іонів і що всі атоми сполучені між собою ковалентними зв'язками.

Наприклад:

Methylis salicylas – метилсаліцилат

Amylum nitris – амілнітрит

У Міжнародній Фармакопеї, Європейській Фармакопеї, Державній Фармакопеї України назви складних ефірів наводяться у такій формі:

Methylis salicylas – метилсаліцилат

Propylis parahydroxybenzoas – пропілпарагідроксибензоат.

Питання для самоконтролю:

1. Як будуються латинські назви солей?
2. За допомогою якого суфікса утворюються назви аніонів солей кисневих кислот з високим/низьким ступенем окиснення?
3. За допомогою якого префіксу утворюються назви аніонів солей безкисневих кислот?
4. Як відмінюються ці назви?
5. За яким правилом утворюються назви органічних натрієвих і калієвих солей?
6. За яким правилом утворюються латинські назви складних ефірів?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Згрупуйте і запишіть окремо: 1) назви кислот, 2) назви оксидів, 3) назви солей; утворіть Gen.sing. кожної хімічної сполуки:

Acidum lacticum, Kalii iodidum, Zinci oxydum, Natrii benzoas, Calcii hydroxydum, Hydrargyri cyanidum, Ferri lactas, Magnesii subcarbonas, Thiamini chloridum, Natrii sulfas, Laevomycetini stearas, acidum carbonicum, Bismuthi subnitras, Papaverini hydrochloridum, Barbitalum-natrium, Tocopheroli acetas, acidum glutaminicum, Hydrargyri oxydum, Testosteroni oenanthas, Retinoli acetas, Aethylmorphini hydrotartras, Cupri oxydum, Natrii nitris, Cocaini hydrochloridum, acidum citricum, Calcii glycerophosphas, Ferridioxydum, Magnii subcarbonas, acidum hydrosulfuricum, Oestradioli dipropionas, Lycorini hydrochloridum, acidum arsenicosum, Plumbi subacetas, Oxacillinum-natrium.

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою:

1. Розчин гідрокарбонату натрію для полоскання
2. Ректальні свічки з гідрохлоридом папаверину
3. Амідохлорид ртуті або біла осаджена ртуть
4. Нашатирний спирт в ампулах
5. Нітрат стрихніну з насіння чилібухи
6. Очні плівки з гідрохлоридом пілокарпіну
7. Таблетки оротату калію для дітей
8. Порошок хлорбутанолу гідрату для інгаляції
9. Кристалічний гідрохлорид хлортетрацикліну

- 10.Рідина Бурова або рідина основного ацетату алюмінію
- 11.Аерозоль стрептоміцину сульфату
- 12.Таблетки з фосфатом кодеїну
- 13.Розчин тіопенталу-натрію – екстемпоральний засіб
- 14.Етилхлорид для наркозу
- 15.Розчин левоміцетину-натрію з новокаїном для ін'єкцій
- 16.Сульфат барію для рентгену

Завдання 3. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Хлориду кальцію 10,0
Дистильованої води 200 мл
Змішай. Видай. Познач:
2. Візьми: Нітрату срібла
Осадженої сірки по 1,5
Етилового спирту 96 %
Гліцерину по 25 мл
Очищеної води до 200 мл
Змішай. Видай у темній склянці
Познач:
3. Візьми: Саліцилату ртуті 1,0
Персикової олії до 1800 мл
Змішай. Простерилізуй!
Видай. Познач:
4. Візьми: Розчину броміду калію 1% з ягідним сиропом 100 мл
Видай. Познач:
5. Візьми: Таблетки тетрацикліну гідрохлориду 0,1 покриті оболонкою,
числом 20
Видай. Познач:
6. Візьми: Фосфату кодеїну 0,15
Фенобарбіталу 1,0
Броміду калію
Броміду натрію по 7,0
Нітрату натрію 1,0
Дистильованої води до 300 мл
Змішай. Видай. Познач:
7. Візьми: Левоміцетину стеарату 0,25 числом 3
Видати. Позначити:
8. Візьми: Таблетки ампіциліну тригідрату 0,25 числом 20
Видай. Познач:
9. Візьми: Бензилпеніциліну-натрію 100 000 ОД
Стерильного ізотонічного розчину натрію хлориду 5 мл
Розчину норадреналіну гідротартрату 0,2% 1 мл
Розчину натрію оксибутирату 20 % 10 мл
Сульфату цинку 0,03
Видати. Позначити:
10. Візьми: Розчину ефедрину гідрохлориду 5% 0,5 мл
Суспензії гідрокортизону 1 мл
Розчину атропіну сульфату 0,1% 0,3 мл
Розчину аскорбінової кислоти 5% 3 мл
Змішай. Видай. Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Суфікс, який застосовується для утворення назви аніону солей з більшим ступенем окислення:

- а) -as
- б) -id
- в) -is
- г) -os
- д) -ic

2. Суфікс, який застосовується для утворення назви аніона солей з меншим ступенем окислення:

- а) -ic
- б) -is
- в) -as
- г) -id
- д) -os

3. Суфікс, який застосовується для утворення назви аніона солей безкисневих кислот:

- а) -os
- б) -ic
- в) -id
- г) -is
- д) -as

4. Термін, у складі якого є числівниковий префікс:

- а) Natrii fluoridum
- б) Kalii telluris
- в) Chloralum hydratum
- г) Phentanyli citras
- д) Hydrargyri monochloridum

5. Назву органічної солі натрію:

- а) Natrii nitris
- б) Natrii bromidum
- в) Natrii carbonas
- г) Barbitalum-natrium
- д) Natrii sulfas

6. Суфікс, що застосовується для утворення назви вуглеводневих й кислотних радикалів:

- а) -yl
- б) -as
- в) -is
- г) -os
- д) -ic

7. Назву вуглеводневого радикалу:

- а) Magnesium
- б) Methylium
- в) Streptomycinum

- г) Nitrogenium
- д) Nerpinum

8. Назву складного ефіру:

- а) Ephedrini hydrochloridum
- б) Bismuthi subnitras
- в) Methylii salicylas
- г) Kalii iodidum
- д) Codeini phosphas

9. Правильний переклад рецептурного рядка «Візьми: Нітрату срібла 1,5»:

- а) Rp.: Argenti nitras 1,5
- б) Rp.: Argenti nitris 1,5
- в) Rp.: Argenti - natrii 1,5
- г) Rp.: Argenti nitrici 1,5
- д) Rp.: Argenti nitratis 1,5

10. Префікс, який застосовується для утворення назви аніонів *основних солей*:

- а) sub-
- б) hydro-
- в) моно-
- г) per-
- д) di-

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 22: IV-V відміна іменників. Відмінювання. Особливості вживання іменника «species». Фармацевтичні вирази з іменниками IV-V відмін.

Мета: ознайомлення здобувачів вищої освіти з граматичними особливостями іменників IV-V відмін; з фармацевтичними виразами з іменником *species*; вміння відмінювати іменники IV-V відмін за всіма відмінками однини та множини; вживати іменники у багатослівних фармацевтичних термінах.

Основні поняття: іменник, відмінювання, основа, рід.

План

1. Теоретичні питання.

- Граматичні ознаки іменників IV-V відмін
- Відмінкові закінчення
- Особливості вживання іменника *species*
- Фармацевтичні вирази з іменниками IV-V відмін

До четвертої відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, які в *Genetivus singularis* мають закінчення **-us**. У *Nominativus singularis* іменники чоловічого роду закінчуються на **-us**, а середнього на **-u**: *fructus, us m* – плід, *cornu, us n* – ріг, *pulsus, us m* – пульс.

Деякі іменники жіночого роду із закінченням **-us** відносяться до четвертої відміни: *manus, us f* – рука, *acus, us f* – голка, *domus, us f* – дім, *Quercus, us f* – дуб. Іменники жіночого роду відмінюються так само, як іменники чоловічого роду.

Відмінкові закінчення іменників IV відміни

Causus	Singularis		Pluralis	
	masculinum	neutrum	masculinum	neutrum
Nom.	-us	-u	-us	-ua
Gen.	-us	-us	-uum	-uum
Dat.	-ui	-u	-ibus	-ibus
Acc.	-um	-u	-us	-ua
Abl.	-u	-u	-ibus	-ibus

До п'ятої відміни відносяться іменники жіночого роду із закінченням **-es** у *Nominativus singularis* та закінченням **-ei** в *Genetivus singularis*.

Наприклад: *dies, ei f* – день

species, ei f – вид (бот.), збір (форма ліків)

res, rei f – річ

Тільки два іменники V відміни *res* і *dies* мають форми однини і множини, решта, які означають, як правило абстрактні поняття, не вживаються в множині.

Відмінкові закінчення іменників V відміни

Causus	Singularis	Pluralis
Nom.	-es	-es
Gen.	-ei	-erum
Dat.	-ei	-ebus
Acc.	-em	-es
Abl.	-e	-ebus

NB! Іменник *species, ei f* як назва форми ліків – збір, чай вживається тільки в **множині** (але українською мовою перекладається в однині).

Наприклад: *species aromaticaе* – ароматичний збір

species stomachicae – шлунковий збір

species vitaminicae – вітамінний збір

В рецептах назва збору прописується в родовому відмінку множини із закінченням **-erum**: *Recipe: Specierum stomachicarum 100,0*

Da. Signa:

Питання для самоконтролю:

1. Які іменники належать до IV відміни?
2. Які іменники IV відміни є винятками із правил про рід?
3. Які іменники належать до V відміни?
4. В чому полягає особливість вживання іменника *species, ei f?*
5. Вкажіть рецептурну форму іменника *species: speciei, speciebus* або *specierum*.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекласти українською мовою:

1. *Oleum e seminibus Lini. Spiritus aethylicus depuratus.* 2. *Fructus Rhamni catharticae pulverati.* 3. *Succus e fructibus Citri.* 4. *Fructus Alni exsiccati.* 5. *Decoctum corticis Qqercus.* 6. *Infusum seminum Foeniculi.* 7. *Dosis solutionis Methyleni coerulei pro die.* 8. *Cortex et fructus Oxycocci.* 9. *Formae remediorum ad usum externum.* 10. *Unguenta pro usu supracutaneo.* 11. *Spiritus formicicus seu solutio acidi formicici spirituosa.* 12. *Sirupus e fructibus recentibus Rubi idaei.* 13. *Species cholagogae cum floribus Helichrysi.* 14. *Vaccinum antirabicum contra rabiem.* 15. *Species aromatica pro balneis.*

Завдання 2. Перекласти латинською мовою:

1. Анісова олія з плодів анісу звичайного. 2. Складний мильний спирт для зовнішнього застосування. 3. Порошковані плоди цмину піскового. 4. Плоди глоду подрібнені. 5. Олія з плодів шипшини в темній склянці. 6. Заспокійливий збір із кореневища з коренями валеріани. 7. Грудний збір для дітей в коробочці. 8. Пом'якшувальний збір для припарювання. 9. Суспензія бензоату бензилу проти корости. 10. Загальний стан хворого. 11. Плоди ялівцю подрібнені висушені. 12. Плоди та сік горобини чорноплідної. 13. Відвар кори дуба – препарат для внутрішнього вживання. 14. У медицині є різні види спирту. 15. Видай протигемороїдальний збір із квітками календули, листям сени, травою деревію у паперовій коробочці. 16. Різні види лікарського збору є в аптеках у паперових мішечках.

Завдання 3. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Настою плодів яліцю 20,0 – 200 мл
Видай. Познач:
2. Візьми: Листя сени 10,0
Плодів коріандру 20,0
Кореня солодки 50,0
Змішай нехай утвориться збір
Видай. Познач:
3. Візьми: Відвару кори дуба 30,0 – 250 мл
Видай. Познач:
4. Візьми: Грудного збору №3 150,0
Видай у коробочці
Познач:
5. Візьми: Осадженої сірки 5,0
Камфорного спирту 10 мл
Рицинової олії 1,0

- Розчину борної кислоти 2% 30 мл
Етилового спирту 70% 50 мл
Змішати. Видати. Позначити:
6. Візьми: Плодів малини 100,0
Подрібнених плодів глоду 50,0
Видати. Позначити:
 7. Візьми: Коренів кульбаби 100,0
Плодів ялівцю подрібнених 50,0
Коренів вовчуга 50,0
Плодів кропу 20,0
Змішай, щоб утворився збір
Видай. Познач:
 8. Візьми: Жовчогінний збір 70,0
Видай у паперовому мішечку
Познач:
 9. Візьми: Седативний збір із кореневища з коренями валеріани 100,0
Видай. Познач:

Завдання 4. Перекласти рецепти українською мовою:

1. Recipe: Sulfuris praecipitati per se 20,0
Detur. Signetur:
2. Recipe: Corticis Frangulae 10,0
Herbae Hyperici
Foliorum Menthae piperitae
Florum Chamomillae ana 15,0
Misc, fiant species
Da. Signa:
3. Recipe: Tanini
Acidi tartarici ana 1,0
Olei Ricini 0,25
Spiritus aethylici 90% 50,0
Aquaе destillatae 35 ml
Misc. Da. Signa:
4. Recipe: Fructuum Foeniculi 10,0
Radicis Althaeae 15,0
Florum Tiliae 20,0
Gemmarum Betulae 25,0
Misc, fiant species
Da. Signa:
5. Recipe: Specierum stomachicarum 100,0
Da in sacculo chartaceo
Signa:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Іменники, що належать до IV відміни:
 - а) жіночого роду
 - б) чоловічого роду
 - в) середнього роду
 - г) чоловічого та середнього роду
 - д) чоловічого та жіночого роду

2. Закінчення родового відмінка однини іменників IV відміни:

- а) -ae
- б) -i
- в) -is
- г) -ei
- д) -us

3. Іменники, що належать до V відміни:

- а) жіночого роду
- б) чоловічого роду
- в) середнього роду
- г) чоловічого та середнього роду
- д) чоловічого та жіночого роду

4. Закінчення іменників V відміни у родовому відмінку однини:

- а) -ei
- б) -es
- в) -i
- г) -us
- д) -ae

5. Іменник, що вживається тільки у формі множини:

- а) dies
- б) species
- в) dosis
- г) semen
- д) facies

6. Термін, в якому є іменник IV відміни:

- а) oleum Anisi
- б) aqua purificata
- в) sirupus Rhei
- г) spiritus aethylicus
- д) cortex Frangulae

7. Термін, в якому є іменник V відміни:

- а) dosis maxima
- б) folia Menthae
- в) pro die
- г) pro dosi
- д) exitus letalis

8. Термін «*потогінний збір*»:

- а) species aromaticae
- б) species diureticae
- в) species pectorals
- г) species sedativae
- д) species diaphoreticae

9. Рецептурну форму іменника *species* (лікарський збір):

- а) speciebus

- б) specierum
- в) species
- г) specie
- д) speciem

10. Термін «шлунковий збір»:

- а) species stomachicae
- б) species diureticae
- в) species cholagogae
- г) species sedativae
- д) species laxantes

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толлок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептурса. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 23: Систематизація вивчення змістового модулю 3.

Мета: повторення та систематизація лексико-граматичного матеріалу змістового модулю 3: граматичних особливостей прикметників 2 групи, хімічної номенклатури, іменників IV – V відмін.

Основні поняття: іменник, прикметник, відмінювання, основа, рід, кислота, оксид, сіль, аніон, катіон.

План

1. Теоретичні питання.

- Правила утворення назв кислот, оксидів, солей
- Грецькі числівникові префікси у назвах хімічних сполук
- Граматичні ознаки іменників IV-V відмін
- Особливості вживання іменника *species*
- Фармацевтичні вирази з іменниками IV-V відмін
- Огляд системи іменників IV-V відмін;

Латинські іменники поділяються на 5 відмін. Відміна визначається за закінченням родового відмінка однини, рід – за закінченням називного відмінка однини.

До IV відміни відносяться іменники чоловічого роду з закінченням у називному відмінку однини *-us* та середнього роду з закінченням *-i*. В родовому відмінку однини вони мають закінчення *-us*. Наприклад: *spiritus, us m* - спирт; *cornu, us n* - ріг. За винятком до жіночого роду відноситься іменник *Quercus, us f* - дуб.

До V відміни відносяться іменники жіночого роду з закінченням *-es* у називному відмінку однини; у родовому відмінку однини вони мають закінчення *-ei*. Наприклад: *species, ei f* - 1) вид (у ботаніці), 2) збір (лікарська форма).

Латинські назви хімічних елементів – іменники середнього роду 2 відміни. Винятком є *Sulfur, uris n* - сірка, *Phosphorus, i m* - фосфор. Назви хімічних елементів пишуться з великої літери.

Назви кислот

Латинські назви кислот складаються з іменника та узгодженого з ним прикметника 1 групи, який утворюється шляхом приєднання до основи кислотоутворюючого елемента певного суфікса.

Суфікс **-ic-** вказує на високий ступінь окислення.

Наприклад: *acidum nitricum* – азотна кислота

acidum arsenicum – миш`якова кислота

Суффікс **-os-** вказує на низкий ступінь окислення.

Наприклад: *acidum nitrosum* - азотиста кислота

- миш`яковиста кислота

Прикметники в назвах безкисневих кислот утворюються за допомогою префікса **hydro-**.

Наприклад: *acidum hydrosulfuricum* – соляна кислота.

Назви оксидів

Назви оксидів утворюються з назви хімічного елемента у родовому відмінку та групової назви оксиду у називному відмінку. Відрізок **-oxy-** вказує на присутність кисню, а префікси підкреслюють структуру сполуки.

Наприклад: *Plumbi oxydum* – оксид свинцю

Hydrogenii peroxudum – пероксид водню

В назвах хімічних сполук можуть застосовуватися грецькі числівникові префікси, такі як *mono-* моно- або одно-; *di-*ди- або дво-; *tri-*три- та ін.

Латинські назви солей

При складанні назв солей використовують такий самий принцип, що й для назв оксидів та кислот.

У назвах солей на першому місці ставиться назва катіона в родовому відмінку, а на другому – назва аніона в називному відмінку:

назва катіона (іменник в Gen. sing.) + назва аніона (іменник в Nom. sing.)

Назви аніонів солей утворюються шляхом приєднання до повної чи спрощеної основи назви утворюючої кислоти відповідного суфікса:

-**as** (для назв солей оксигеновмісних кислот на вищому ступені окиснення);

-**is** (для назв солей оксигеновмісних кислот на нижчому ступені окиснення);

-**id(um)** (для назв солей безоксигенових кислот).

Питання для самоконтролю:

1. Які прикметники відносяться до II групи?
2. Як записуються у словник прикметники II групи?
3. Як визначається основа прикметників з одним родовим закінченням?
4. За яким типом III відміни відмінюються прикметники II групи?
5. Як утворюються дієприкметники теперішнього часу активного стану?
6. Як відмінюються дієприкметники теперішнього часу активного стану?
7. Іменниками якого роду та якої відміни є назви хімічних елементів?
8. Назви яких елементів становлять виняток із загального правила?
9. Як утворюються назви кислот на вищому ступені окиснення?
10. Як утворюються назви кислот на меншому ступені окиснення?
11. Як утворюються назви безкисневих та органічних кислот?
12. Як прийнято називати закиси в номенклатурі лікарських засобів?
13. Як будуються назви солей?
14. Як відмінюються назви аніонів солей?
15. Який префікс вживається в назвах аніонів основних солей?
16. Як утворюються назви деяких органічних натрієвих і калієвих солей?
17. Як утворюються назви вуглеводневих і кислотних радикалів?
18. Як утворюються латинські назви складних ефірів?
19. В чому полягає особливість вживання іменника *species, ei f*?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекладіть латинською мовою:

1. Розчин медичного желатину в капсулах
2. Грудний еліксир з екстрактом солодки
3. Ректальні свічки з анестезином
4. Порошок стрептоциду для присипки
5. Поділи пілюльну масу на рівні частини
6. Трава багна болотяного
7. Під'язикові таблетки валідолу
8. Розчинний білий стрептоцид
9. Екстемпоральні засоби
10. Таблетки ацетилсаліцилової кислоти кишковорозчинні
11. Сік із листя алоє деревовидного
12. Ягідні сиропи – коригуючі засоби для мікстур

Завдання 2. Перекладіть українською мовою:

- 1.Sirupus Aloes cum Ferro
- 2.Formae remediorum pro infantibus
- 3.Pasta Zinci est remedium antisepticum
- 4.Emplastrum Plumbi simplex et compositum
- 5.Solutio Ammonii caustici in vitro fusco
- 6.Variae species in sacculis chartaceis
- 7.Infusum fructuum Juniperi communis
- 8.Solutio Natrii hydrocarbonatis pro gargarismate et inhalatione
- 9.Sulfur praecipitatum ad usum externum
- 10.Ferrum Lek in ampullis pro injectionibus intramuscularibus
- 11.Flores et herba Convallariae majalis contra morbos cordis
- 12.Solutiones injectabiles semper steriles sunt

Завдання 3. Перекладіть рецепти:

- 1.Візьми: Листя сени
Коріння солодки
Кори крушини по 50,0
Змішай, нехай утвориться збір
Видай. Познач:
1. Візьми: Лимонної кислоти 35,0
Натрію цитрату 25,0
Стрептоциду розчинного 5,0
Води очищеної до 200 мл
Змішай. Видай.
Познач:
2. Візьми: Нітрату срібла
Осадженої сірки по 1,5
Етилового спирту 96%
Гліцерину по 25 мл
Дистильованої води 200 мл
Змішай. Видай у темній склянці
Познач:
3. Візьми: Настою трави горицвіту весняного 6,0-180 мл
Теофіліну 2,0
Змішай. Видай.
Познач:
4. Візьми: Саліцилату ртуті 1,0
Персикової олії
Змішай. Простерилізуй!
Видай. Познач:
5. Візьми: Розчину броміду калію 1% з фруктовим сиропом 100 мл
Видай. Познач:
6. Візьми: Іхтіолу 10,0
Саліцилової кислоти 5,0
Терпентинної олії 10,0
Ланоліну 100,0
Змішай, щоб утворилась мазь
Видай. Познач:

7. Візьми: Основного магнею карбонату
Натрію гідрокарбонату по 0,5
Видай такі дози числом 10 у таблетках
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Закінчення прикметників III відміни у родовому відмінку однини:
 - а) -a
 - б) -is
 - в) -um
 - г) -e
 - д) -us
2. Прикметник з одним спільним для трьох родів закінченням:
 - а) sedativus
 - б) fortis
 - в) diureticum
 - г) pura
 - д) recens
3. Афоризм, в якому є прикметник III відміни:
 - а) Barba crescit caput nescit
 - б) Circulus vitiosus
 - в) Et fumus patriae dulcis
 - г) Alma mater
 - д) Terra incognita
4. Відміну, за якою відмінюються дієприкметники теперішнього часу активного стану:
 - а) I відміна
 - б) II відміна
 - в) III відміна
 - г) IV відміна
 - д) V відміна
5. Формоутворюючий лікарський засіб:
 - а) remedium purgans
 - б) remedium expectorans
 - в) remedium adjuvans
 - г) remedium constituens
 - д) remedium irritans
6. Хімічний елемент, який не є іменником середнього роду:
 - а) Ferrum
 - б) Cuprum
 - в) Barium
 - г) Phosphorus
 - д) Sulfur
7. Органічну кислоту:

- а) acidum nitrosum
- б) acidum sulfurosum
- в) acidum lacticum
- г) acidum arsenicum
- д) acidum carbonicum

8. Вкажіть безкисневу кислоту:

- а) acidum lacticum
- б) acidum folicum
- в) acidum carbolicum
- г) acidum hydrochloricum
- д) acidum aceticum

9. Префікс, за допомогою якого утворюються назви *основних солей*:

- а) sub-
- б) hydro-
- в) mono-
- г) per-
- д) di-

10. Рецептурну форму іменника *species* (лікарський збір):

- а) speciebus
- б) specierum
- в) species
- г) specie
- д) speciem

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептурса. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 24: Біномінальна ботанічна номенклатура. Граматичні моделі ботанічних назв. Назви алкалоїдів і глікозидів.

Мета: розглянути основні принципи біноміальної ботанічної номенклатури, основні граматичні моделі ботанічних назв, вивчити особливості латинських назв алкалоїдів та глікозидів; вміти перекладати фармацевтичні назви рослин; перекладати рецепти латинською мовою і навпаки.

Основні поняття: іменник, прикметник, відмінювання, ботанічна номенклатура, алкалоїд, глікозид.

План

1. Теоретичні питання.

- загальні відомості про біноміальну ботанічну номенклатуру.
- граматичні моделі ботанічних назв.
- фармацевтичні назви рослин.
- назви ботанічних родин
- латинські назви алкалоїдів і глікозидів

Утворення латинських наукових назв рослин регулюються Міжнародним кодексом ботанічної номенклатури. Міжнародний кодекс ботанічної номенклатури – це чітко оформлена система латинських найменувань, де кожен вид відноситься до певного роду, кожен рід – до певної родини.

Величезна робота по класифікації, опису і уніфікації ботанічних термінів була зроблена видатним шведським ученим Карлом Ліннеєм (1707-1778 рр.). Він описав та систематизував близько восьми тисяч видів рослин, багато з яких раніше науці не були знайомі. Введені К. Ліннеєм бінарні ботанічні назви короткі, чіткі і зрозумілі. Кожна рослина має родову та видову назви, що вказують на морфологічні або фізичні властивості рослини, час зростання, географічні особливості, тобто відображається індивідуальність та специфіка рослин. Так, рід жовтець (*Ranunculus*) об'єднує жовтець повзучий, жовтець їдкий, жовтець золотистий і ще понад 400 видів.

Бінарні назви рослин записуються за певними правилами. Вони повинні бути латинськими або латинізованими, тобто написаними за правилами латинської граматики.

Граматичні моделі ботанічних назв рослин

На першому місці в латинській ботанічній назві рослини стоїть назва роду, на другому – видове означення. Назва роду завжди виражена іменником у називному відмінку, а видове означення може бути: прикметником, іменником у називному відмінку, іменником у родовому відмінку, невідмінюваним іменником, іменником з означенням.

Умовно можна виділити п'ять граматичних моделей ботанічних назв рослин:

	Назва роду		Видове означення
Модель 1	іменник у Nom. <i>Amygdalus dulcis</i>	+	прикметник <i>мигдаль солодкий</i>
Модель 2	іменник у Nom. <i>Cinnamotum camphora</i>	+	іменник у Nom. <i>камфорний лавр</i>
Модель 3	іменник у Nom. <i>Carum carvi</i>	+	іменник у Gen. <i>цмин звичайний</i>
Модель 4	іменник у Nom. <i>Panax ginseng</i>	+	невідмінюваний іменник <i>женьшень</i>
Модель 5	іменник у Nom. <i>Vaccinium vitis-idea</i>	+	іменник з означенням <i>брусниця</i>

Фармацевтичні назви рослин

Фармацевтичною назвою рослини може бути назва роду або видове означення. Якщо назва рослини утворена за 1-ою, 3-ою або 4-ою моделями, у назві лікарської сировини вживається звичайно видовий епітет, якщо за 2-ою або 5-ою моделями — назва роду.

- Наприклад: (I) *Acorus calamus* – rhizomata Calami
(II) *Primula veris* – folia Primulae
(III) *Theobroma cacao* – semina Cacao
(IV) *Dryopteris filix-mas* – rhizomata Filicis maris
(V) *Foeniculum vulgare* – fructus Foeniculi

Зазвичай у назві рослинної сировини записують назву роду, якщо з лікувальною метою використовується один представник даного роду (Наприклад: *flores Calendulae* – *Calendula officinalis*), або якщо різні види того ж самого роду рослини мають однакові лікувальні властивості. Наприклад: рослини *Viola tricolor* (фіалка триколірна) і *Viola arvensis* (фіалка польова) використовуються в медицині з однією метою, як відхаркувальний і сечогінний засіб. Тому в назві лікарської сировини записується тільки назва роду рослини: *herba Violaе*. Повна ботанічна назва використовується, якщо треба виділити, з якого різновиду рослини в готовлено лікарський засіб. Наприклад, *oleum Menthae piperitae*.

Видове визначення є назвою рослинної сировини, якщо кілька видів рослин відносяться до одного роду, але мають різні фармакологічні властивості. Наприклад, рослини одного роду – *Artemisia absinthium* (полін гіркий) і *Artemisia cina* (полін цитварний) – використовують у медицині з різною метою: першу – для збудження апетиту, другу – як протиглистовий і протизапальний засіб. Тому як фармацевтичні використовують видові назви рослин. Наприклад: *herba Absinthii*, *flores Cinae*.

Повна ботанічна назва часто записується у назві сировини і в тому випадку, якщо рослина отруйна і одержані з неї препарати мають високу токсичність. Наприклад: *herba Ledi palustris*, *herba Adonidis vernalis*.

Фармацевтичні назви рослин можуть не співпадати з ботанічними назвами. У ряді випадків це пояснюється тим, що в номенклатурі лікарських засобів зберігається ботанічна назва, яка застосувалась раніше, у той час як з'явилась і стала офіційно визнаною у сучасній ботанічній номенклатурі нова назва. Розглянемо деякі приклади розбіжності ботанічних та фармацевтичних назв лікарських рослин.

Ботанічна назва рослини	Назва лікарської рослинної сировини
<i>Brassica nigra</i> – гірчиця чорна	<i>Sinapis, is f</i> Наприклад: <i>semina Sinapis</i> , <i>Oleum Sinapis aethereum</i> – ефірна гірчична олія
<i>Cassia acutifolia</i> – касія гостролиста	<i>Senna, ae f</i> <i>Cassia, ae f</i> Наприклад: <i>folia Sennae (Cassiae)</i> – листя сени (касії)

Назви ботанічних родин

Латинські назви ботанічних родин – це прикметники у формі жіночого роду називного відмінка множини, узгоджені з іменником *plantae* (рослини).

Звичайно назви ботанічних родин утворюються за допомогою суфікса **-ace-**:

основа іменника (назва роду) + суфікс **-ace-** + закінчення **-ae**

Назви родин пишуться з великої літери.

Наприклад: *Rosaceae* (від *Rosa, ae f*) – розоцвіті

Betulaceae (від *Betula, ae f*) – березові

Plantaginaceae (від *Plantago, inis f*) – подорожникові

Деякі назви ботанічних родин утворюються інакше.

Наприклад: губоцвіті – Labiatae

складноцвіті – Compositae

зонтичні – Umbelliferae

Потрібно запам'ятати назви деяких ботанічних родин:

Крушинові	– Rhamnaceae
Розоцвіті	– Rosaceae
Липові	– Tiliaceae
Пасльонові	– Solanaceae
Подорожникові	– Plantaginaceae
Кропивні	– Urticaceae
Березові	– Betulaceae
Соснові	– Pinaceae
Макові	– Papaveraceae
Тирличеві	– Gentianaceae
Хвощові	– Equisetaceae
Фіалкові	– Violaceae
Гарбузові	– Cucurbitaceae
Льонові	– Linaceae
Лимонникові	– Schizandraceae
Валеріанові	– Valerianaceae

Назви алкалоїдів та глікозидів

Алкалоїди (*alcaloida*) і глікозиди (*glycosida*) – група органічних речовин природного походження, які мають властивості основ і високу фізіологічну активність.

Латинські назви алкалоїдів і глікозидів утворюються від основи іменника (назви роду або видового означення) за допомогою суфікса **-in-** і закінчення **-um**:

Наприклад: *Berberinum* (від *Berberis vulgaris*) – берберин

Papaverinum (від *Papaver somniferum*) – папаверин

Інколи зустрічаються назви глікозидів, утворені за допомогою суфікса **-sid-**.

Наприклад, із жовтушника сірого (*Erysimum canescens*) виділені глікозиди *Erysiminum* та *Erysimosidum*.

Якщо з одного виду рослини отримують не один глікозид, а декілька, то назва другого, третього та наступних формується на базі родової чи видової назви, але з деякими модифікаціями (з додаванням або перегрупованням існуючих складів та літер). Таким чином, наприклад, утворені назви трьох глікозидів, що містяться в рослині *Nerium oleander* (олеандр звичайний): *Oleandrinum* – олеандрин, *Adinerinum* – адинерин, *Neriantinum* – неріантин.

Один і той самий алкалоїд може знаходитись в різних рослинах, але свою назву він отримує лише від одного з них. Наприклад, алкалоїди гіосциамін і скополамін, які разом з атропіном містяться в рослині *Atropa belladonna*, отримали свої назви відповідно від *Hyoscyamus* (блекота) і *Scopolia* (скополія), бо в цих рослинах вони є головними діючими речовинами. З іншого боку, відомі випадки, коли речовини, котрі вважались спочатку не подібними за своїм складом і мали різні назви, в подальшому ідентифікувались та отримали єдину назву. Так сталося з назвою кофеїну. Після того, як було виявлено, що теїн, який міститься у чаї (*Thea*), гуаранін – в гуарані і кофеїн – в каві є ідентичними алкалоїдами, за ними закріпилась одна назва – *Coffeinum*.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть основні моделі ботанічних назв рослин.
2. Яку граматичну форму мають назви ботанічних родин?
3. Як утворюються назви алкалоїдів і глікозидів?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекладіть латинською мовою ботанічні назви, визначте їхню граматичну модель, вкажіть фармацевтичну назву рослини:

1. Гірчиця чорна
2. Полин гіркий
3. М'ята перцева
4. Череда трироздільна
5. Женьшень

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою:

1. Дуб звичайний, відвар кори дуба для полоскання, кора дуба порошкова для присипки.
2. Звіробій звичайний, настій трави звіробою, настоянка звіробою.
3. Евкаліпт попелястий, настій листя евкаліпту, олія евкаліпту.
4. Термопсис ланцетний, настій трави термопсису, сухий екстракт термопсису.
5. Подорожник великий, настій листя подорожника, сік подорожника.

Завдання 3. Перекладіть латинською мовою, напишіть повну ботанічну назву рослини:

1. Олія соняшникова для пластирів, мазей та розтирань.
2. Настій трави деревію.
3. Рідкий екстракт алое.
4. Персикова олія.
5. Настій листя кропиви.

Завдання 4. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Настою трави горицвіту весняного 8,0–200 мл
Настоянки собачої кропиви
Настоянки валеріани по 10 мл
Змішай. Видай.
Познач:
2. Візьми: Відвару плодів жостеру проносного 20,0–200 мл
Сиропу ревеню 20,0
Змішати. Видати.
Позначити:
3. Візьми: Олії евкаліпту 10,0
Ментолу 1,0
Змішай. Видай.
Познач:
4. Візьми: Настою трави грициків 10,0 – 200 мл
Видай.
Познач:
5. Візьми: Настою листя дигіталісу 0,5 – 180 мл
Простого сиропу 20 мл
Змішай. Видай.
Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Граматичну модель терміну «іменник + прикметник»:
а) *Uva ursi*

- б) *Atropa belladonna*
- в) *Oryza sativa*
- г) *Primula veris*
- д) *Capsella bursa-pastoris*

2. Термін, в якому вказано назву лікарської рослинної сировини:

- а) *Semina Sinapis*
- б) *Amygdalus communis*
- в) *Cassia acutifolia*
- г) *Secale cornutum*
- д) *Viola arvensis*

3. Термін «шоколадне дерево»:

- а) *Zea mays*
- б) *Betula verrucosa*
- в) *Oryza sativa*
- г) *Theobroma cacao*
- д) *Sambucus nigra*

4. Термін «подорожник великий»:

- а) *Acorus calamus*
- б) *Tussilago farfara*
- в) *Plantago major*
- г) *Primula veris*
- д) *Zea mays*

5. Термін, в якому вказано назву лікарської рослинної сировини у множині:

- а) *radix Althaeae*
- б) *folium Mentae*
- в) *flos Convallariae*
- г) *herba Uvae ursi*
- д) *rhizomata Valerianae*

6. Термін, в якому вказано назву лікарської рослинної сировини в однині:

- а) *radices Taraxaci*
- б) *folia Mentae*
- в) *flores Convallariae*
- г) *cortex Quercus*
- д) *semina Lini*

7. Термін «соняшникова олія»:

- а) *oleum Eucalypti*
- б) *oleum Olivarum*
- в) *oleum Terebinthinae*
- г) *oleum Sinapis*
- д) *oleum Helianthi*

8. Термін «березовий дьоготь»:

- а) *decoctum corticis Quercus*
- б) *pix liquida Betulae*
- в) *oleum Terebinthinae*
- г) *infusum foliorum Farfarae*

д) *pix liquida Pini*

9. Термін «*скипидар*»:

- а) *extractum Sennae siccum*
- б) *oleum Ricini*
- в) *oleum Terebinthinae*
- г) *infusum foliorum Urticae*
- д) *oleum Persicorum*

10. Назву ботанічного сімейства «*фіалкові*»:

- а) *Rosaceae*
- б) *Linaceae*
- в) *Violaceae*
- г) *Tiliaceae*
- д) *Urticaceae*

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 25: Ступені порівняння прикметників. Неправильні ступені порівняння.

Мета: знайомство здобувачів вищої освіти з особливостями утворення ступенів порівняння прикметників в латинській мові; вироблення навичок утворювати вищий та найвищий ступені порівняння прикметників; засвоїти неправильні ступені порівняння, особливості їх вживання в рецептурі та фармацевтичній термінології, в ботанічних назвах.

Основні поняття: прикметник, відмінювання, вищий ступінь порівняння, найвищий ступінь порівняння, суплетивні ступені порівняння.

План

1. Теоретичні питання.

- Ступені порівняння прикметників;
- Неправильні ступені порівняння прикметників;
- Вживання ступенів порівняння прикметників у рецептурі та ботанічній термінології.

Якісні прикметники в латинській мові, мають три ступені порівняння: звичайний (*gradus positivus*), вищий (*gradus comparativus*), найвищий (*gradus superlativus*).

Вищий ступінь порівняння прикметників утворюється шляхом додавання до основи прикметника звичайного ступеня суфікса **-ior** (для чоловічого і жіночого родів), а для середнього **-ius**.

Наприклад: *amarus, a, um* – гіркий *amarior (m, f), amarius (n)*

ruber, bra, brum – червоний *rubrior (m, f), rubrius (n)*

recens, ntis – свіжий *recentior (m, f), recentius (n)*

Відмінюються прикметники у вищому ступені, як іменники III відміни приголосного типу.

Найвищий ступінь порівняння більшості прикметників утворюється за допомогою суфікса **-issim-** та родових закінчень: для чоловічого роду **-us**, жіночого **-a**, середнього **-um**.

Наприклад: *subtilis, e* – дрібний; *subtilissimus, a, um* (найдрібніший)

grossus, a, um – крупний; *grossissimus, a, um* (найкрупніший)

Прикметники у найвищому ступені відмінюються як прикметники першої групи, чоловічий та середній рід – за II відміною, а жіночий – за I відміною.

NB! Прикметники, які в звичайному ступені закінчуються на **-er** утворюють найвищий ступінь за допомогою суфікса **-rim-**, який приєднується до повної форми Nom. sing. прикметника чоловічого роду та родових закінчень **-us, -a, -um**.

Наприклад: *ruber, bra, brum* – червоний; *ruberrimus, a, um* – найчервоніший.

Деякі прикметники III відміни, які в Nom. sing. чоловічого і жіночого роду закінчуються на **-ilis** (*facilis, e* – легкий; *difficilis, e* – важкий; *similis, e* – подібний; *dissimilis, e* – неподібний; *gracilis, e* – стрункий) у найвищому ступені утворюються шляхом приєднання до основи суфікса **-lim-** та родових закінчень **-us, -a, -um**.

Наприклад: *difficilis, e* – *difficilimus, a, um*

Суплетивні ступені порівняння прикметників

Суплетивними називаються ступені порівняння, утворені від різних основ. Ці форми треба запам'ятовувати.

<i>Positivus</i>	<i>Comparativus</i>	<i>Superlativus</i>
<i>multus, a, um</i> – численний	<i>plus</i> – більш численний	<i>plurimus, a, um</i> – найчисленніший
<i>bonus, a, um</i> – хороший	<i>melior, melius</i> – ліпший, кращий	<i>optimus, a, um</i> – найкращий
<i>malus, a, um</i> – поганий	<i>pejor, pejus</i> – гірший	<i>pessimus, a, um</i> – найгірший
<i>magnus, a, um</i> – великий	<i>major, majus</i> – більший	<i>maximus, a, um</i> – найбільший
<i>parvus, a, um</i> – малий	<i>minor, minus</i> – менший	<i>minimus, a, um</i> – найменший

Вищий та найвищий ступені цих прикметників відмінюються за загальними правилами.

Вживання відмінків при ступенях порівняння

У латинській мові порівняння виражається за допомогою двох синтаксичних конструкцій:

- предмети, які порівнюються за допомогою сполучника *quam* – ніж ставляться в *Nominativus*: *Pasta forma remediorum spissior est quam unguentum.* – Паста – це лікарська форма більш густа ніж мазь.

- конструкція без сполучника *quam* – ніж, предмет, з яким порівнюють, ставиться в *Ablativus* і називається *Ablativus comparationis*: *Pasta forma remediorum spissior est unguento* – Паста – це лікарська форма, густіша мазі.

При найвищому ступені порівняння, коли треба виділити частину з цілого або один предмет з групи однорідних, вживається родовий відмінок, який називається *Genetivus portativus* (родовий частковий): *Amor matris carissimus omnium rerum est.* – З усього на світі материнська любов – найцінніша.

Особливості вживання ступенів порівняння прикметників у ботанічній номенклатурі

Досить часто у ботанічних назвах рослин зустрічаються прикметники у формі вищого та найвищого ступеня порівняння, але вони перекладаються в українській мові формою звичайного ступеню.

Наприклад: *Plantago major* – подорожник великий, *Cucurbita maxima* – гарбуз великий, *Chelidonium majus* – чистотіл великий.

Питання для самоконтролю:

1. Які ступені порівняння прикметників ви знаєте?
2. Як твориться вищий ступінь прикметників чоловічого, жіночого та середнього родів?
3. Яке закінчення вони одержують у родовому відмінку?
4. За яким типом якої відміни відмінюються прикметники у вищому ступені?
5. Як твориться найвищий ступінь прикметників?
6. Назвіть відмінкові закінчення прикметників у найщому ступені.
7. Що ви знаєте про неправильні ступені порівняння прикметників?
8. Назвіть прикметники, у яких вищий та найвищий ступінь творяться від інших основ

9. Які ви знаєте особливості вживання ступенів порівняння прикметників у ботанічній номенклатурі?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. *Перекладіть українською мовою, визначте ступені порівняння прикметників:*

Rhizoma amarissimum, decoctum radices Plantaginis majoris, diaeta severissima, prognosis optima, arbor altissima, remedium amarius, prognosis pejor, Linum usitatissimum, sirupi dulciores, aqua purissima, pulveres subtilissimi, aer recentissimus, semina Cucurbitae majoris, succus Chelidonii majoris, prognosis bona, formae remediorum mollissimae.

Завдання 2. **Перекладіть словосполучення латинською мовою, утворить вищий та найвищий ступені порівняння прикметників:**

Червоний (плід, квітка, перець); солодкий (ягода, сироп, драже); свіжий (сік, відвар, повітря); гіркий (кореневище, настойка, порошок); чорний (склянка, речовина, кулька); густий (екстракт, емульсія, маса); малий (доза, таблетка, свічка); численний (лікарські засоби, рослини, плоди); чистий (корені, листя, насіння); м'який (мазі, кульки, пілюлі).

Завдання 3. **Перекладіть латинською мовою:**

1. Змішай, нехай утвориться більш м'яка мазь. 2. Видай найчистішу оливкову олію для внутрішнього вживання. 3. Найсвіжіший сік алое із залізом для дітей. 4. Сік гарбуза великого – жовтого кольору. 5. Дуже солодкий сироп з плодів чорниці. 6. Найдрібніший порошок гірчиці чорної для приготування пасти. 7. Видай настоянку подорожника великого у темній склянці. 8. Максимальні дози ліків на добу для дорослих. 9. Порошковане насіння льону звичайного у паперовому мішечку. 10. Сік журавлини більш гіркий, ніж сік малини.

Завдання 4. **Перекладіть рецепти латинською мовою:**

1. Візьми: Настій листя подорожника великого 20,0 – 250 мл
Видай. Познач:
2. Візьми: Кодеїну фосфату 0,05
Натрію гідрокарбонату
Амонію хлориду по 0,5
Змішай, щоб утворився найдрібніший порошок
Видай. Познач:
3. Візьми: Найчистішої оливкової олії 100 мл
М'ятної олії крапель II
Змішай. Видай. Познач:
4. Візьми: Осадженої сірки
Ксероформу
Рицинової олії по 10,0
Вазеліну до 100,0
Змішай, щоб утворилась мазь
Видай. Познач:
5. Візьми: Найдрібнішого стрептоциду 10,0
Дистильованої води 20 мл
Видай. Познач:

Завдання 5. **Перекладіть рецепти українською мовою:**

1. Recipe: Solutionis Natrii bromidi 1% 100 ml
Coffeini-natrii benzoatis 2,0

- Sirupi Sacchari 10,0
Misce. Da. Signa:
2. Recipe: Foliorum Aloes 20,0
Radicum Rhei concisarum 10,0
Misce, fiat pulvis grossissimus
Da tales doses numero 5
Signa:
3. Recipe: Infusi herbae Thermopsidis 0,5 – 150 ml
Sirupi Althaeae 20 ml
Liquoris Ammonii anisati guttas V
Misce. Da. Signa:
4. Recipe: Extracti Frangulae spissi 5,0
Extracti Belladonnae spissi
Pulveris radice Rhei ana 3,0
Massae pilularum quantum satis, fiat pilulae numero 40
Da. Signa:
5. Recipe: Decocti corticis Quercus 10,0-150 ml
Aluminis usti 2,0
Glycerini 15,0
Misceatur. Detur. Signetur:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. За допомогою яких суфіксів утворюється вищий ступінь прикметника:
- а) -ior-, - ius-
 - б) -al-, - ul -
 - в) -ic-, -in-
 - г) -ace-, -os-
 - д) -ns-, -ens-
2. За допомогою яких суфіксів утворюється найвищий ступінь прикметника:
- а) -ns-, -ens-
 - б) -al-, -ul -
 - в) -ic-, -in-
 - г) -issim-, - rim-
 - д) -ior-, - ius-
3. Відміну, за якою відмінюються прикметники у вищому ступеню:
- а) I відміна
 - б) II відміна
 - в) III відміна
 - г) IV відміна
 - д) V відміна
4. Відміну, за якою відмінюються прикметники у найвищому ступеню:
- а) I,II відміни
 - б) II, IV відміни
 - в) III, V відміни
 - г) IV, III відміни

д) IV, V відміни

5. Прикметник у формі вищого ступеню чоловічого роду:
а) silvester
б) magnus
в) simplicior
г) teres
д) albus
6. Прикметник у формі вищого ступеню середнього роду:
а) latius
б) longior
в) longus
г) rubrum
д) simplex
7. Правильний запис словникової форми прикметника у вищому ступеню:
а) magnus, a, um
б) brevis, e
в) simplex, icis
г) major, jus
д) liber, a, um
8. Ботанічну назву рослини, в якій є прикметник у найвищому ступеню:
а) Cucurbita maxima
б) Ammi majus
в) Arctium major
г) Nymphaea minoriflora
д) Vinca minor
9. Термін, в якому є прикметник у вищому ступеню множини:
а) ollae purae
б) tinctura amara
в) decocta recentiora
г) unguentum spissum
д) flores albi
10. Термін, в якому є прикметником у найвищому ступеню множини:
а) mel recentius
б) tinctura amara
в) decocta recentiora
г) unguenta spissa
д) baccae ruberrimae

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.

2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. — 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. — с. 22 — 32.

2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. — К.: Здоров'я, 1999. — С. 15-25.

3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. — Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. — Вінниця: Нова Книга, 2016. — 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>

2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>

3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн
http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 26: Прислівник. Ступені порівняння прислівників. Найменування порошоків за ступенем подрібнення. Числівники. Займенники. Спеціальні вирази з займенниками у фармацевтичній термінології.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з особливостями латинських прислівників, займенників, числівників; з назвами порошоків за ступенем подрібнення; навчити утворювати прислівники; відмінювати кількісні та порядкові числівники; застосовувати числівникові префікси у фармацевтичних термінах. перекладати фармацевтичні терміни з прислівниками, займенниками та числівниками.

Основні поняття: прислівник, суфікс, займенник, числівник, відмінювання.

План

1. Теоретичні питання.

- Прислівник.
- Ступені порівняння прислівників.
- Прислівники, які вживаються у фармацевтичній термінології.
- Найменування порошоків за ступенем подрібнення.
- Числівник.
- Складні і складені числівники.
- Відмінювання кількісних і порядкових числівників.
- Займенник.

Прислівник – повнозначна незмінна частина мови, що виражає ознаку дії, а також ознаку іншої ознаки. У системі частин мови він займає особливе місце, тому що має лексичне значення та синтаксичну функцію ознаки, і службових слів – не змінює своєї форми. Переважна кількість прислівників є вторинними утвореннями, здебільшого похідними від прикметників.

За значенням прислівники діляться на декілька груп:

- Прислівники часу: *hodie* – сьогодні, *extemplo* – відразу, *diu* – довго, *dudum* – щойно, *deinde* – інколи, *saepe* – часто, *nunc* – зараз, *interde* – потім, *diu* – довго.
- Прислівники способу дії: *minutim* – дрібно, *cito* – швидко, *bene* – добре, *attente* – уважно, *lente* – повільно, *statim* – негайно.
- Прислівники місця: *ubi* – де, *intus* – всередині, *dextra* – справа, *sinistra* – зліва.
- Прислівники міри і ступеня: *admodum* – дуже, *valde* – сильно, *vix* – ледве, *fere* – майже.

Утворення прислівників від прикметників

1. Від прикметників I групи прислівники утворюються за допомогою додавання до основи закінчення **-e**:

<i>longus, a, um</i> – довгий	<i>longe</i> – довго
<i>clarus, a, um</i> – ясний	<i>clare</i> – ясно
<i>attentus, a, um</i> – уважний	<i>attente</i> – уважно

2. Від прикметників II групи прислівники утворюються за допомогою закінчення **-iter**, яке приєднується до основи; якщо основа прикметника закінчується на **-nt-**, то приєднується закінчення **-er**:

<i>brevis, e</i> – короткий	<i>breviter</i> – коротко
<i>acer, cris, cre</i> – гострий	<i>acriter</i> – гостро
<i>diligens, ntis</i> – старанний	<i>diligenter</i> – старанно

3. У значенні прислівників вживається також форма *Accusativus* або *Nominativus singularis* середнього роду деяких прикметників:

<i>ceterus, a, um</i> – інший	<i>ceterum</i> – зрештою, між іншим
<i>primus, a, um</i> – перший	<i>primum</i> – спочатку

multus, a, um – численний *multum* – багато
facilis, e – легкий *facile* – легко

Ступені порівняння прислівників

Похідні прислівники, утворені від якісних прикметників, мають ступені порівняння.

Вищий ступінь порівняння прислівників являє собою вищий ступінь порівняння відповідного прикметника в середньому роді однини з суфіксом **-ius**: *latior, latius* – **latius** (ширше), *altior, altius* – **altius** (вище), *rerior, rarius* – **rarius** (рідше).

Найвищий ступінь порівняння прислівників утворюється від практичної основи найвищого ступеня прикметника шляхом заміни закінчення **-us** на **-e**: *latissimus* – *latissime* (найширше), *altissimus* – *altissime* (найвище), *rarissimus* – *rarissime* (найрідше).

Прислівники, що вживаються у фармацевтичній термінології

<i>bene</i>	добре
<i>calide</i>	гарячим способом
<i>frigide</i>	холодним способом
<i>optime</i>	найкраще
<i>aseptice</i>	асептично
<i>attente</i>	уважно
<i>minutim</i>	дрібно
<i>ana</i>	по, порівну
<i>caute</i>	обережно
<i>cito</i>	швидко
<i>citissime</i>	дуже швидко
<i>exacte</i>	точно
<i>exactissime</i>	дуже точно
<i>lente</i>	повільно (за дією)
<i>semilente</i>	напівповільно (за дією)
<i>ultralente</i>	дуже повільно (за дією)
<i>longe</i>	надзвичайно
<i>modice</i>	середньо, помірно
<i>optime</i>	найкращим чином
<i>statim</i>	негайно
<i>quantum satis</i>	скільки потрібно
<i>modice</i>	середньо
<i>gratis</i>	безкоштовно
<i>tuto</i>	безпечно
<i>diu</i>	довго

Найменування порошків за ступенем подрібнення

<i>Pulvis subtilis</i>	дрібний порошок
<i>Pulvis modice subtilis</i>	середньодрібний порошок
<i>Pulvis subtilissimus</i>	дуже дрібний порошок
<i>Pulvis grossus</i>	крупний порошок
<i>Pulvis modice grossus</i>	середньокрупний порошок
<i>Pulvis grossissimus</i>	дуже крупний порошок
<i>Pulvis longe grossissimus</i>	надзвичайно крупний порошок

Числівники

Числівник – частина мови, яка означає кількість, число предметів, а також порядок їх при лічбі. Числівник найчастіше пов'язаний з іменником, він показує мовне вираження кількісних відношень між конкретними предметами, явищами й абстрактними поняттями.

У латинській мові числівники поділяються на:

- Кількісні (*numeralia cardinalia*) відповідають на питання *скільки?*
- Порядкові (*numeralia ordinalia*) відповідають на питання *котрий?*
- Розділові (*numeralia distributiva*) відпоідають на питання *по скільки?*
- Прислівникові (*numeralia adverbialia*) відповідають на питання *скільки разів?*

<i>Арабські цифри</i>	<i>Кількісні числівники</i>	<i>Порядкові числівники</i>	<i>Римські цифри</i>
1	unus, a, um	primus, a, um	I
2	duo, duae, duo	secundus, a, um	II
3	tres, tria	tertius, a, um	III
4	quattuor	quartus, a, um	IV
5	quinque	quintus, a, um	V
6	sex	sextus, a, um	VI
7	septem	septimus, a, um	VII
8	octo	octavus, a, um	VIII
9	novem	nonus, a, um	IX
10	decem	decimus, a, um	X
11	undecim	undecimus, a, um	XI
12	duodecim	duodecimus, a, um	XII
13	tredecim	tertius decimus, a, um	XIII
14	quattuordecim	quartus decimus, a, um	XIV
15	quindecim	quintus decimus, a, um	XV
16	sedecim	sextus decimus, a, um	XVI
17	septendecim	septimus decimus	XVII
18	duodeviginti	duodevicesimus, a, um	XVIII
19	undeviginti	undevicesimus, a, um	XIX
20	viginti	vicesimus, a, um	XX
100	centum	centesimus, a, um	C
200	duocenti, ae, a	ducentesimus, a, um	CC
1000	mille	millesimus, a, um	M

2000	duo milia	bis millesimus	MM
10000	decem milia	decies millesimus	X

Кількісні числівники від 11 до 17 утворюються складанням основного числівника та слова десять – *decim*. Складені числівники з останньою цифрою 8 або 9 утворюються за допомогою віднімання з наступного десятка відповідно 2 або 1.

Порядкові числівники, крім *primus i secundus* утворюються від відповідних кількісних числівників і розрізняються за граматичними родами. У називному відмінку однини вони мають закінчення *-us, -a, -um*.

У складних порядкових числівниках усі частини є порядковими.

Числівники розділові і прислівникові

Розділові і прислівникові числівники утворюються від відповідних кількісних, окрім перших двох. Розділові числівники мають родові закінчення множини I-II відмін, узгоджуються з іменниками в роді і відмінку.

Прислівникові числівники, починаючи від п'яти утворюються за допомогою суфікса *-ies-*.

Розділові числівники

1. *singuli*, ae, a – по одному
2. *bini*, ae, a – по два
3. *terni*, ae, a – по три
4. *quaterni*, ae, a – по чотири
5. *quini*, ae, a – по п'ять
6. *seni*, ae, a – по шість
7. *septeni*, ae, a – по сім

Прислівникові числівники

- semel* – один раз
- bis* – двічі
- ter* – тричі
- quarter* – чотири рази
- quinqies* - п'ять разів
- sexies* – шість разів
- septies* – сім разів

Відмінювання числівників

Із кількісних числівників відмінюються *unus, a, um* – один, одна, одно; *duo, duae, duo* – два; *tres, tria* – три; сотні від 200 до 900 включно і тисячі.

Числівник *unus, a, um* використовується тільки в однині, решта – тільки в множині. Числівники *tres i mille* відмінюються за III відміною голосного типу у множині. Сотні від 200 до 900 відмінюються за I-II відмінами у множині.

Порядкові числівники відмінюються як прикметники I-II відмін.

Прислівникові числівники в латинській мові не відмінюються.

Займенник

Займенник – частина мови, яка вказує на предмет, ознаку або кількість, але не називає їх. За своїм значенням і граматичними ознаками займенники в латинській мові поділяються на такі розряди:

- *особові* (*ego* – я, *tu* – ти, *nos* – ми, *vos* – ви)
- *зворотній* (*sui* – себе)
- *присвійні* (*meus, a, um* – мій; *tuus, a, um* – твій, *suus* – свій, *noster* – наш, *vester* – ваш)
- *вказівні* (*is, ea, id* – той; *hic, haec, hoc* – цей)
- *відносні* (*qui, quae, quod* – який)
- *співвідносні* (*talis, e* – такий; *qualis, e* – який)
- *заперечні* (*nemo* – ніхто; *nilhil* – ніщо, *nullus, a, um* – жоден)
- *питальні* (*quis* – хто; *quid* – що)

Займенники в рецептурі:

- *pro me (pro auctore)* – для мене (для автора)
- *per se* – у чистому вигляді, хімічно чистий
- *tales doses* – такі дози
- *e qua* – з якої
- *cui adde...* – до якої додай...
- *quantum satis* – скільки потрібно

Питання для самоконтролю:

1. Як утворюються прислівники від прикметників?
2. Які ви знаєте самостійні (непохідні) прислівники?
3. Як утворюються ступені порівняння прислівників?
4. Які прислівники найчастіше використовуються в фармацевтичній термінології?
5. Які види числівників ви знаєте?
6. Який числівник використовується тільки в однині?
7. Які займенники найчастіше використовуються в фармацевтичній термінології?

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Утворіть прислівники від наступних прикметників:

Fortis, e; recens, ntis; gravis, e; asepticus, a, um; multus, a, um

Завдання 2. Провідмініайте числівник unus, a, um за всіма відмінками однини та числівник duo, duae, duo за всіма відмінками множини:

Завдання 3. Вкажіть від яких латинських числівників утворені слова:

Унікум, дуалізм, квартет, примат, тріо, октава, дециметр, дует, квінтет, тріумвірат, секстет, центнер.

Завдання 4. Перекладіть українською мовою:

1. Da tales doses numero decem in capsulis gelatinosis. 2. Iodum per se. 3. Recipe butyri Cacao quantum satis, ut fiant suppositoria rectalia numero viginti. 4. Pulveres subtilissimi et longe subtilissimi pro aspersionibus. 5. Misce, fiat massa pilularum e qua formentur pilulae numero centum. 6. Statim da serum antidiphthericum. 7. Misce, fiat emulsum, cui adde tincturae Opii guttas quinque. 8. Saccharum est substantia constituens aut corrigens ad obductionem pilularum, tabulettarum et granulorum. 9. Magnesii sulfas et oleum Ricini remedia purgantia sunt. 10. Praepara medicamenta exactissime. 11. Sume guttas tincturae Valerianae ter per diem. 12. Pro infantibus remedia saepe gratis dantur.

Завдання 5. Перекласти рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Кальцію карбонату осадженого 20,0
Магнію карбонату основного 5,0
Змішай, нехай утвориться найдрібніший порошок
Видай. Познач:
2. Візьми: Натрію гідрокарбонату 30,0
Натрію тетраборату 5,0
Змішай, щоб утворився середньодрібний порошок
Видай. Познач:
3. *Негайно!*
Візьми: Стерильний розчин левоміцетину 20 мл

Видай. Познач:

4. Візьми: Омнопону 0,1

Води для ін'єкцій 10 мл

Змішати. Простерилізувати!

Видати. Позначити:

5. Візьми: Білого стрептоциду 5,0

Пеніциліну 200000 ОД

Змішай, нехай утвориться дрібний порошок

Видай. Познач:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. За допомогою якого суфікса утворюються прислівники від прикметників I-II відмін:

- а) -ior-
- б) -al-
- в) -ic -
- г) -e-
- д) -ens-

2. За допомогою яких суфіксів утворюються прислівники від прикметників III відміни:

- а) -iter-, -er-
- б) -al-, -ul -
- в) -ic-, -in-
- г) -ace-, -os-
- д) -ns-, -ens-

3. Прислівник у формі вищого ступеня:

- а) cito
- б) citius
- в) citissime
- г) citissimus
- д) citissima

4. Прислівник у формі найвищого ступеня:

- а) latus
- б) latissimus
- в) latius
- г) latissime
- д) latum

5. Прислівник зі значенням «негайно»:

- а) ana
- б) cito
- в) statim
- г) caute
- д) optime

6. Прислівник зі значенням «безкоштовно»:

- а) exacte

- б) citissime
- в) statim
- г) aseptice
- д) gratis

7. Прислівник зі значенням «якнайкраще»:

- а) lente
- б) ana
- в) satis
- г) optime
- д) exacte

8. Термін «середнє крупний порошок»:

- а) pulvis subtilis
- б) pulvis grossissimus
- в) pulvis modice grossus
- г) pulvis ggossus
- д) pulvis longe grossissimus

9. Назву, де застосовано числівник-префікс:

- а) Menyanthes trifoliata
- б) Cucurbita pepo
- в) Digitalis lanata
- г) Cassia acutifolia
- д) Frangula alnus

10. Вираз із займенником «для автора»:

- а) per se
- б) tales doses
- в) pro me
- г) e aqua
- д) cui adde

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн
http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 27: Скорочення в рецептах. Найважливіші рецептурні скорочення.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з правилами рецептурних скорочень, виробити вміння грамотно писати латинську частину рецепту; правильно читати рецепти зі скороченнями.

Основні поняття: скорочення, аббревіація, лікарська форма.

План

1. Теоретичні питання.

- Правила скорочень у рецептах
- Таблиця найважливіших рецептурних скорочень

При виписуванні рецептів лікарі використовують загальноприйняті рецептурні скорочення, але треба знати, які саме терміни можна скорочувати. Ні в якому разі не можна писати скорочено назви лікарських препаратів (*Novocainum, Riboflavinum, Dimedrolum* etc.), хімічних елементів (*Sulfur, Natrium, Calcium* etc.), лікарських рослин (*Leonurus, Urtica, Aloe* etc.).

- Скорочуються назви лікарських форм, прикметники, назви органів рослин, рецептурні формулювання.
- Зазвичай скорочення слів закінчують приголосною. Якщо ж декілька приголосних букв стоять поруч, то скорочення закінчують останньою.
- Рецептурні формулювання скорочуються до однієї початкової букви.
- Існують деякі нестандартні скорочення, які треба запам'ятати: *h.*; *hb* – *herba*, *t-ra*; *tct* – *tinctura* та ін.

Найважливіші рецептурні скорочення

Скорочення	Повне написання	Переклад
$\bar{a}\bar{a}$	ana	по, порівну
ac., acid.	acidum	кислота
ad us. ext.	ad usum externum	для зовнішнього застосування
ad us. int.	ad usum internum	для внутрішнього застосування
aq.	aqua	вода
aq. dest.	aqua destillata	вода дистильована
aq. purif.	aqua purificata	вода очищена
bol.	bolus	глина
but.	butyrum	масло (тверде)
comp., cps., cpt.	compositus	складний
concentr.	concentratus	концентрований
cort.	cortex	кора
D.	Da. Detur. Dentur.	Видай. Нехай буде видано. Нехай будуть видані. Видати.
dec., dct.	decoctum	відвар
dep.	depuratus	очищений
dil.	dilutus	розведений
D.t.d. N	Da (Dentur) tales doses numero	Видай (Нехай будуть видані. Видати.) такі дози числом
Div.in part.aeq.	Divide in partes aequales	Розділи на рівні частини
empl.	emplastrum	пластир
emuls.	emulsum	емульсія
extr.	extractum	екстракт
f.	fiat, fiant	нехай утвориться, нехай

<p>fl. fluid. fol. fr., fruct. gel. glob. glob. vagin. gran. gtt., gtts. h., hb. inf. in amp., in ampull. in caps. gel. in ch. cer. in obl. in oll. in lag. in scat. in sacc. chart.</p> <p>in tab. in tab. obd. in tub. in vitr. fusc. in vitr. nigr. linim. liq. M.</p> <p>m. pil. mucil. N. obd. ol. oll. oleos. past. pil. praec., pct., ppt. pro infant. pro inject. pulv. q.s. r., rad. rectif. rhiz. Rp.: S. sem. sicc. simpl.</p>	<p>flos fluidus folium fructus gelatinosus globulus globulus vaginalis granulum gutta, guttae herba infusum in ampullis in capsulis gelatinosis in charta cerata in oblatis in olla in lagena in scatula in sacco chartaceo, in sacculis chartaceis in tabulettis in tabulettis obductis in tuba, in tubis in vitro fusco in vitro nigro linimentum liquor Misce. Misceatur.</p> <p>massa pilularum mucilago numerus obductus oleum olla oleosus pasta pilula praecipitatus pro infantibus pro injectionibus pulvis quantum satis radix rectificatus rhizoma Recipe Signa. Signetur. semen siccus simplex</p>	<p>утворюються квітка рідкий листок плід желатиновий кулька піхвова кулька гранула крапля, краплі трава настій в ампулах у желатинових капсулах у навоскованому папері в облатках у баночці у пляшці у коробочці у паперовому мішечку, у паперових мішечках у таблетках у таблетках, покритих оболонкою у тубі, у тубах у темній склянці у чорній склянці лінімент рідина Змішай. Нехай буде змішано. Змішати. пілюльна маса слиз число покритий оболонкою оля баночка олійний, масляний паста пілюля осаджений для дітей для ін'єкцій порошок скільки потрібно корінь очищений кореневище Візьми Познач. Нехай буде позначено. насіння сухий простий</p>
---	---	---

sir.	sirupus	сироп
sol.	solutio	розчин
spec.	species	збір
spir.	spiritus	спирт
spiss.	spissus	густий
Steril.	Sterilisa! Sterilisetur!	Простерилізуй! Стерилізувати! Нехай буде простерилізовано!
succ.	succus	сік
supp.	suppositorium	свічка
supp. vagin.	suppositorium vaginale	свічка піхвова
susp.	suspensio	суспензія
tab.	tabuletta	таблетка
t-ra, tinct. , tct.	tinctura	настоянка
tub.	tuba	туба
ung.	unguentum	мазь
vagin.	vaginalis	піхвовий
vitr.	vitrum	склянка

Питання для самоконтролю:

1. Які назви можна скорочувати в рецепті?
2. В якій частини рецепту допускаються максимальні скорочення?
3. Які назви скорочувати не можна?
4. Назвіть правило скорочення слів в рецептах.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Запишіть скорочено назви лікарських форм і органів рослин:

Tabuletta, suppositorium, radix, emulsum, tinctura, cortex, semen, emplastrum, infusum, solutio, decoctum, flos, folium, mixtura, pulvis, rhizoma, gemma, aqua, unguentum, linimentum, gutta, oleum, sirupus, species, membranula ophtalmica, suspensio, fructus, herba, granulum, massa pilularum, extractum.

Завдання 2. Перекладіть рецепти латинською мовою, запишіть у повній та скороченій формі:

1. Візьми: Розчину ретинолу ацетату масляного
Ланоліну
Оливкової олії по 10,0
Змішай, нехай утвориться мазь
Видай. Познач:
2. Візьми: Олії терпентинові очищеної 5,0
Пілюльної маси скільки потрібно, щоб утворились пілюлі
числом 50
Видай. Познач:
3. Візьми: Еритроміцину 250000 ОД
Стрептоциду 2,5
Левоміцетину 1,5
Змішай, щоб утворився найдрібніший порошок
Видай. Познач:
4. Візьми: Розчину граміцидину спиртового 2% 2 мл
Розчину натрію хлориду ізотонічного 200 мл

- Змішай. Видай. Познач:
5. Візьми: Вісмуту нітрату основного 0,3
Кислоти саліцилової 0,15
Оксиду свинцю 5,0
Вазеліну 10,0
Змішай, щоб утворилась паста
Видай. Познач:
 6. Візьми: Пластиру свинцевого простого 5,0
Олії соняшникової 10,0
Видай. Познач:
 7. Візьми: Екстракту беладони 0,015
Новокаїну 0,2
Ксероформу 0,1
Іхтіолу 0,2
Олії какао 3,0
Змішай, щоб утворилася свічка
Видай такі дози числом 20
Познач:

Завдання 3. Запишіть рецепти без скорочень, перекладіть українською мовою:

1. Rp.: Ac. nicotinicі 0,05
Riboflavini 0,1
Thiamini bromidi 0,3
Ac. folici 0,02
Glucosi 0,5
M., f. pulv.
D. t. d. N 20
S.:
2. Rp.: Sol. Phenylіі salicylatis oleos. 2% 20,0
Sol. Adrenalini hydrochloridi 0,1% gtts. XX
M. D. S.:
3. Rp.: Ung. Resorcini 5% 100,0
Dimedroli 0,5
T-rae Convallariae 5,0
M., f. ung.
D. S.:
4. Rp.: Inf. fol. Uvae ursi 10,0-180 ml
Hexamethylentetramini 8,0
M. D. S.:
5. Rp.: Sol. Natrii bromidi 1% 100 ml
Coffeini-natrii benzoatis 1,0
T-rae Valerianae 10,0
Sir. simpl. 5,0
M. D. S.:
6. Rp.: Laevomycetini 0,2
Ac. borici 0,1
But. Casao q. s.

M., f. glob.
D. t. d. N 20
S.:

7. Rp.: Inf. hb. Leonuri 15,0-200 ml
D. S.:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Що не можна скорочувати у рецептах:
 - а) найменування лікарських препаратів
 - б) рецептурні вирази
 - в) лікарські форми
 - г) назви органів рослин
 - д) прикметники
2. Рецептурне скорочення «скільки треба»:
 - а) p.aeq.
 - б) in ch.cer.
 - в) q.s.
 - г) m. pil.
 - д) D.t.d.
3. «Розчин» у скороченій формі:
 - а) inf.
 - б) tab.
 - в) sol.
 - г) ol.
 - д) mucil.
4. «Відвар» у скороченій формі:
 - а) extr.
 - б) ung.
 - в) sol.
 - г) ol.
 - д) dec.
5. «Настоянка» у скороченій формі:
 - а) inf.
 - б) tct.
 - в) sol.
 - г) ol.
 - д) dec.
6. «У навоскованому папері» у скороченій формі:
 - а) in caps.gel.
 - б) in sacc. chart.
 - в) in ch.cer.
 - г) in tab obd.
 - д) in vitr.nigr.

7. «Трава полину» у скороченій формі:
а) flor. Helichrysi arenarii
б) rad. Senegae
в) fol. Eucalypti
г) hb. Absinthii
д) stigm. Maydis
8. «Листя евкаліпту» у скороченій формі:
а) flor. Helichrysi arenarii
б) rad. Senegae
в) fol. Eucalypti
г) hb. Absinthii
д) stigm. Maydis
9. «Видай такі дози» у скороченій формі:
а) M.f.pulv.
б) D.t.d.
в) M. D. S.
г) D.in tab.obd.
д) Div.in part.aeq.
10. «Змішай. Видай. Познач» у скороченій формі:
а) in vitr.fusc.
б) D. in caps.gelat.
в) M. D. S.
г) D.in tab.obd.
д) Div.in part.

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>

3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн
http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 28: Латинська номенклатура вітчизняних лікарських форм. Тверді, м'які та рідкі форми ліків.

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з номенклатурою сучасних лікарських форм. На основі теоретичних знань з теми вміти відрізнити лікарські форми за агрегатним станом; утворювати назви настоянок та відварів; виписувати і читати рецепти на тверді форми ліків.

Основні поняття: тверді лікарські форми, рідкі форми ліків, м'які форми ліків.

План

1. Теоретичні питання.

- Тверді лікарські форми
- Рідкі форми ліків
- М'які форми ліків

Лікарські форми поділяються на тверді, рідкі, м'які, аерозолі.

Тверді лікарські форми (*formae remedium durae*): порошки, капсули, таблетки, гранули, драже, карамелі, пастилки, плівка лікарська, збір лікарський, присипки, гірчичники, олівець.

Порошки (*pulveres*) – тверда лікарська форма для внутрішнього та зовнішнього застосування, яка володіє властивостями сипкості. За ступенем подрібнення розрізняють наступні порошки:

- *грубий (pulvis grossus)*,
- *дрібний (pulvis subtilis)*,
- *щонайдрібніший (pulvis subtilissimus)*.

Є порошки дозовані (*pulveres divisi*), тобто поділені на дози, і недозовані (*pulveres indivisi*) – неподілені. Під час приписування простих дозованих порошоків у рецепті вказують назву лікарської речовини та її дозу, потім кількість виписаних доз і спосіб введення порошку в організм:

- *per os (через рот, перорально)*,
- *per injectionem (шляхом ін'єкції)*,
- *per rectum (через пряму кишку, ректально)*
- *per gargarisma (шляхом полоскання)*,
- *per aspersionem (шляхом присипки)*,

Капсули (*capsulae*) бувають м'які або еластичні (*capsulae molles, s. elasticae*), тверді (*capsulae durae*) і з кришками (*capsulae operculatae*).

Таблетки (*tabulettae*) – тверда дозована лікарська форма, яку виробляють на фармацевтичних підприємствах з лікарських і допоміжних речовин. Виготовляють таблетки за стандартними приписами, тобто вони є офіційними. Ця лікарська форма призначена найчастіше для внутрішнього застосування, інколи і для зовнішнього. Таблетки виписуються як готова лікарська форма, тому допоміжні речовини в рецепті не вказуються. За способом введення в організм таблетки поділяються на:

- *tabulettae per os (через рот, перорально)*
- *tabulettae sublinguales (під язик, сублінгвально)*
- *tabulettae pro injectionibus (для інгаляції)*
- *tabulettae pro gargarismate (для полоскання)*

Гранули (*granula*) – тверда лікарська форма для внутрішнього застосування у вигляді зернятка або крупинки розміром 0,2-0,3 мм. Виписуються скороченим способом із зазначенням загальної кількості.

Драже (*dragee*) – тверда лікарська форма для внутрішнього застосування, яку одержують шляхом багаторазового нашарування лікарських і допоміжних речовин на цукрові гранули.

Збір лікарський (species) – це суміш кількох видів подрібненої чи цільної лікарської сировини в паперовій упаковці. Офіційний лікарський засіб випускається скороченим або розгорнутим (вказуються назви рослин та їх кількість) способом. Назви зборів виписуються у множині. Застосовується збір для виготовлення настоїв та відварів, які можуть вживатися всередину та зовнішньо.

Олівець (stilus) – це тверда лікарська форма у формі циліндра, застосовується зовнішньо. У фармацевтичній промисловості випускається, наприклад, кровоспинний олівець (*stilus haemostaticus*), ментоловий олівець (*stilus Mentholi*).

Рідкі форми ліків (formae remediorum fluidae): розчини, суспензії, емульсії, настої та відвари, краплі, настоянки, екстракти, слизи, сиропи, мікстури, ароматичні води.

Розчини (solutiones) – утворюються шляхом розчинення однієї або кількох лікарських речовин у розчиннику. Найчастіше використовують для розчинення дистильовану воду, але також етиловий спирт, гліцерин та рідкі олії. Отже у залежності від розчинника розчини поділяються на:

- *solutiones aquosae* (водні розчини),
- *solutiones spirituosae* (спиртові розчини),
- *solutiones oleosae seu olea medicata* (олійні розчини),
- *solutiones glycerinatae* (гліцеринові розчини).

Розчини, як правило, видаються в ампулах (*in ampullis*), у шприц-тюбиках (*in sprits-tubulis*), у ректальних піпетках (*in rectiolis*).

Суспензії (suspensiones) – лікарська форма, отримується шляхом змішування нерозчинних речовин з очищеною водою, оліями або гліцерином. Призначаються суспензії *pro injectionibus ad usum internum, externum*. Як правило, на етикетках є додатковий напис «Перед вживанням збовтати».

Емульсії (emulsa) – суміш води і нерозчинних речовин (ефірних та жирних олій, смол, бальзамів), які перебувають у завислому стані, тобто вони взаємно нерозчинні.

Настоянки (tincturae) – забарвлені спиртові, спиртоводні або спиртоєфірні витяжки з рослинної сировини. Виготовляють Настоянки на фармацевтичних підприємствах, тобто це офіційна лікарська форма.

Настої та відвари (infusa et decocta) – це водні витяжки із рослинної сировини. Настояї, як правило, готують з більш нижніх частин рослин (квіток, трави, листя та ін.), відвари – з твердих частин рослин (кори, коренів, кореневищ). Готуються *ex tempore* (за вимогою). Приписують настої і відвари як для зовнішнього, так і для внутрішнього застосування.

Екстракти (extracta) – витяжки із рослинної сировини, концентровані, різної консистенції:

- *extracta spissa* (густі),
- *extracta fluida* (рідкі),
- *extracta sicca* (сухі).

Краплі (guttae) – це різноманітні розчини та суміші для прийому всередину, які дозуються краплями. Краплі поділяються на:

- *oculoguttae* (краплі для очей),
- *nasoguttae* (краплі для носа),
- *otoguttae* (краплі для вуха).

Не рекомендується приписувати в краплях сильнодіючі ліки.

М'які форми ліків (formae remediorum molles): мазі, пасти, свічки, пластирі, пілюлі.

Мазі (unguenta) – недозована лікарська форма для зовнішнього застосування. Мазі готуються шляхом змішування лікарської речовини із формоутворюючими речовинами (*Vaselinum, Lanolinum, adeps suillus depuratus etc.* – вазелін, ланолін, свинячий жир очищений). Для приготування рідких мазей (лініментів) використовуються олії (*oleum Olivarum, oleum Amygdalarum, oleum Helianthi, oleum Ricini etc.*). Офіційні мазі виготовляють на фармацевтичних підприємствах.

Пасту (pастае) – лікарська форма, до складу якої входять порошкоподібні лікарські речовини в поєднанні з наповнювачем (рослинні олії, гліцерин тощо). Це недозована форма ліків.

Свічки, супозиторії (suppositoria) - м'яка дозована форма ліків, призначена для введення в порожнини тіла, тверда при кімнатній температурі і розм'якшується при температурі тіла людини.

За способом введення в організм людини розрізняють:

- *suppositoria rectalia* (ректальні свічки),
- *suppositoria vaginalia* (вагінальні свічки).

Основою для виготовлення свічок служать *oleum Cacao, olea vegetabilia, mixturae cum cera, Lanolinum etc.* (масло какао, олії рослинні, суміші з воском, ланолін).

Пластиви (emplastra) – така форма ліків, що розм'якшується при температурі тіла та прилипає до шкіри, використовується для зовнішнього застосування.

Пластиви поділяються на *emplastra dura et fluida* - пластиви тверді та рідкі.

Гірчичники (chartae Sinapis seu chartae sinapismatae) – різновиди пластивів. *Sinapismus-saccinus activatus* - гірчичник-пакет активований

Пілюлі (pilulae) – дозована форма лікарських засобів для внутрішнього застосування, маленька кулька від 0,1 до 0,5.

Питання для самоконтролю:

1. На які групи поділяються лікарські форми?
2. Назвіть тверді форми ліків.
3. Яким чином поділяються порошки за кількістю інгредієнтів? За способом застосування?
4. Назвіть способи введення порошків в організм?
5. Які існують таблетки?
6. Назвіть правила виписування твердих лікарських форм у рецепті.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекладіть рецепти латинською мовою:

1. Візьми: Таблетки аміназину 0,025 числом 20
Видай. Познач:
2. Візьми: Анестезину 0,5
Норсульфазолу 5,0
Камфорної олії 10% 3 мл
Змішай, щоб утворилась паста
Видай. Познач:
3. Візьми: Таблетки амідопірину 0,5
Видай такі дози числом 50
Познач:
4. Візьми: Розчину ефедрину гідрохлориду 20% 10 мл
Суспензії гідрокортизону 1 мл
Розчину аскорбінової кислоти 5 % 3 мл
Змішай. Видай. Познач:
5. Візьми: Білого стрептоциду 5,0
Пеніциліну 200000 ОД
Змішай, щоб утворився найдрібніший порошок
Видай. Познач:
6. Візьми: Супозиторії з синтоміцином 0,25 числом 15
Видай. Познач:

7. Візьми: Гідрокортизонової мазі 1% 10,0
Видай. Познач:
8. Візьми: Таблетку сульфадимезину 0,02
Таблетку етазолу 0,5
Видай. Познач:
9. Візьми: Порошку кореня крушини
Порошку кореневища айру по 0,25
Натрію гідрокарбонату 0,5
Змішай, щоб утворився порошок
Видай такі дози числом 30 у паперових мішечках
Познач:
10. Візьми: Дикаїну 0,05
Фенолу 1,0
Очищеної води 3,0
Оксиду цинку скільки потрібно
Змішай, щоб утворився лінімент
Видай. Познач:
11. Візьми: Простого свинцевого пластиру 50,0
Видай. Познач:
12. Візьми: Густого екстракту чоловічої папороті 6,0
Розділи на шість рівних частин
Видай у желатинових капсулах
Познач:
13. Візьми: Лініменту стрептоциду розчинного 5% 30,0
Видай. Познач:
14. Візьми: Саліцилату ртуті 1,0
Персикової олії до 180 мл
Змішай. Простерилізуй!
Видай. Познач:
15. Візьми: Таблетки раунатину 0,002 числом 50
Видай. Познач:

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою:

1. Пасти, креми, гелі мазі – м'які форми ліків. 2. Ацетилсаліцилова кислота у гранулах. 3. Порошок ампіциліну у капсулах, закритих кришечкою. 4. Видай краплі для очей для дорослих 10 мл. 5. Змішай ефірний екстракт чоловічої папороті з медом. 6. Грудний збір проти кашлю. 7. Видай порошки у паперових мішечках. 8. Відвар кореня алтеї – жарознижувальний засіб. 9. Порошок з окситетрацикліном для суспензії. 10. Фолієва кислота з вітаміном В₁₂. 11. Присипка для дітей – складний порошок. 12. Сиропи, настої, відвари, Настоянки, розчини – рідкі лікарські форми. 13. Іхтіолова мазь – протизапальний засіб. 14. Додай асептично II краплі настоянки строфанту до розчину. 15. Масло какао, вазелін, ланолін – формоутворюючі засоби для свічок. 16. Рідкі, густі та сухі екстракти є в аптеках. 17. М'ята перцева, коріандр, кріп, хвойник – ароматичні рослини. 18. Очні плівки з флореналем. 19. Змішай 30,0 насіння льону з 100,0 гарячої води, щоб утворився настій. 20. Скипидар для втирання проти шкірних хвороб.

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Тверді лікарські форми:
 - а) *formae medicamentorum durae*
 - б) *formae medicamentorum molles*

- в) formae medicamentorum fluidae
- г) formae medicamentorum pro oculis
- д) formae medicamentorum pro infantibus

2. Лікарську форму, яка належить до твердих:

- а) pastae
- б) granula
- в) solutiones
- г) mixturae
- д) unguenta

3. Порошки за способом використання:

- а) pulveres simplices
- б) pulveres per rectum
- в) pulveres ad usum externum
- г) pulveres compositi
- д) puveres pro dosi

4. Порошки, які вводяться «шляхом вдихання»:

- а) per gargarisma
- б) per aspersionem
- в) per rectum
- г) per insufflationem
- д) per injectionem

5. Таблетки, які вживаються перорально:

- а) resoriblettae
- б) injectabulettae
- в) solublettae
- г) implantabulettae
- д) oriblettae

6. Рідкі лікарські форми:

- а) formae medicamentorum durae
- б) formae medicamentorum molles
- в) formae medicamentorum fluidae
- г) formae medicamentorum pro oculis
- д) formae medicamentorum pro infantibus

7. Лікарську форму, яка належить до рідких:

- а) tabulettae
- б) suppositoria
- в) solutiones
- г) gragee
- д) unguenta

8. Водні розчини:

- а) solutiones glycerinatae
- б) solutiones aquosae
- в) solutiones oleosae
- г) solutiones spirituosae
- д) solutiones pro injectionibus

9. М'які лікарські форми:
- a) formae medicamentorum durae
 - б) formae medicamentorum molles
 - в) formae medicamentorum fluidae
 - г) formae medicamentorum pro oculis
 - д) formae medicamentorum pro infantibus

10. Лікарську форму, яка належить до м'яких:
- a) tabuletta
 - б) emulsum
 - в) solutio
 - г) gragee
 - д) unguentum

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.
2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. – 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. – с. 22 – 32.
2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. – К.: Здоров'я, 1999. – С. 15-25.
3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. – Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>
2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>
3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>
4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php

Тема 29: Систематизація відомостей про прийменники. Підготовка до диференційного заліку.

Мета: повторення та систематизація рецептурних виразів з прийменниками, повторення лексико-граматичного матеріалу вивчених тем, удосконалення навичок перекладу фармацевтичних термінів, виписування рецептів.

Основні поняття: іменник, прикметник, прийменник, відмінювання, Accusativus, Ablativus, рецепт.

План

1. Теоретичні питання.

- Огляд системи іменників прийменників;
- Прийменники в рецептурних виразах;
- Прийменники в виразах, що вказують шляхи введення лікарських засобів;
- Прийменники в спеціальних фармацевтичних виразах.

У фармацевтичній термінології прийменники зустрічаються у рецептурних виразах, у виразах, які позначають шляхи введення лікарських засобів, у спеціальних виразах, та вживаються з двома відмінками *Accusativus* або *Ablativus*.

1. Прийменники в рецептурних виразах:

- *in ampullis* – в ампулах
- *in tabulettis* – у таблетках *in tabulettis obductis* – у таблетках, покритих оболонкою
- *in capsulis gelatinosis operculatis* – у желатинових капсулах, закритих кришечкою
- *in capsulis amylaceis seu in oblatis* – у крохмальних капсулах або облатках
- *in tabulettis obductis* – у таблетках, покритих оболонкою
- *in ampullis* – в ампулах
- *in rectiolis* – у ректальних піпетках
- *in vitro nigro (fusco, flavo)* – у чорній (темній, жовтій) склянці
- *in charta cerata (parafinata)* – у навоскованому папері
- *in scatula* – у коробочці
- *Divide in partes aequales numero...* – поділи на рівні частини числом

2. Прийменники, що вказують шляхи введення лікарських засобів:

- *per os* – через рот
- *per rectum* – через пряму кишку
- *per vaginam* – через піхву
- *intra venam* – у вену
- *intra arteriam* – в артерію
- *intra musculos* – у м'язи
- *sub linguam* – під язик
- *sub cutem* – під шкіру
- *per injectionem* – шляхом ін'єкції
- *retro buccam* – за щоку,
- *per frictionem* – шляхом розтирання
- *per aspersionem* – шляхом присипки
- *per inhalationem* – шляхом інгаляції
- *trans derma* – через шкіру, трансдермально

3. Прийменники у спеціальних фармацевтичних виразах:

- *ad usum internum (externum, proprium)* – для внутрішнього (зовнішнього, власного) вживання
- *pro injectionibus* – для ін'єкцій
- *pro inhalatione* – для інгаляції
- *pro gargarismate* – для полоскання
- *pro cataplasmate* – для припарки, для компресу
- *pro aspersione* – для присипки
- *pro frictione* – для розтирання
- *pro balneis (pro balneo)* – для ванн (для ванни)
- *pro centum* – на 100, процент
- *pro mille* – на 1000
- *pro narcosi* – для наркозу
- *pro dosi* – разова доза
- *pro die* – добова доза
- *pro auctore* – для автора, для мене
- *pro infantibus* – для дітей
- *contra odontalgiam* – проти зубного болю
- *contra tussim* – проти кашлю
- *contra pertussim* – проти коклюшу
- *contra febrim* – проти лихоманки
- *contra scabiem* – проти корости
- *contra rabiem* – проти сказу
- *ex tempore* – у разі потреби, екстемпорально
- *in vitro* – у пробірці
- *in vivo* – на живому (організмі)
- *per se* – у чистому вигляді

Питання для самоконтролю:

1. Які прийменники вживаються в стандартних рецептурних виразах?
2. Які прийменники вживаються в виразах, що вказують шлях введення ліків?
3. Які прийменники застосовуються в спеціальних фармацевтичних виразах?
4. З якими відмінками вживаються латинські прийменники?
5. Назвіть прийменники, які використовуються як словотворчі елементи.

2. Практичні завдання, які виконуватимуться.

Завдання 1. Перекласти українською мовою:

1. Tinctura Valerianae in vitro nigro. 2. Pulvis Streptocidi in sacculo chartaceo. 3. Folia Aloes pulverata in scatula. 4. Multae herbae et plantae in silvis sunt. 5. Aspersio cum Dimedrolo pro infantibus. 6. Membranulae ophtalmicae cum Neomycini sulfate pro adultis. 7. In officina succus Kalanchoes est. 8. Da aquam destillatam in lagenae. 9. Pulvis carbonis activati pro die. 10. Species aromatica cum oleo Lavandulae pro balneis. 11. Receptum pro auctore. 12. Oleum Eucalypti pro inhalatione. 13. Chole medicata conservata in officinis est. 14. Diaeta pro aegrotis necessaria est. 15. Apitoxinum in forma tabulettarum, unguentorum, linimentorum est.

Завдання 2. Перекладіть латинською мовою:

1. Стрептоміцину сульфат для ін'єкцій. 2. Настояї готуються екстемпорально. 3. Лікарські форми для ін'єкцій – це водні та олійні розчини. 4. Листя шавлії є у грудному зборі. 5. Сік подорожника з листя подорожника великого. 6. Мазі для зовнішнього застосування. 7. Нехай будуть видані такі дози числом 5 у капсулах. 8. Екстракт красавки густий для внутрішнього

застосування. 9. Кора крушини у формі відвару і рідкого екстракту. 10. Приготуй розчин для ін'єкцій. 11. Настій квіток ромашки для полоскання. 12. Максимальна добова доза димедролу. 13. Аскорбінова кислота є у плодах смородини чорної. 14. Нехай буде виданий лінімент у баночці. 15. Розділи пілюльну масу на рівні частини числом 20.

Завдання 3. Перекладіть рецепти латинською мовою:

- Візьми: Сиропу ревеню 300 мл
Видати. Позначити:
- Візьми: Настояю коріння алтею 1,0-100 мл
Нашатирно-анісових крапель 1 мл
Змішати. Видати. Позначити:
- Візьми: Розчину глюкози 40 % 20 мл
Видай в ампулах числом 6
Познач:
- Візьми: Цукру молочного 20,0
Очищеної води 80,0
Змішай. Видай. Познач:
- Візьми: Таблетки проти кашлю числом 10
Видати. Позначити:

3. Тестові завдання для самоконтролю.

Вкажіть:

1. Словосполучення зі значенням «під шкіру»:

- a) per os
- б) sub linguam
- в) sub cutem
- г) per rectum
- д) per frictionem

2. Словосполучення зі значенням «шляхом розтирання»:

- a) retro buccam
- б) sub linguam
- в) sub cutem
- г) per rectum
- д) per frictionem

3. Словосполучення зі значенням «за щоку»:

- a) per os
- б) sub linguam
- в) intra venam
- г) per rectum
- д) retro buccam

4. Словосполучення зі значенням «для полоскання»:

- a) pro gargarismate
- б) pro inhalatione
- в) pro frictione
- г) pro balneis

д) pro cataplasmate

5. Словосполучення зі значенням «разова доза»:

- а) pro me
- б) pro centum
- в) pro dosi
- г) pro die
- д) pro mille

6. Словосполучення зі значенням «добова доза»:

- а) pro die
- б) pro infantibus
- в) pro dosi
- г) pro balneis
- д) pro auctore

7. Словосполучення зі значенням «на живому організмі»:

- а) per se
- б) ex tempore
- в) per os
- г) in vitro
- д) in vivo

8. Словосполучення зі значенням «проти кашлю»:

- а) contra rabiem
- б) contra scabiem
- в) contra febrim
- г) contra tussim
- д) contra pertussim

9. Словосполучення зі значенням «для ван»:

- а) pro die
- б) pro infantibus
- в) pro dosi
- г) pro balneis
- д) pro auctore

10. Словосполучення зі значенням «у коробочках»:

- а) in charta
- б) in scatulis
- в) in lagenis
- г) in rectiolis
- д) in oblatis

4. Індивідуальні завдання для здобувачів вищої освіти з теми не передбачені програмою.

5. Список рекомендованої літератури.

Основна:

1. Світлична Є. І. Латинська мова: підручник / Є. І. Світлична, І. О. Толок. – Київ: Центр учбової літ., 2018. – 437 с.

2. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології: підручник / Л.Ю. Смольська, В.Г. Синиця, Дз.Коваль-Гнатів та ін.; за ред. Л.Ю.Смольської. — К.: ВСВ “Медицина”, 2016. — 352 с.

Додаткова:

1. Правила виписування рецептів. Витяг із наказу МОЗ України № 360 від 19.07.2005. — с. 22 — 32.

2. Латинська мова. Рецептатура. Клінічна термінологія. / Г.О.Краковецька, В.М. Бобирьов, О.М.Беляєва. — К.: Здоров'я, 1999. — С. 15-25.

3. Фармакологія: підручник / І. С. Чекман, Н. О. Горчакова, В. Ф. Мамчур [та ін.] ; за ред. І. С. Чекмана. — Вид. 3-тє, виправлене та доопрацьоване. — Вінниця: Нова Книга, 2016. — 783 с.

Електронні інформаційні ресурси:

1. Одеський національний медичний університет: <https://onmedu.edu.ua/>

2. Інформаційні матеріали для студентів: <http://www.info.odmu.edu.ua>

3. Матеріали курсів «Латинська мова», «Давньогрецька мова» і «Культура Давньої Греції та Риму» <http://www.pinax.com.ua>

4. Курс латинської мови для вивчення в режимі онлайн
http://avitus.alcuinus.net/schola_latina/invitatio_en.php